

"USTANI, UZMI POSTELJU I POĐI KUĆI" (MK 2, 11). Snaga vjere u borbi s ovisnošću

Rakoš, Anamarija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology in Đakovo / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:120:665076>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU**

**»USTANI, UZMI POSTELJU I POĐI KUĆI« (MK 2, 11)
SNAGA VJERE U BORBI S OVISNOŠĆU**

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. s. Silvana Fužinato

Studentica: Anamarija Rakoš

Sumentor: izv. prof. dr. sc. Josip Bošnjaković

Đakovo, 2024.

Sadržaj

Sažetak	4
Summary	5
Uvod	6
1. Spasenjska snaga riječi Sina Čovječjega	8
1.1. TEKST I LITERARNI KONTEKST MK 2, 1-12	8
1.1.1. <i>Delimitacija i jedinstvo teksta</i>	8
1.1.2. <i>Bliži i daljnji literarni kontekst</i>	10
1.2. STRUKTURA MK 2, 1-12	11
1.3. MK 2, 1-12 U SINOPTIČKOJ TRADICIJI	14
1.4. EGZEGETSKO-TEOLOŠKA ANALIZA MK 2, 1-12.....	15
1.4.1. <i>Uvod (Mk 2, 1-4)</i>	15
1.4.2. <i>Oproštenje grijeha uzetomu (Mk 2, 5)</i>	18
1.4.3. <i>Vlast otpuštanja grijeha na zemlji (Mk 2, 6-10a)</i>	21
1.4.4. <i>Ozdravljenje uzetoga (Mk 2, 10b-12a)</i>	28
1.4.5. <i>Zaključak (Mk 2, 12b)</i>	29
1.4.6. <i>Excursus o odnosu između bolesti i grijeha</i>	29
2. Drugi u suživotu s osobom koja ima poteškoća s ovisnošću	32
2.1. OBITELJSKA DINAMIKA	33
2.1.1. <i>Dom osobe koja boluje od ovisnosti</i>	34
2.1.2. <i>Ovisnost o osobi sklonoj ovisnosti – codependency syndrome</i>	36
2.2. OBITELJSKA PRAVILA I OBITELJSKE ULOGE IZ DJEČJE PERSPEKTIVE	37
2.2.1. <i>Djeca kao potencijalne osobe sklone ovisnosti</i>	39
2.3. DUHOVNO IZRANJEN ČOVJEK I OBITELJ	41
2.3.1. <i>Vjera liječi</i>	44
3. Psihološko-duhovni procesi osobe koja pati zbog ovisnosti	47
3.1. OVISNOST O ALKOHOLU.....	47
3.1.1. <i>Program 12 koraka za alkoholičare</i>	51
3.2. OSOBA SKLONA OVISNOSTI	53
3.2.1. <i>Zarobljena slobodna volja</i>	55
3.2.2. <i>Čovjek u besmislu</i>	56
3.2.2.1. <i>Osobe sklone ovisnosti traže život</i>	58
3.2.2.2. <i>Susret s Isusom u uzetosti i ovisnosti</i>	59

3.2.3. <i>Kompleksni osjećaji kod osobe koja boluje od ovisnosti – sram i krivnja</i>	60
3.2.3.1. Put samooproštenja i oprostjenja	63
3.2.3.2. Snaga vjere na putu ozdravljenja	68
Zaključak	70
Bibliografija	72

Sažetak

»USTANI, UZMI POSTELJU I POĐI KUĆI« (MK 2, 11)

Snaga vjere u borbi s ovisnošću

Interdisciplinarni diplomski rad obrađuje danas vrlo aktualnu i za obiteljsko-društveni život važnu temu uloge i značenja vjere u borbi s ovisnošću o alkoholu u svjetlu evanđeoskog izvješća o uzetomu koji prema Markovu evanđelju (2, 1-12) u susretu s Isusom zadobiva duhovno i tjelesno ozdravljenje. Čovjek zarobljen u ovisnost sličan je uzetomu kojega prijatelji donose pred Isusa. Obojica su nepokretna, bez perspektive, bez komunikacije, bez susreta s drugima, osamljena i bez smisla života. Samo u osobnom susretu s Isusom i u snazi vjere, kako osobne tako i vjere zajednice, čovjek se može osloboditi ropstva grijeha i bolesti te zadobiti duhovno i tjelesno ozdravljenje.

Čovjeku sklonu ovisnosti potrebni su bližnji, obiteljska, ali i šira društvena zajednica. Baš poput četvorice prijatelja iz evanđelja tako i obitelj nosi svog bolesnog člana. Osoba sklona ovisnosti je na »ležaljci« svoje obitelji, koja u ljubavi, suosjećanju i supatnji, trpi sa svojim članom koji je zarobljen u ovisnost. Ovisnost uništava čitavu osobu i sve njegove odnose te stvarnost čini nemogućom. U takvim situacijama vjera u spasenjsku snagu riječi Isusa Krista i u njegovu bezuvjetnu ljubav je jedini izlaz i jedino svjetlo na kraju tunela. Vjera pomaže podnositi nemoguće, vraća nadu u mogući bolji život. Osoba sklona ovisnosti je mnogo zla i nepravde počinila sebi, mnogo patnje prouzročila bližnjima, udaljila se i uništila svoj odnos s Bogom, s bližnjima i sa samom sobom. Te bolne i duboke rane kao i slomljene odnose može zaliječiti vjera u iscjeliteljsku snagu oprostjenja. Prije svega oprostjenje bližnjih koje će osobi posvjedočiti da je voljena i dragocjena, prihvaćena i vrijedna življenja. Iznimno je važno da osoba doživi i Božje oprostjenje, njegovu blizinu i ljubav, nježnost i milosrđe koje će joj pomoći oprostiti samoj sebi te u snazi vjere iznova rođena započeti svoj novi hod.

Ključne riječi: ozdravljenje uzetog, ovisnost o alkoholu, vjera, obitelj, oprostjenje, ozdravljenje

Summary

“I TELL YOU, GET UP, TAKE YOUR MAT AND GO HOME.” (Mk 2, 11)

The power of faith in the fight against addiction

The interdisciplinary graduate thesis deals with today's very current and important for family and social life topic of the role and meaning of faith in the fight against alcohol addiction in the light of the Gospel account of the drunken man who, according to Mark's Gospel (2, 1-12), in meeting Jesus gains spiritual and physical recovery. Both are immobile, without perspective, without communication, without meeting others, lonely and without the meaning of life. Only in a personal encounter with Jesus and in the strength of faith, both personal and the faith of the community, can a person be freed from the slavery of sin and disease and receive spiritual and physical healing.

A person prone to addiction needs close friends, family, but also the wider social community. Just like the four friends from the Gospel, the family carries its sick member. A person prone to addiction is on the "lounger" of her family, who, in love, compassion and sympathy, suffers with her member who is trapped in addiction. Addiction destroys the whole person and all his relationships and makes reality impossible. In such situations, faith in the saving power of the words of Jesus Christ and in his unconditional love is the only way out and the only light at the end of the tunnel. Faith helps to endure the impossible, restores hope for a possible better life. A person prone to addiction has committed a lot of evil and injustice to herself, caused a lot of suffering to her closest ones, distanced herself from and destroyed her relationship with God, with her closest ones and with herself. Those painful and deep wounds as well as broken relationships can be healed by faith in the healing power of forgiveness. First of all, the forgiveness of loved ones, which will testify to the person that he is loved and precious, accepted and worth living. It is extremely important for a person to experience God's forgiveness, his closeness and love, tenderness and mercy, which will help him forgive himself and, born again in the power of faith, begin his new journey.

Key words: *addiction recovery, alcohol addiction, faith, family, forgiveness, healing*

Uvod

Diplomski rad pod naslovom »*Ustani, uzmi postelju i pođi kući*« (Mk 2, 11) *Snaga vjere u borbi s ovisnošću* odabrala sam jer je riječ o bolesti koja sve više pogađa društvo, posebice mlađu populaciju i s kojom se sve češće susrećemo u svom svakodnevnom životu i pastoralnom djelovanju. Vjerni Kristovu evanđelju kao njegovi autentični učenici pozvani smo zauzeti se za brata čovjeka, posebice za one koji se nalaze na margini društva, osamljene i one koji su izgubili smisao svojega postojanja i koji svakodnevno umiru u bolesti ovisnosti. Pozvani smo biti oruđe u Kristovim rukama i spašavati iz ponora smrti osobe koje su u ropstvu ovisnosti. Ovisnost je bolest koja pogađa čitavog čovjeka, čitavu obitelj i čitavu stvarnost. Razmišljajući što sve bolest ovisnosti nosi sa sobom, kako se s njom nositi, kako joj pristupiti i u konačnici kako pomoći osobi sklonoj ovisnosti, obitelji, ali i samoj sebi, željela sam joj pristupiti na interdisciplinarnan način, tj. s biblijskog i psihološkog gledišta. Biblija je aktualna Božja riječ koja nam donosi utjehu u svim kušnjama i poteškoćama života i iz svog osobnog vjerničkog iskustva uvjerenam da vjera ima vrlo važnu ulogu i značenje u borbi s ovisnošću. Jednako tako psihologija nam pomaže bolje razumjeti čovjeka zarobljena u ovisnost o alkoholu.

U prvome dijelu diplomskog rada pod naslovom: »Spasenjska snaga riječi Sina Čovječjeg« analizirat ćemo Markovo izvješće o Isusovu susretu s uzetim (Mk 2, 1 – 12). Iako odabrano izvješće izravno ne govori o bolesti ovisnosti, prepoznali smo ga kao vrlo aktualnog i lako povezujućeg s temom ovisnosti. Ponajprije ćemo odrediti delimitaciju i jedinstvo teksta te definirati njegov smještaj unutar veće tekstualne cjeline. Struktura teksta vrlo je važna za njegovo ispravno razumijevanje i stoga ćemo joj posvetiti posebnu pozornost kako bismo potom pristupili detaljnoj egzegetsko-teološkoj analizi u svjetlu starozavjetne podloge, paralelnih sinoptičkih tekstova i literarnog konteksta. U toj analizi posebnu pozornost posvetit ćemo literarnim značajkama i pojmovima u kojima se zrcali uloga i značenje vjere u čovjekovoj borbi s duhovnim i tjelesnim bolestima i ovisnostima.

U drugome dijelu pod naslovom: »Drugi u suživotu s osobom koja boluje od ovisnosti« pokušat ćemo povezati prethodno analizirano ozdravljenje uzetoga (Mk 2, 1-12) sa stvarnošću obitelji koja je pogođena ovisnošću. Izbliza ćemo promotriti stvarnost u obitelji, njezinu dinamiku, uloge i pravila koja su dobro poznata svim članovima obitelji dakako u svjetlu vjere koja je presudna i u izvješću o uzetom (Mk 2, 1-12).

»Psihološko-duhovni procesi osobe koja pati zbog ovisnosti« naslov je trećeg dijela u kojemu ćemo svoj pogled zaustaviti nad osobom koja je ovisna o alkoholu. U tom, za naše istraživanje najvažnijem dijelu, analizirajući bolest ovisnosti o alkoholu, promotrit ćemo program od 12 koraka kao odgovor na moderna ovisnička ponašanja. Nadalje, obradit ćemo teme besmisla, srama i krivnje te slobodne volje. Rad ćemo zaključiti istraživanjem i temeljnim zaključcima o opraštenju i samoopraštenju u uskoj povezanosti sa spasenjskom snagom opraštenja Sina Čovječjega (Mk 2, 10).

1. Spasenjska snaga riječi Sina Čovječjega

1.1. TEKST I LITERARNI KONTEKST MK 2, 1-12

Egzegetsko-teološku analizu Mk 2, 1-12 započinjemo analizom teksta i njegovog literarnog konteksta. Riječ je o prvom približavanju tekstu kako bismo odredili i definirali njegove granice (delimitacija teksta) i njegov smještaj unutar veće tekstualne cjeline (literarni kontekst). Ta se uvodna radnja sastoji od određivanja početka i završetka izvješća prema promjenama mjesta i vremena radnje, promjeni stila i leksika, promjeni likova koji ulaze i izlaze na narativnu pozornicu, promjeni književne vrste izvješća i središnje teme. Ali se sastoji i od promatranja drugih izvješća koji čine veću cjelinu i unutar koje autor smješta i naše izvješće.¹

1.1.1. Delimitacija i jedinstvo teksta

Izvješće o ozdravljenju uzetoga u Evanđelju po Marku (2, 1-12) jasno je određeno u odnosu na odlomak koji mu prethodi i onaj koji slijedi nakon njega. U odlomku koji prethodi ozdravljenju uzetoga (Mk 2, 1-12) autor prikazuje Isusovo ozdravljenje gubavca (Mk 1, 40-45), a nakon opisa ozdravljenja uzetoga (Mk 2, 1-12) slijedi poziv Levija Alfejeva u carinarnici i Isusov boravak u njegovoj kući (Mk 2, 13-17). Tekst o gubavcu povezan je s odlomkom o uzetom istom temom ozdravljenja, a tekst koji slijedi govori o Isusovu odnosu s grešnicima koje on uspoređuje s bolesnicima. Naime, kad je nakon poziva Levija Isus bio za stolom u njegovoj kući, farizeji su mu prigovorili da jede s grešnicima i carinicima, na što im je Isus odgovorio: »Ne treba zdravima liječnika, nego bolesnima! Ne dođoh zvati pravednike, nego grešnike.« (Mk 2, 17) Prema tome izvješće o ozdravljenju uzetoga, s jedne strane, literarno je jasno razgraničeno u odnosu na kontekst, a s druge je strane, s njime sadržajno dobro povezano temama bolesti, ozdravljenja, grijeha i oprostjenja.

Ozdravljenje uzetoga dogodilo se u Kafarnaumu iz kojega je Isus prethodno otišao nakon što je ozdravio Petrovu punicu u njegovoj kući, a poslije nje i mnoštvo drugih bolesnika (usp. Mk 1, 29-31). Rano ujutro sljedećeg dana Isus je otišao u osamu gdje su ga poslije našli Šimun Petar i njegovi drugovi te mu rekli: »Svi te traže.« (Mk 1, 37) No Isus se tada nije htio vratiti u Kafarnaum, nego je rekao da treba propovijedati i u drugim mjestima. Njegovo djelovanje

¹ S. FUŽINATO, M. GRILLI, *Riječ Božja u ljudskom jeziku. Tumačenje Biblije u komunikacijskoj perspektivi*, Zagreb, 2019., 52-53.

Marko zaključuje sljedećim riječima: »I prođe svom Galilejom: propovijedao je u njihovim sinagogama i zloduhe izgonio.« (Mk 1, 39)

Nekoliko dana nakon toga događaja Isus se, ipak, vratio u Kafarnaum te se pročulo da je »u kući« (Mk 2, 1). Promjena mjesta i vremena odvijanja radnje ukazuje na početak novog izvješća. Na temelju prijašnjeg podatka da je Isus bio u Andrijinoj i Šimunovoj kući (Mk 1, 29), možemo zaključiti da je i u tom slučaju riječ o istom mjestu. Prema tome ozdravljanje uzetoga dogodilo se u Petrovoj kući nekoliko dana nakon što je Isus u njoj ozdravio njegovu punicu, a potom i mnoštvo drugih bolesnika koje su donosili preda nj (usp. Mk 1, 32-34).

Osim mjesnog i vremenskog navoda vrlo važan kriterij u određivanju delimitacije teksta su i protagonisti. Za razliku od prethodnog izvješća u kojemu je Isus izliječio gubavca (usp. Mk 1, 40-45) u Mk 2, 1-12 uz mnoge koji su došli k Isusu slušati njegovu riječ Marko posebno prikazuje četvoricu koji dođoše k Isusu noseći na nosiljci uzetoga (usp. Mk 2, 3). Riječ je, dakle, o novom liku na narativnoj pozornici koji nedvojbeno upućuje na početak novog izvješća.

U 2, 13 Marko započinje novo izvješće prikazujući poziv Levija Alefejeva. I ovdje uočavamo promjenu mjesta i vremena odvijanja radnje, nove narativne likove i promjenu književnog roda. Isus u 2, 13 iziđe k moru i poučavaše silno mnoštvo. Prolazeći ugleda Levija Alfejeva gdje sjedi u carinarnici. Nakon što ga je pozvao na nasljedovanje Isus je zajedno sa svojim učenicima s njim u njegovoj kući. Uz njih, glavne protagoniste, Marko prikazuje mnoge carinike i grešnike.

U Mk 2, 13-17 nastavlja se, dakle, tema Isusova odnosa s grešnicima. Sada se radi o medicinski zdravim ljudima, ali Isus ih uspoređuje s bolesnicima kojima je potreban liječnik. Naime, budući da se u društvu s Isusom u Levijevoj kući ne spominju bolesnici, nego carinici i grešnici, Isusove riječi »ne trebaju zdravi liječnika, nego bolesni« (Mk 2, 17) shvaćamo u smislu da se Isus druži s grešnicima s ciljem da ih izliječi od njihovih grijeha. Liječenje od grijeha svakako pretpostavlja to da im Isus grijeha oprašta, ali kako se radi o tjelesno zdravim ljudima, činjenica da su im grijesi oprošteni ne potvrđuje se čudesnim tjelesnim ozdravljenjem. Tako u ovom slučaju Isus ne čini nikakvo čudo ozdravljenja, nego družeći se s grešnicima s namjerom da ih oslobodi od grijeha potvrđuje da je prioritet njegova poslanja uređenje čovjekova odnosa s Bogom.² Riječ je dakle o promjeni književnog roda koja također upućuje na početak novog

² D. RUNJE, Oproštenje grijeha i čuda ozdravljenja kod Isusa, u: S. KLJAJIĆ (ur.), *Spasenje od grijeha – ozdravljenje od bolesti*, Znanstveni simpozij o vjeri i zdravlju u povodu 200. obljetnice rođenja liječnika fra. Mihovila Sučića, Livno – Split, 2021., 59-77., ovdje 60-64.

izvješća. Na temelju prethodne analize možemo, dakle, sa sigurnošću zaključiti da Markov prikaz ozdravljenja uzetoga započinje u 2, 1 i završava u 2, 12.

1.1.2. Bliži i daljnji literarni kontekst

Nakon delimitacije i jedinstva Mk 2, 1-12 vrlo važan korak u razumijevanju teksta je literarni kontekst. Autor ga smješta u prvom dijelu evanđelja koji obuhvaća poglavlja 1, 14 – 8, 30. Nakon Uvoda (Mk 1, 1-13) autor prikazuje misterij Isusa Mesije, tj. Isusovu objavu i prepoznavanje njegovog mesijanskog identiteta od strane ljudi.³ Zaključak prvog dijela (Mk 8, 27-30) označava prijelaz iz prvog u drugi dio evanđelja i sadrži vrlo značajnu Petrovu ispovijest vjere u Isusa Mesiju: »Ti si Pomazanik – Krist!« (Mk 8, 29)

Unutar prvog dijela evanđelja izvješće o ozdravljenju uzetoga dio je prve literarne cjeline koja obuhvaća poglavlja 1, 14 – 3, 6 u kojoj Marko prikazuje objavu Isusove moći u Galileji. Postavivši Isusa na pozornicu, Marko opisuje početak njegova javnog djelovanja u Galileji. Nakon što je na autoritativan način sabrao svoje prve učenike (usp. Mk 1, 16-20), Isus se u Kafarnaumu objavljuje kao iscjelitelj i učitelj (Mk 1, 21-45) te ulazi u raspravu s različitim protivnicima (Mk 2, 1 – 3, 6). Sve pridonosi slici o Isusu kao moćnom učitelju i iscjelitelju. Iako su prvi odgovori pozitivni te čak oduševljeni, pod kraj rasprave protivnici smišljaju urotu protiv njegova života (Mk 3, 6).⁴ Riječ je o Markovu paradoksu Mesije kojega neprijatelji ne prihvaćaju.

Važno je potom istaknuti da u tom dijelu Marko prikazuje Isusov hod pod znakom vlasti, moći (grč. *eksousia*) te ne čudi što je to dominantan motiv (usp. Mk 1, 22.27; 2, 10). Naime, nakon programatskog uvoda: »A pošto Ivan bijaše predan, otiđe Isus u Galileju. Propovijedao je evanđelje Božje: 'Ispunilo se vrijeme, približilo se kraljevstvo Božje! Obratite se i vjerujte evanđelju!'« (Mk 1, 14-15) autor usredotočuje pripovijedanje na objavu Isusova autoriteta (grč. *eksousia*) koji se očituje u takozvanom »Kafarnaumskom danu« (Mk 1, 21-34) i u raspravama s različitim skupinama (Mk 2, 1 – 3, 6).⁵ Tih pet zgoda u ovom nizu iznose različite protivnike Isusa i prvih kršćana (pismoznanci, pismoznanci farizejske sljedbe, učenici Ivanovi s učenicima farizejskim, farizeji, farizeji s herodovcima). Iako su reakcije pozitivne: nasljedovanje (Mk 1,

³ M. GRILLI, »Paradosso e mistero«. *Il Vangelo di Marco*, Bologna, 2012., 9.

⁴ D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON. PH. PERKINS, *Komentar Evanđelja i Djela apostolskih*, Sarajevo, 1997., 48.

⁵ M. GRILLI, »Paradosso e mistero«, 9.

16-20), divljenje (Mk 2, 17), povjerenje i vjera (Mk 1, 32-34) ovaj dio autor zaključuje negativnom reakcijom njegovih protivnika: »Farizeji iziđu i dadnu se odmah s herodovcima na vijećanje protiv njega kako da ga pogube.« (Mk 3, 6) Prvi kršćani služili su se tim zgodama u obrani svojih tvrdnji i postupaka u svezi s oprostjenjem grijeha, objedovanjem s ozloglašanim osobama, postom i obdržavanjem subote. Većina rasprava odražava povijesnu pozadinu u Palestini, iako ih je Marko preradio u čvrstu cjelinu.⁶

Cilj rasprava nije toliko izvijestiti o događajima iz Isusova djelovanja, koliko iznijeti njegov odgovor na određena pitanja. Marku su bitni Isusov lik i njegovo značenje za kršćansku zajednicu. Isusova nadmoćnost blista, on djeluje i odlučuje na nov i dojmljiv način, izaziva protivljenje i na koncu mu to donosi smrtno neprijateljstvo vodećih krugova (usp. Mk 3, 6). Isus govori također o smislu svog poslanja i o spasenjskoj vlasti koja mu je dana. Trajno značenje tih riječi, koje sažimlju bitno o Isusovoj osobi i spasenjskom djelu, kršćanska zajednica treba prihvatiti za svoju vjeru i život.⁷

U svjetlu ove kratke analize literarnog konteksta Mk 2, 1-12 možemo zaključiti da ga Marko smješta unutar još jednog od svojih paradoksa: dok s jedne strane raste entuzijazam mnoštva s druge strane njegovi protivnici odlučuju kako ga pogubiti. Naime, Isusovo poučavanje odvija se u konkretnim situacijama unutar kojih objavljuje svoju autoritativnu interpretaciju Mojsijevog zakona. Unutar pojedinih specifičnih skupina koje pozitivno odgovaraju na objavu Isusovog mesijanskog identiteta javlja se i skupina protivnika koja postupno raste i jača sve do zaključka posljednje rasprave u kojoj nas evanđelist informira o farizejima i herodovcima koji vijećaju kako da ga pogube (usp. Mk 3, 6). Ne izriče se nijedan formalan razlog takve odluke, ali rasprave prikazuju Isusov stav i ponašanje koje su njegovi sugovornici smatrali protivnima nekim temeljnim pitanjima kao što su: stav u odnosu prema grešnicima (Mk 2, 13-17) i subotnji počinak (Mk 2, 23-27). U tom kontekstu je dakako važan i naš tekst jer donosi također jedno od važnih pitanja: vlast otpuštanja grijeha.

1.2. STRUKTURA MK 2, 1-12

Struktura teksta, slikovito govoreći, »ulazna su vrata« u razumijevanje teksta. Stoga ćemo u ovom poglavlju analizirati gramatičke i sintaktičke elemente koje je autor upotrijebio u

⁶ D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON. PH. PERKINS, *Komentar Evanđelja i Djela apostolskih*, 52-53.

⁷ R. SCHNACKENBURG, *Evanđelje po Marku. Duhovno čitanje*, Zagreb, 2018., 54-55.

oblikovanju teksta i u prenošenju njegove poruke. Drugim riječima odredit ćemo njegovu komunikacijsku strategiju.

Nakon ozdravljenja gubavca (Mk 1, 40-45) autor prikazuje Isusa koji se nakon nekoliko dana vraća u Kafarnaum uvodeći čitatelja u ozdravljenje uzetoga koje objavljuje ne samo Isusovu moć ozdravljenja, nego i njegovu veću i misteriozniju moć otpuštanja grijeha. Mk 2, 1-12 oblikovan je u koncentričnoj strukturi.⁸ Rec 1-2 tvore uvod u kojemu autor prikazuje mjesto i vrijeme radnje s kratkim opisom događaja prizivajući tako čitateljevu pozornost na ono što će uslijediti.

U **A** i **A'** autor prikazuje stanje glavnog protagoniste prije i poslije susreta s Isusom. Tako u **A** (rr. 3-4) prikazuje uzetoga kojega četvorica nose na nosiljci k Isusu. Budući da ga zbog mnoštva nisu mogli unijeti k njemu, otvaraju krov nad mjestom gdje bijaše Isus i kroz otvor ga spuštaju preda nj. U **A'** (r. 12a) u snažnom kontrastu s recima 3-4 prikazuje čudesno ozdravljenje uzetoga.

B i **B'** donose Isusove riječi upućene uzetomu. U **B** (r. 5) su riječi oprostjenja grijeha: »Sinko! Otpuštaju ti se grijesi«, a u **B'** (rr. 10b-11) su riječi ozdravljenja: »Tebi zapovijedam, ustani, uzmi postelju i pođi kući!«

Središnji dio **C** (rr. 6-10a) središte je izvješća u kojemu dolazi do izražaja tematski nukleus Isusove rasprave s pismoznancima, a to je moć oprostjenja grijeha na zemlji. Redak 12b je zaključak u kojemu autor prikazuje reakciju mnoštva.

Uvod

¹ I pošto nakon nekoliko dana
opet uđe u Kafarnaum,
pročulo se da je u kući.

² I skupiše se mnogi
te više nije bilo mjesta ni pred vratima.
On im navješćivaše Riječ.

⁸ Slijedimo strukturu koju donosi M. GRILLI, »Paradosso e mistero«, 36. U koncentričnoj strukturi središnji element (C) smješten je između dva simetrična pola (A i A' te B i B').

A ³ I dođu noseći k njemu uzetoga.

Nosila ga četvorica.

⁴ Budući da ga zbog mnoštva
nisu mogli unijeti k njemu,
otkriju krov nad mjestom gdje bijaše Isus.
Načinivši otvor,
spuste postelju na kojoj je uzeti ležao.

B ⁵ Vidjevši njihovu vjeru, kaže Isus uzetome: »Sinko! Otpuštaju ti se grijesi.«

C ⁶ Sjedjeli su ondje

neki pismoznanci koji počеше

mudrovati u sebi:

⁷ »Što to ovaj govori? Huli!

Ta tko može grijehе otpuštati
doli Bog jedini?«

⁸ Isus duhom odmah proniknu
da tako mudruju u sebi, pa će im:

»Što to mudrujete u sebi?

⁹

Ta što je lakše? Reći uzetomu:

’Otpuštaju ti se grijesi’ ili reći:

’Ustani, uzmi svoju postelju i hodi’?

^{10a}

Ali da znate: vlastan je Sin Čovječji
na zemlji otpuštati grijehе!«

B’ ^{10b}

I reče uzetomu:

¹¹ »Tebi zapovijedam, ustani,
uzmi postelju i pođi kući!«

A’ ^{12a} I on usta, uze odmah postelju

i iziđe na očigled svima.

Zaključak

^{12b} Svi su zaneseni slavili Boga govoreći:

»Takvo što nikad još ne vidjesmo!«

1.3. MK 2, 1-12 U SINOPTIČKOJ TRADICIJI

Budući da je riječ o ozdravljenju koje donose sva tri evanđelja (Mk 2, 1-12; Mt 9, 1-8; Lk 5, 17-26) smatramo korisnim za naše istraživanje osvrnuti se i na njegovo značenje u sinoptičkoj tradiciji kao i na specifičnosti svakog ponaosob.

Govoreći o Evanđelju po Mateju, uočavamo kao i u Evanđelju po Marku, da je izvješće o uzetomu kojega je Isus ozdravio prethodno mu otpustivši grijeh (Mt 9, 1-8) jasno određeno. No kontekst u koji Matej stavlja taj događaj dijelom je različiti od Markova. Kod Marka se to ozdravljanje dogodilo gotovo na samom početku Isusova djelovanja, a Matej je tako rasporedio građu da nakon Govora na gori (Mt 5 – 7) slijedi niz Isusovih čudesnih djela (Mt 8 – 9). Tako se ozdravljenje uzetog nalazi negdje u sredini tog rasporeda. Prethode mu jedno za drugim, ozdravljenje gubavca (Mt 8, 1-4), ozdravljenje slugu rimskog satnika (Mt 8, 5-13), ozdravljenje Petrove punice i drugih bolesnika (Mt 8, 14-17), stišavanje oluje na moru (Mt 8, 23-27) i ozdravljenje opsjednutog iz Gadare (Mt 8, 28-33). A nakon ozdravljenja uzetoga slijede u tom bloku još četiri čuda: ozdravljenje žene koja je болоvala od krvarenja i uskrišenje Jairove kćeri (Mt 9, 18-26), davanje vida dvojici slijepaca (Mt 9, 27-31) i izganjanje đavla iz opsjednutog njemaka (Mt 9, 32-34). Dakle, tema ozdravljenja i Isusove vlasti nad prirodom i demonskim silama već je prilično razrađena u kontekstu koji prethodi izvješću o ozdravljenju uzetoga, a ista tema nastavlja se i nakon tog događaja. No sadržaj koji slijedi neposredno nakon ozdravljenja uzetoga odgovara Markovu redosljedu. Možemo reći kako i u Matejevoj verziji izvješće o ozdravljenju uzetoga spaja teme ozdravljenja i odnosa prema grešnicima koje se nalaze u njezinu neposrednom kontekstu.

Razlika je što je Matejev opis ovoga događaja smješten znatno kasnije od početka Isusova javnog djelovanja pa time i nakon većeg broja njegovih čudesnih ozdravljenja od različitih bolesti. Također, Matejev opis ozdravljenja je jednostavniji od Markova i ispušta mnoge detalje. Ne navodi se Kafarnaum kao ime mjesta u kojem se ozdravljenje dogodilo, nego se kaže da je Isus došao u svoj grad. Ne navodi se ni da je Isus bio u kući i naučavao. Nema spomena velike gužve, nema govora o raskrivanju krova, nego se jednostavno kaže da su ga donijeli na nosiljci. Unatoč ispuštanjima, srž poruke je ista. Isus svojom riječju čudesno ozdravlja uzetoga, a svrha ozdravljenja jest to da pokaže kako on ima vlast otpuštati grijeh, što je i učinio neposredno prije tjelesnog ozdravljenja.

Luka u svom izvješću (5, 17-26) slijedi Marka. Ozdravljenje uzetoga nalazi se nakon teksta o ozdravljenju gubavca (Lk 5, 12-16), a sljedeći tekst govori o pozivu Levija i Isusovu druženju s grešnicima (Lk 5, 27-32). Međutim, u samom izvješću postoje razlike u detaljima. Luka ne navodi da se događaj zbio u Kafarnaumu, a to se ne može zaključiti čak ni iz konteksta. S druge strane, on navodi da su Isusa slušali farizeji i učitelji Zakona iz svih galilejskih i judejskih sela te spominje da ih je bilo i iz Jeruzalema. Luka spominje spuštanje kroz krov, ali se razlikuje od Marka u tome što kaže da su bolesnika spustili između crijepova, iz čega se može zaključiti da piše čitateljima koji su živjeli u tako pokrivenim kućama.

No glavni dio događaja u bitnome je isti kao i kod Marka i Mateja. Isus uočava vjeru onih koji su mu donijeli bolesnika, a nema razloga da isključimo i vjeru samog bolesnika. Zatim kaže bolesniku da su mu otpušteni grijesi. Uz pismoznance spominju se i farizeji koji u sebi negoduju. Isus na to reagira ozdravljenjem uzetoga što služi kao potvrda njegove moći otpuštanja grijeha. Reakcija prisutnog mnoštva je divljenje i davanje hvale Bogu, ali Luka ističe da je i ozdravljenik otišao kući slaveći Boga. Tako djelomično odgovara na pitanje kako je taj čovjek živio nakon susreta s Isusom. U svakom slučaju i kod Luke, tjelesnom ozdravljenju uzetoga prethodi proglašenje otpuštenja njegovih grijeha, to jest, tjelesno ozdravljenje ima ulogu dokaza Isusove vlasti otpuštanja grijeha kao i toga da su uzetomu grijesi doista otpušteni.⁹

1.4. EGZEGETSKO-TEOLOŠKA ANALIZA MK 2, 1-12

U svjetlu prethodnih analiza u ovom poglavlju pristupit ćemo detaljnijoj egzegetsko-teološkoj analizi Mk 2, 1-12. Cilj egzegetsko-teološke analize je traženje značenja, to jest semantičkog sadržaja pojedinih tekstualnih jedinica i teksta u cjelini. Da bismo postigli željeni cilj, potrebno je analizirati značenje pojedinih komunikacijskih jedinica u svjetlu starozavjetne podloge, paralelnih sinoptičkih tekstova i literarnog konteksta.¹⁰

1.4.1. Uvod (Mk 2, 1-4)

Prva od triju kontroverzija kombinira iscjeljenje (2, 1-5a. 10b-12) i raspravu s pismoznancima (2, 5a. 10b-12). Svrha je kombinacije ovdje pokazati da je Isus moćan na riječi i djelu. Njegova moć opraštanja grijeha potvrđena je sposobnošću iscjeljenja paraliziranog bolesnika. Prvi kršćani mogli su se pozivati na ovu zgodu u svojim tvrdnjama da se oproštenje grijeha postiže

⁹ D. RUNJE, *Oproštenje grijeha i čuda ozdravljenja kod Isusa*, 64-66.

¹⁰ S. FUŽINATO, M. GRILLI, *Riječ Božja u ljudskom jeziku*, 55.

po Isusu.¹¹ Izvješće započinje ovim riječima: »I pošto nakon nekoliko dana opet uđe u Kafarnaum, pročulo se da je u kući.« (Mk 2, 1) Evanđelist ovdje evocira neodređeno razdoblje koje je Isus proveo na »samotnim mjestima« (Mk 1, 45), nakon što je »još za mraka« izišao iz Kafarnauma (Mk 1, 35). Jednoga se dana opet pojavljuje u kući. Jednostavno spominjanje kuće kao poznatog mjesta zadržavanja sugerira da je opet riječ o Petrovoj i Andrijinoj kući. Tradicija će je nazvati Isusovom kućom.¹²

Kafarnaum se izdvaja kao sjedište Isusova djelovanja na Galilejskom jezeru. Grad je smješten na sjeverozapadnoj obali jezera. Isus je često kretao u sjevernom predjelu jezera gdje su gradovi Korozain i Betsaida. Nije zabilježen njegov nastup u Tiberijadi. Samo se jedanput spominje Isusov boravak na jugu Galilejskoga jezera, u Gerazi, odnosno Gedari (Mt 8, 28).¹³ U Isusovo vrijeme Kafarnaum je bio skromno naselje ribara i zemljoradnika, protegnuto uz samo jezero i uz rimsku cestu koja je išla s juga i sa zapada prema sjeveru, prema Siriji i dalje prema Mezopotamiji. U novozavjetno vrijeme Kafarnaum je bio gusto naseljen.¹⁴ Isus je poučavao u tamošnjoj sinagogi. No, usprkos svemu, žitelji toga grada nisu povjerovali Radosnoj vijesti, pa ih je Isus morao upozoriti na Božji sud.¹⁵

Ono što se već nakon Isusovog prvog dana u Kafarnaumu dalo naslutiti, načelo je svoju punu potvrdu u događajima koji su uslijedili sljedećih dana, u Isusovoj blizini život je ozdravljao. Gdje se Isusova riječ čula, nestajalo je sve demonsko. Sve je to govorilo u prilog istinitosti Isusove poruke: »Ispunilo se vrijeme, približilo se kraljevstvo Božje!« (Mk 1, 15) Ljudima naravno nije bilo sasvim jasno kako duboko zahvaća ova poruka. Upravo to pojasnit će odlomak o ozdravljenju uzetoga (Mk 2, 1-12).¹⁶

Oko njega se skuplja mnoštvo u toj mjeri da pred kućom ponestaje mjesta. Izraz mnoštvo ovdje je antiopod višim slojevima društva za koje ono predstavlja ono što je ispod njih – talog i marginalce. Njihovo okupljanje pred vratima podsjeća na prvo slijevanje mnoštva k Isusu kada je »sav grad nagnuo k vratima« (Mk 1, 33). Iako izbjegava pogrešno poimanje onoga što čini,

¹¹ D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON. PH. PERKINS, *Komentar Evanđelja i Djela apostolskih*, 53.

¹² I. ČATIĆ, *Evanđelje po Marku – prvi dio (1, 1 – 3, 6). Uvodna pitanja i komentari*, Zagreb, 2022., 153.

¹³ A. POPOVIĆ, *Novozavjetno vrijeme. Povijesno-političko i religiozno-kulturno okruženje*, Zagreb, 2007., 41.

¹⁴ A. REBIĆ, *Biblijsko-teološki pabirci o Isusu Kristu*, Zagreb, 2005., 173-174.

¹⁵ C. HEMER, Kafarnaum, u: P. ALEXANDER (ur.), *Enciklopedija Biblije*, Zagreb, 1980., 273-274., ovdje 273.

¹⁶ M. LIMBECK, *Markovo evanđelje*, Zagreb, 1999., 37.

Isus ne izbjegava čovjeka. Bliz je patnicima, ne ostavlja ih. Dopušta im da mogu prići. Gospodin im »navješćivaše Riječ« (Mk 2, 2). Taj izraz u ranokršćanskom ambijentu odnosio se na misionarsko djelovanje ili potječe od naziva za katehezu, to jest produbljivanje pouke onih koji su ulazili u crkveno zajedništvo prvih kršćanskih zajednica, a koja se odvijala za vrijeme njihovih liturgijskih sastanaka.¹⁷

Naš odlomak jasno daje do znanja da se kad god bi Mesija ušao u neku kuću, ta činjenica nije dala sakriti. Njegova prisutnost sve je prožimala. No ovaj put ljudi nisu došli u prvom redu zato da se izliječe od svojih fizičkih bolesti, nego da čuju Božju riječ. Usprkos tome, kako su potrebe stanovnika Kafarnauma bile mnogostruke i različite te kako je Krist bio voljan te potrebe zadovoljiti, on je i dalje ozdravljao. Mnoštvo koje se sjatilo oko vrata te kuće bilo je gladno čuti Božju riječ. I tako je siromašnima propovijedao evanđelje.¹⁸ Opet se oko Isusa okuplja mnoštvo potrebnika raznih vrsta, kao u Mk 1, 32 kada su donosili pred nj »sve bolesne i opsjednute«. No, ovoga je puta toliko ljudi u kući da četvorici koja pomažu uzetome nije preostalo drugo nego potražiti način kako doprijeti do Isusa.¹⁹

U opisu ozdravljenja uzetoga jasno je da je taj čovjek posve nesposoban hodati. Četiri čovjeka nose ga na postelji. I stotnikov sluga prema Mt 8, 6 uzet je čovjek. Kada se govori o teškim mukama, to ništa ne pridonosi pobližem određenju bolesti. Oznaka uzetosti, koja se inače spominje u antičkoj literaturi neće se smjeti ograničiti na specijalne slučajeve uzetosti u liječničko-kliničkom smislu, nego će se morati protegnuti na svaku vrstu znatne ometenosti u kretanju. I ozdravljenje čovjeka s beživotnom rukom pretpostavlja djelomičnu uzetost (Mk 3, 1-6). O ukočenoj ruci slušamo i u Knjigama o Kraljevima. Iako se može pomisliti na psihički uzrokovanu fizičku smetnju, oskudnost pripovijesti ne dopušta takve zaključke.²⁰

U to su doba kuće redovito imale vanjsko kameno stubište koje je vodilo na terasu, a krovovi su bili od trske položene na grede i prekrivene osušanim blatom. Dakle, po usponu na gornju etažu, krov je bio relativno lako dostupan. Trebalo je samo načiniti otvor između dviju greda i spustiti postelju s uzetim. Uzeti je za to vrijeme ležao na postelji, nesposoban kretati se, poput mrtvacu, njegovo ležanje i nepokretnost podsjećaju na ležanje i nemoć Šimunove punice (usp. Mk 1, 30). U Starom zavjetu paraliza je bila zapreka za stupanje u svećeništvo te za pristup

¹⁷ I. ČATIĆ, *Evanđelje po Marku*, 153-154.

¹⁸ A. COLE, *Evanđelje po Marku. Uvod i komentar*, Novi Sad, 1984., 70-71.

¹⁹ I. ČATIĆ, *Evanđelje po Marku*, 154.

²⁰ J. GNILKA, *Isus iz Nazareta. Poruka i povijest*, Zagreb, 2009., 102-103.

hramu, a držana je kaznom Božjom. Slično kao i s gubom, ozdravljenje hromih držano je najavom nastupa mesijanskih vremena.²¹

U našem odlomku izlječenje će promijeniti ekonomsku perspektivu uzetoga koji sebe nije mogao uzdržavati, nego je bio potrebit pomoći i time je opterećivao kućni proračun. Isus je u ovom odlomku uklopljen u konkretnu situaciju čiji elementi otkrivaju niži ekonomski status okoliša u kojem se kretao. Kuća, pokrivena jednostavnim materijalom kroz čiji su krov četvorica s lakoćom mogla načiniti otvor da bi spustila uzetog, ne pripada vlasniku iz viših društvenih slojeva, ispred vrata je okupljeno mnoštvo predstavljeno grčkim izrazom *ohlos* koji označava siromašni i neuki sloj naroda, za postelju na kojoj je ležao uzeti upotrijebljen je grčki izraz *krabattos*, što je zapravo latinizam kojim se označavao ležaj pripadnika siromašnih slojeva društva ili vojnika. Isus i u ekonomskom smislu pomaže siromašnima koji su za bolesti – koje se inače drži posljedicom teškog grijeha – morali u jeruzalemskom hramu plaćati žrtve okajnice i pomirnice. Time je raslo opterećenje na ionako skromni kućni proračun prosječnog Izraelca te ga je uvlačilo u zatvoreni krug viktimizacije.²²

1.4.2. Oproštenje grijeha uzetomu (Mk 2, 5)

Isus promatra što čine, njihov trud, uočava njihovo oštroumno rješenje, ali ono što ga se dojmilo bilo je nevidljivo oku. Vidi i dalje, vidi njihovu vjeru. Ono što je gubavac u prethodnoj zgodi izrazio riječima: »Ako hoćeš, možeš me očistiti!« (Mk 1, 40), četvorica pokazuju neobično živopisnim pothvatom u kojem ih nosi vjera. Vjera koja na sebe ne uzima tuđe probleme nije prava vjera, jer nitko nije kršćanin radi sebe.²³

Ovdje nam Pismo ne pokazuje jasno stav samog bolesnika. Lako je moguće da je i on imao vjere, no nije isključeno da je on bio i previše svjestan svoje grešnosti da bi mogao sakupiti dovoljno pouzdanja da se na taj način pokuša pojaviti pred Kristom. Najjednostavnije je pretpostaviti da je to čudo Gospodin učinio kao odgovor na tu jaku i aktivnu vjeru one četvorice prijatelja, koji su donijeli svog bespomoćnog druga i položili ga Isusu pred noge. Stvarnost njihove vjere očitovala se u toj upornosti i u odbijanju da se napusti nada.²⁴

²¹ I. ČATIĆ, *Evandjelje po Marku*, 154.

²² *Isto*, 163.

²³ *Isto*, 154-155.

²⁴ A. COLE, *Evandjelje po Marku*, 71.

Isus je naglašavao da je donio ljudima puninu života, da je došao pronaći izgubljeno, spasiti propalo, izliječiti bolesno. U našem odlomku opisana je nevjerojatna ljubav i snalažljivost. Ovi ljudi vjeruju u Isusovu moć. Vole svog prijatelja. Vjera u Isusa i ljubav prema bližnjemu čine čudesa. Vidjevši njihovu vjeru reče on: »Sinko! Otpuštaju ti se grijesi!« (Mk 2, 5) Vjera jednih spašava druge. Vjera kao zrno gorušičino premješta bregove, čisti duše, liječi tijela. Vjera je svemoćna. Četvorica nisu tražila liječenje duha. A Isus zna da je to puno važnije. Kako mu se samo svidjela njihova vjera i ljubav, učinio je i ono za što ga nisu molili, izliječio mu je duh. Pismoznanci i farizeji, Isus ih naziva slijepci i vođe slijepima, su oni koji su bili oslijepljeni zavišću i mržnjom, ne mogu doživjeti radost duhovnog oslobođenja. Uza zdrave oči ne vide Kristovu ljubav na djelu. A Isus je došao na svijet prije svega, da oslobodi svijet od grijeha.²⁵

Ono što Isus u našem odlomku vidi kao vjeru, treba tražiti u opisu iz rr. 3-4. Radi se o ponašanju nosača da, unatoč poteškoćama, donesu uzetoga do Isusa. Oni su čak i krov otkrili da bi došli do Isusa i zatražili od njega pomoć, bez riječi. Ovaj motiv otkrivanja krova, premda kao predmarkovski može označavati magijski element, odnosno sredstvo zavaravanja demona, kod Marka izražava poteškoću koju treba nadići pri dolasku do Isusa. U postupku aktera Isus prepoznaje i konstatira vjeru. Ne radi se toliko o vjeri uzetoga, premda ni ona nije isključena. Radi se zauzetoj vjeri u prilog drugima, a ne sebi osobno. Ovdje se vidi Markov pogled na crkvenost vjere. Vjera je ovdje više od povjerenja u Isusa čudotvorca. Povezana je s Isusovim identitetom, s blizinom kraljevstva i s ostvarenjem Isusova djela. Vjera je kristološki označena. Navještaj kraljevstva i njegova blizina pretpostavka su i utemeljenje obraćenja i vjere. Obraćenje i vjera su odgovor na Božje spasenjsko djelovanje. Isusova konstatacija da se četvorica koja nose uzetoga i sam uzeti ponašaju vjernički uključuje i njihovo obraćenje kao odgovor na Božje spasenjsko djelo u Isusu.

Osim što izražava povjerenje u Božju spasiteljsku moć, vjera je isto tako preuzimanje kerigme, oslanjanje na nju kao radosnu vijest o spasenju. Vjera je zavisna o navjestitelju i naviještenomu. Znakovito je da vjera priskače u pomoć tuđoj nevolji i nadilazi sve prepreke koje stoje na putu uklanjanju te nevolje. Još jedna pojedinost, uzetog nose četvorica. To je očit znak eklezijalnosti, zajedništva vjere. Marko na vjeru gleda kao na povjerenje u Boga, povjerenje koje se zadobiva i doživljava u susretu s Isusom. Ono se iskazuje nadilaženjem prepreka. Marko poima vjeru kao osobni susret s Isusom koji rezultira dobrobiti onoga koji se u otvorenosti i povjerenju izručuje

²⁵ S. PAVIN, Isus liječi dušu i tijelo. Lk 5, 17-25, u: M. JURČIĆ, M. NIKIĆ, H. VUKUŠIĆ (ur.) *Vjera i zdravlje*, Zagreb, 2005., 384-385.

Isusu. Ipak, i ovo najstarije evanđelje prikazuje vjeru kao eklezijalni čin, kao zauzetost za drugoga koji je potreban Božje pomoći. Vjera se dakle može roditi i prakticirati u zajednici onih koji vjeruju. Vjera jednih na kraju dovodi do slavljenja Boga od svijeta, do vjere svijeta (usp. Mk 2, 12). I Marko bi dakle potpisao Jakovljevu postavku da je vjera bez djela mrtva (usp. Jak 2, 17). A živa vjera rađa vjeru drugih, samo slušača riječi.²⁶

Isus čini ovo čudo da bi pokazao novu moć osoviti čovjeka na noge, ne samo izvana nego i iznutra kako bi bio sposoban za novi hod. On nije božanski ozdravitelj koji će samo popraviti pokvareno, pojačati slabe točke, vratiti sustav u prijašnju funkciju. Ne ograničava se na predlaganje određenih vanjskih promjena, nego otvara sasvim novi horizont čovjekova postojanja jer omogućuje pomirenje s Bogom, izvorom svakog drugog pomirenja i napretka. Uklanjanjem barijera prema Bogu, čovjek ne samo da se može ostvariti u okviru svojih mogućnosti, nego se od sada može realizirati i u Bogu. Na tom novom planu tek može početi otkrivati svoje novo lice, svoj projekt u dimenziji vječnosti, svoju dohodišnu točku. Do sada naglašavani motiv Isusova izbjegavanja pogrešnog shvaćanja njegove osobe i djelovanja stoga dobiva novo svjetlo. Sad postaje jasno da Isusu nikako nije na prvom mjestu liječiti tjelesne bolesti i nedostatke svojega naroda. Marko u prvi plan stavlja Isusovu namjeru rješavati probleme u njegovu korijenu – ozdraviti čovjekov poremećen odnos s Bogom. Bez ovog elementa svako je ozdravljenje nepotpuno jer ne zahvaća bit problema bolesti i smrti. Jedino ispravan odnos s Bogom vodi punini života. Čovjekov doprinos, potreban za ovo djelo restauracije narušenog odnosa s Bogom, jest vjera.²⁷

Uzetome se Isus obraća iznenađujuće nježno, kako Marko do sada nije zabilježio: »Sinko«. Kasnije će tako slovit i svoje učenike (usp. Mk 10, 24). Ali, dodaje neočekivano »otpuštaju ti se grijesi!« (Mk 2, 5) Krist, dakle, sam nameće temu grijeha. Posljednji spomen grijeha bio je u opisu svrhe Ivanova krštenja – otpuštenje grijeha (usp. Mk 1, 4). Za razliku od ljudi koji su dolazili Ivanu i priznavali se grešnicima, ovaj bolesnik do sada nije pokazivao takvu nakanu. Isus, koji prodire u čovjekovu nutrinu (usp. Mk 2, 8), vidi u ovom čovjeku grijeh, vidi njegov narušen odnos s Bogom. No postupa nježno, bez prijekora i bez teške riječi – pristupom koji odiše ljubavlju i naklonošću. Najavljuje mu oslobođenje od prepreka koje su stajale između njega i Boga. S obzirom na to da je otpuštanje grijeha bilo od starozavjetnih proroka najavljeno

²⁶ M. VIDOVIĆ, Vjera u Markovu evanđelju, s posebnim osvrtom na vjeru zauzetu protiv uzetosti, u: *Vrhbosnensia* 18(2014.)1, 5-49., ovdje 44-47.

²⁷ I. ČATIĆ, *Evanđelje po Marku*, 160-161.

za mesijanska vremena, Isusov je nastup osim usmjerenosti prema paraliziranom čovjeku upućivao na još važniju temu dolaska obećanog Mesije, Pomazanika.²⁸

Čudo ozdravljenja postaje argumentom za vlast otpuštanja grijeha, koje u zajednici dalje djeluje. Treba uzeti u obzir da je Isus prethodno uzetom oprostio grijeha na način koji je jasno razlikuje od apoftegmatске rečenice. Pripovijest je dobila oblik apoftegme, to znači da svoj vrhunac nalazi u izreci radi lakšeg pamćenja, kojom je obilježena, da bi se učinila primjenljivom za zajednicu. Ta izreka glasi: »Ali da znate: vlastan je Sin Čovječji na zemlji otpuštati grijeha!« (Mk 2, 10) Bolesnik koji leži pred njim na postelji sluša ohrabrujuće riječi: »Sinko, otpuštaju ti se grijesi!« Pasivni oblik opisuje Božje djelovanje, oproštenje koje Bog jamči posreduje Isus.²⁹

Doima se da je ozdravljenje za nj lako djelo, u koje ne treba uložiti sve svoje snage. Premda je oproštenje nešto posve drugo, dostatno je da Isus jednom izgovori: »Sinko! Otpuštaju ti se grijesi!«, da bi se odmah rodila glavna optužba: »Huli!« (Mk 2, 5.7) To ne znači da je lakše reći ustani i hodaj, negoli reći opraštaju ti se grijesi. No oprostiti grijeha značilo je napasti moć koja je beskrajno pogibeljnija no bolest, to je značilo pogoditi čovjeka u srž njegova zla, to je značilo otkriti se svim otporima i prepustiti se svim osvetama. I najpogubniju patnju i najrugobniju gubu, čak ako i rastače tijelo i pomračuje um, Isus prisiljava na posluš bez otpora, sve dok je netaknuto srce koje očekuje Boga i odgovara mu. Ali kad je srce pogođeno, kada je duh izopačen, tada se ustoličuje grijeh, pa borba koju Krist mora voditi postaje smrtnom borbom, agonijom. Ozdravljenje znači taknuti čovjeka u najtanji predio, najbolje branjen, prodrijeti do rastavljanja »duše i duha« (usp. Heb 4, 12) do mjesta odakle izlaze sve bolesti koje kaljaju čovjeka i onečišćuju ga, do njegova srca (usp. Mk 7, 21-22).³⁰

1.4.3. Vlast otpuštanja grijeha na zemlji (Mk 2, 6-10a)

Prvi put Isusovom javnom djelovanju nazočili su i pismoznanci sjedeći i razmišljajući, što je tradicionalni opis za analizu koja prethodi izricanju pravorijeka. Zato njihovu reakciju nije trebalo dugo čekati, kao ni reakciju zloduha prigodom prvog nastupa u Kafarnaumu (usp. Mk 1, 23-24). Oni su učitelji Zakona, ljudi koji ga studiraju, poznaju i tumače. Proglašavaju što je volja Božja i kako se treba ponašati u određenoj situaciji. Marko ih tretira kao cjelovitu skupinu koja zastupa jedno zajedničko mišljenje. Proglašenje otpuštanja grijeha stavlja ih pred dilemu

²⁸ Isto, 155.

²⁹ J. GNILKA, *Isus iz Nazareta. Poruka i povijest*, Zagreb, 2009., 97.

³⁰ J. GILET, Isus Krist, ozdravitelj i patnik, u: *Communio* 31(1977.), 28-31., ovdje 31.

jer u teološkom smislu pasivni oblik, otpušteni su, ukazuje na Božju akciju (teološki pasiv), pri čemu bi Isus samo u ime Božje proglasio grijeha otpuštenim. No izjavu je moguće shvatiti i u performativnom smislu, to jest Isusova riječ snagom njegova autoriteta ostvaruje otpuštanje grijeha. Tek će kasnije Isus izričito ustvrditi da je on kao Sin Čovječji vlastan opraštati grijeha. Osim toga, duhovna je razina bila u to vrijeme za vjernika, u konačnici, povezana i s društveno-ekonomskom. Naime, činjenica da je čovjek bio uzet, svakako je povezivana s nečijim grijehom i stoga mu priskrbuje određen društveni status – grešnika i bolesnika – koji nije ili samostalni ili punopravni član društva. Religiozna elita (svećenici, pismoznanci) bili su združeni kontrolirati nečije zdravstveno i duhovno stanje, a time i društveni status – pripada li kategoriji bolesnika koji su pod kaznom Božjom ili javnim grešnicima. Za oproštenje teških grijeha postojao je sustav žrtava okajnica i njime su rukovodili svećenici u jeruzalemskom hramu. Pismoznanci znaju da jedino Bog može otpušati grijeha i da je svećenike opunomoćio za brigu o funkcioniranju sustava. Njihova reakcija i pokušaj osigurati Bogu jedinstveni autoritet, koji slijede u sljedećem retku, zapravo su osiguravanje vlastite povlaštene pozicije.³¹

Pismoznanci iz retka 6 i 7 su bili u teološkom smislu obrazovani i oštroumni. Oni su odmah uočili teološke korijene ovog problema. Naravno, nitko osim Boga ne može opraštati grijeha, pa kako onda jedan čovjek kao što je Isus može tvrditi da ima tu vlast. Neprestano je za Isusova života iskravala ta dilema. Jer, ako on nije božanske prirode, onda on doista huli. Ako ga pismoznanci ne prihvate, onda ga moraju odmah osuditi. Neki od njih su već na samome početku počeli hladnokrvno kovati zavjeru da ga uklone (usp. Mk 3, 6).³²

Zaključujemo kako su liječenja i egzorcizmi sastavni dio Isusova sukoba s vođama židovskog naroda. Budući da je taj sukob završio Isusovom smrću, što je povijesno zajamčeno i izvan Novog zavjeta, taj sukob kao suuzrok Isusove smrti ima veliku povijesnu vrijednost. U okviru tog Isusova sukoba s vođama židovskog naroda spadaju, na primjer, liječenje u subotu (usp. Mk 3, 1-6).³³

S jedne strane pismoznanci, koji u sebi utjelovljuju ljudsku nesposobnost razumjeti živoga Boga, i s druge strane uzeti te njegovi pomagači koji se odlikuju iznimnom sposobnošću vjerovati. Tamo gdje nevjera i tvrdokornost ne mogu ništa razumjeti, vjeri postaje sve moguće,

³¹ I. ČATIĆ, *Evandjelje po Marku*, 155-156.

³² A. COLE, *Evandjelje po Marku*, 71.

³³ A. WEISER, *Središnje teme Novoga zavjeta*, Zagreb, 1981., 34.

što se vidi iz poduhvata uspinjanja na krov i njegova otkrivanja koje su poduzela četvorica da bi savladali prepreku. Dok pismoznanci imaju potrebu posjedovati predmet svoje vjere, sve vežući uz točno razgrađene načine tumačenja Svetoga pisma, uzeti i njegovi prijatelji slobodni su od teoloških procedura. Jednostavno vjeruju, potaknuti milošću, i stoga svladavaju sve prepreke. Ne posjeduju Krista niti ga shvaćaju na znanstvenoj razini kao pismoznanci, njima ne preostaje ništa drugo nego gola vjera. Čuđenje nad ustajanjem uzetoga nije samo zato što su se sada njegove noge pribrale, ojačale, dobile koordinaciju i mogu hodati kao i prije, nego i zato što je njegov duh uplovio u novu dimenziju. U život kreće drukčijim hodom, njegov je korak toliko nov da su svi iznenađeni. Dakako, pravi paralitičari ostaju sjediti, a to su – pismoznanci.³⁴

Isusovu izjavu doživljavaju kao hulu, taj se pojam odnosio na svjesno suprotstavljanje riječi ili akciji Božjoj: »Ne huli Boga i ne psuj glavara svoga naroda!« (Izl 22, 27) Odmah i objašnjavaju razlog svog zaključka kako i naučava Stari zavjet: »On ti otpušta sve grijehе tvoje, on iscjeljuje sve slabosti tvoje.« (Ps 103, 3) Njihova je reakcija teološki gledajući, jedino moguća i bila bi sasvim korektna u normalnim okolnostima. Tko bi se usudio staviti na mjesto Boga i izreći takvo što? Jer ne samo što bi govorio neistinu, nego bi i drugoga vukao u zabludu? No oni za sada, tijekom ovog prvog dijela susreta s Isusom, još nisu svjesni da okolnosti u kojima se nalaze doista nisu uobičajene. Ipak njihova je prva reakcija znakovita jer će ista optužba protiv Isusa biti podignuta pred Sinderijem te će predstavljati osnovu da se Isusa osudi na smrt. Ona na prvi pogled može sugerirati da je Isus proglasio otpuštanje grijehа na način kojim je prisutne naveo na zaključak da to čini u svoje ime. Međutim, vjerojatnije je da su prisutni ipak shvatili kako Isus ima vlast to činiti u ime Božje, pogotovo što je završna reakcija okupljenih proslava Boga kao prvotnoga uzročnika onoga što su vidjeli (usp. Mk 1, 12). To je u skladu sa starozavjetnom tradicijom prema kojoj ljudi mogu u ime Božje proglašavati oproštenje. Znakovito je, na drugoj strani, što će unatoč tome upravo pismoznanci uskoro predvoditi istragu protiv Isusa: »Beelzebula ima, po poglavici đavolskoj izgoni đavle.« (Mk 3, 22)³⁵

Svaka pogrдна riječ upućena čovjeku zasluđuje kaznu (usp. Mt 5, 22). Koliko više to vrijedi za hulu, uvredu nanесenu samom Bogu! Ona je suprotnost klanjanju i hvaljenju što ih čovjek duguje Bogu, poglaviti znak ljudskog bezboštva. Isusa koji odaje čast Ocu, Židovi optuđuju za hulu zato što se naziva »Sinom Božjim« (usp. Iv 8, 49) i upravo će zbog toga biti »osuđen na smrt« (usp. Mk 14, 64). Doista, samom tom zaslijepljenošću grijeh Židova dosiđe svoj vrhunac,

³⁴ I. ČATIĆ, *Evandеlje po Marku*, 165-166.

³⁵ *Isto*, 156-157.

jer oni preziru »Sina« (usp. Iv 8, 49), a na križu ga obasiplju hulama (usp. Mk 15, 29). Da je to bila samo zabuna o identitetu »Sina Čovječjega«, njihov bi grijeh bio oprostiv (usp. Mt 12, 32) u ime neznanja (usp. Lk 23, 34). Ali posrijedi je teže nepriznavanje, jer Isusovi neprijatelji pripisuju Sotoni znakove što ih on čini uz pomoć »Duha Božjega« (usp. Mt 12, 28). Riječ je dakle o huli protiv Duha Svetoga, a ta se neće oprostiti ni na ovom svijetu ni na drugome (usp. Mt 12, 31). Ona naime znači svjesno odbijanje Božje objave.³⁶

Isus odmah prodire u dubinu njihova razmišljanja (usp. Mk 2, 8). Razlučuje teološke od drugih motiva. Ima sposobnost pronicanja srdaca koju Stari zavjet pridaje samo Bogu: »Dokrajči bezakonje zlotvora, pravedna podigni, pravedni Bože koji poničeš srca i bubrege.« (Ps 7, 10) Pokušat će ih odvratiti od pogrešnih zaključaka u razmišljanju jer nemaju sve potrebne informacije. Vidi njihov nedostatak i želi im izići ususret.³⁷ Misli pismoznanaca još ostaju skrivene u njihovoj nutrini, nakon čega ih Isus ipak otkriva, ne izbija još otvoren sukob, ali se nazire.³⁸

Da bi olakšao snalaženje u ovoj neobičnoj situaciji, Isus pismoznancima postavlja sržno pitanje: »Ta što je lakše? Reći uzetome: 'Otpuštaju ti se grijesi' ili reći: 'Ustani uzmi svoju postelju i hodi?« (Mk 2, 9) Ne postavlja im pitanje je li lakše ozdraviti uzetoga ili otpustiti grijeha jer i jedno i drugo može samo Bog. Pitanje je, dakle, što je lakše reći? Jer Isus poniče da je razina govorenja ono što u njihovu razmišljanju i zaključivanju predstavlja problem. Drže da govori neodgovorno, to jest da huli (usp. Mk 2, 7). Prvi put Isus govori zašto čini čudo – neka vide da je vlastan otpuštati grijeha (usp. Mk 2, 10). Pitanjem poziva na razmišljanje, ako su grijeh i bolest međusobno usko povezani kao uzrok i posljedica – kao što je tumačila tadašnja teologija – onda je ozdravljenje čovjeka, i tijela i duha (usp. Mk 1, 30-31), neodvojivo od otpuštanja grijeha. Ozdravljenje je pritom spasenje u užem, a otpuštenje grijeha spasenje u širem smislu. Stoga, ako je riječ o ozbiljnom i odgovornom govoru, jednako je teško proglasiti oprostjenje grijeha i ozdraviti čovjeka. Dakako, ako je riječ o ispraznom i neodgovornom brljanju, o huli, onda se na prvi pogled čini da je lakše reći otpuštaju ti se grijesi, jer se čini nemogućim provjeriti učinak tih riječi, je li se oprostjenje zaista i dogodilo. Pismoznanci su upravo tako i prosuđivali. Nisu sebi dopustili pomisao da Isus nastupa u ime Božje i ima sve ovlasti. Zato su njegove riječi

³⁶ R. DEVILLE, Hula, u: X. LEON-DURFOUR (ur.), *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb, 1993., 317-318.

³⁷ I. ČATIĆ, *Evangelje po Marku*, 157.

³⁸ R. SCHNACKENBURG, *Osoba Isusa Krista u četiri evanđelja*, Zagreb, 1997., 38.

držali hulom (usp. Mk 2, 7) i vrijeđanjem Boga, a o oprostjenju grijeha i ozdravljenju s njim povezanim nisu htjeli ni čuti.³⁹

Isus će pokazati da posjeduje vlast otpuštanja grijeha (usp. Mk 2, 10). Njegovu moć ljudi su već tijekom prvog boravka u Kafarnaumu prepoznali: »Bijahu zanesi njegovim naukom. Ta učio ih je kao onaj koji ima vlast, a ne kao pismoznanci« (Mk 1, 22.27), a sada će otkriti njezin izvor. Prvi put za sebe upotrebljava izraz »Sin Čovječji«. Evanđelisti prikazuju kako ovaj naslov Isus redovito primjenjuje sam na sebe, iako o Sinu Čovječjem govori u trećoj osobi jednine. U prvom dijelu Evanđelja po Marku upotrijebit će ga još samo u 2, 28: »Sin Čovječji gospodar je subote!«, te će i ondje njime zahtijevati za sebe jedinstveni autoritet. U Mk 14, 62: »Ja jesam! I gledat ćete Sina Čovječjega gdje sjedi zdesna Sile i dolazi s oblacima nebeskim« naslov Sin Čovječji priziva eshatološki lik kojega opisuje prorok Daniel: »kao Sin Čovječji dolazi na oblacima i bit će mu predana vlast nad svim narodima« (7, 13-14). U tim kasnijim pojavcima naslov Sin Čovječji približava se naslovima Mesija i Sin Božji. Kod Marka možemo uočiti sljedeće oznake pri Isusovoj uporabi ovog naslova. Katkad ga Isus koristi kako bi progovorio o trenutnim ovlastima kojima raspolaže (usp. Mk 2, 28), njime se obilno služi najavljujući svoju muku, smrt i uskrsnuće (usp. Mk 8, 31), te na posljetku, s pomoću njega nagoviješta svoj dolazak (usp. Mk 8, 38). U vrijeme Isusova života, kao i nastanka Evanđelja po Marku, Sin Čovječji shvaćen je kao pojedinačni lik nebeskog Mesije. Srž poruke koju nosi izbor ovog naslova po svoj prilici leži u činjenici da Sin Čovječji u Knjizi o Danielu 7 pristupa prijestolju Pradavnoga i prima vječno Kraljevstvo. Dar ovoga kraljevstva Božji je odgovor na povijesna zbivanja u kojima se podižu razna kraljevstva vođena principima zla. Stoga za Marka Isus kao Sin Čovječji uprisutnjuje Božje kraljevstvo i pobjeđuje sile zla djelatne u svijetu. To čini prije svega propovijedanjem, ozdravljanjem bolesnih i egzorcizmima.⁴⁰

Taj naziv je doslovan prijevod aramejskog izraza *bar'enaš*, što znači jednostavno čovjek. Posebno naglašeni oblik ovog naziva može označavati čovjeka uopće ili čovjeka u najizvršnijem smislu pa izraz dobiva mesijanski prizvuk. Česta upotreba ovog izraza u evanđeljima podsjeća na temu o Sinu čovječjem u Danielu. Daniel je vidio u kontekstu suda nekoga »kao Sina Čovječjega« to jest ljudski lik u opreci prema četiri zvjeri koje su predstavljale zemaljska carstva. Za razliku od zvjeri koje potječu iz morskih dubina, vidio je da Sin Čovječji dolazi »na oblacima nebeskim«. Taj Sin čovječji predstavljen je *Pradavnome* te

³⁹ I. ČATIĆ, *Evanđelje po Marku*, 157-158.

⁴⁰ *Isto*, 158-159.

prima sveopće i vječno kraljevstvo. Lik Sina Čovječjeg prema Danielu 7, 13-14 sigurno je lik pojedinca. Međutim, pri tumačenju viđenja iz Danielove knjige, izraz Sin Čovječji označuje »puk Svetaca Svevišnjega«, što je mesijanski narod, pročišćeni Ostatak Izraela. Iz ovoga proizlazi da »puk Svetaca Svevišnjega« i »Sin Čovječji« označuje istu stvarnost, grupu i pojedinca. To je mesijanski narod Mesija koji svoj narod predstavlja i obuhvaća. Ovaj tajanstveni lik što silazi na oblacima i prima posvudašnju vlast i vječno kraljevstvo odražava sliku koja je sasvim različita od tradicionalnog pojma Mesije kao zemaljskog kralja, Davidova potomka. Vjerojatno je da su neki uži krugovi među Židovima očekivali Mesiju koji ima biti Sin Čovječji, ali je sigurno da naziv Sin Čovječji nije bio prošireni i ustaljeni naziv za budućeg Mesiju kod većine Židova. Upravo zbog toga naziv Sin Čovječji označuje Mesiju koji je došao.

U Starom zavjetu postoji još jedan pojam koji je usko vezan uz naziv Sin Čovječji iz evanđelja. U Deuteroizaiji četiri pjesme o Sluzi Jahvinu mogu se smatrati odijeljenom cjelinom koja odudara od ostalog sadržaja knjige.⁴¹ Sluga Patnik sigurno je slika Mesije, ali do sada nije dokazano da je Izaija 53 i Daniel 7 u Isusovo vrijeme tumačen u mesijanskom smislu. U nekim krugovima mogao je postojati pojam trpećeg Mesije, ali službeno židovstvo u doba Novog zavjeta nije smatralo Mesijom Slugu Jahvina iz Deuteroizaije. Ovo je razumljivo ako imamo na umu da je Židovima bio nezamisliv Mesija koji trpi i biva ponižen. Isus nije sebe nazvao Slugom Jahvinim, ali je po svjedočanstvu evanđelja primijenio na sebe misao o zastupničkom trpljenju i smrti. Stoga, iza evanđeoskog naziva Sin Čovječji, stoji Deuteroizaijin Sluga Jahvin kao i nebeski lik Danielova Sina Čovječjeg. U našem odlomku Isus se predstavlja kao nebeski lik koji je donio na zemlju sam izvor opraštanja, dosada pridržanog na nebo.⁴²

Posebnost je ta što Isus već na zemlji uzima sebi za pravo opraštati grijeh. Isusova uzvišenost izbija već iz njegova zemaljskog djelovanja. Riječ o Sinu Čovječjem koji ima vlast na zemlji opraštati grijeh pripada umetku u prvotno izvješće o čudu. Na Isusov jedinstven postupak, da naime prije ozdravljenja bolesnika posvjedoči oproštenje grijeha (što čini Bog), nadovezuje se razmišljanje o vlasti Isusa, Sina Čovječjeg, koje se prikazuje u obliku sukobljavanja s nekim pismoznancima. Sin Čovječji kristološki je naslov i spada u skupinu riječi o Sinu Čovječjem

⁴¹ Iz 42, 1-9; 49, 1-6; 50, 4-9; 52, 13 – 53, 12.

⁴² W. J. HARRINGTON, *Uvod u Novi zavjet. Spomen ispunjenja*, Zagreb, 1975., 154-157.

koje prije svega susrećemo u izvoru logija i Markovu evanđelju, a koje promatraju Isusovo zemaljsko djelovanje u svjetlu vlasti koja mu je dana.⁴³

No ipak kad se radilo o ostalim pismoznancima, lako je moguće da je njihovo čuđenje bilo posve autentično. Da bi takvim ljudima pomogao da dođu do zapanjujućega zaključka o istovjetnosti čovjeka Krista Isusa i Boga, Gospodin im je, izliječivši uzetoga pred njihovim očima, pružio znak svoje božanske sile, znak koji nisu ni tražili. Dakako, jednako je lako reći obje te rečenice spomenute u tekstu, kao što je božanskoj sili lako da djelom opravda onaj prizvuk autoriteta koji se osjeća u obje te izjave. No nema vanjskog znaka kojim bi se moglo provjeriti da li je do oprostjenja grijeha doista došlo, dok je naprotiv, svakome vidljivo može li uzeti čovjek hodati ili ne. Drugim riječima, na tom polju najlakše se moglo ustanoviti da li je Gospodinov stav prema njegovom vlastitom autoritetu opravdan ili nije. I tako je Gospodin kao što se često događalo, pošao do tabora svojih neprijatelja i ondje ih porazio. Iz osmog retka vidljivo je da je on, postupajući tako, bio potpuno svjestan njihovih misli. Zapravo, bilo je mnogo lakše izliječiti tijelo nego obnoviti čovjekovu dušu. Ovom zgodom Krist je iscijelio i oprostio grijeh, ostavivši pismoznance bez riječi. Da su imali oči kojima bi vidjeli shvatili bi da je pred njima upravo onaj znak koji su tražili. Ali nitko nije toliko slijep kao onaj tko ne želi vidjeti.

Isusov odgovor se može shvatiti na dva načina. Oba su pristupa njegovom tumačenju korisna, a konačno se, slijedimo li ih dovoljno daleko, stapaju u jedan. Prvo tumačenje može se prikazati sljedećom parafrazom: »Kažete da samo Bog može opraštati grijeh? A ja ću vam pokazati da je ovdje čovjek koji ima tu istu vlast.« Takva izjava navela bi misaonog pismoznanca da čovjeka Krista Isusa izjednači s Bogom. Takvo tumačenje pretpostavlja da se u izrazu Sin Čovječji vidi naprosto uobičajeni semitski idiom u značenju »Smrtan čovjek« (Ez 2, 1). Drugo tumačenje, polazi od pretpostavke da izraz Sin Čovječji u ovom slučaju predstavlja naziv koji je Gospodin sam za se odabrao, kao što je to nužno slučaj u ovim redcima: »Ta Sin Čovječji dođe potražiti i spasiti izgubljeno!« (Lk 19, 10) Ako se taj izraz, dakle, shvati kao Gospodinov osobni naziv, onda bismo njegovu izjavu mogli parafrazirati ovako: »da vam pokažem da ja osobno imam tu vlast da opraštam grijeh.« U oba slučaja čudo ima dokaznu vrijednost. Ponovno se dokazalo da je Kristova riječ djelotvorna. Kao što je u Knjizi Postanka Bog svojom riječju stvarao ni iz čega, tako je, putem jedne riječi, Božji Sin mogao nemoć pretvoriti u snagu. I tako se odigralo nešto što je po prirodi bilo nemoguće: uzeti čovjek otišao je kući noseći svoju postelju. Prirodna

⁴³ R. SCHNACKENBURG, *Osoba Isusa Krista u četiri evanđelja*, 60-61.

reakcija onog dijela mnoštva koji nije imao nekih predrasuda bila je da slavi Boga koji je takvu silu povjerio ljudima, opravdavajući tako Gospodinov razlog zbog kojega je i učinio čudo. Mnoštvo je u najmanju ruku shvatilo da se na pozornici pojavio posve nov čimbenik: »Ali ako ja po Duhu Božjem izgonim đavle, zbilja je došlo k vama kraljevstvo Božje.« (Mt 12, 28) No zasad su se zadovoljavali time da se dive toj vlasti koja je, eto, povjerena smrtnom čovjeku, a da nisu postavljali pitanje koje iz toga proizlazi: »Tko je taj Sin Čovječji?« Cjelovit odgovor na to pitanje neće se dobiti sve do Cezareje Filipove u Petrovoj vjeroispovijesti (Mk 8, 27-30), a zasad čak ni njegovi učenici nisu bili spremni na to pitanje.⁴⁴

1.4.4. Ozdravljenje uzetoga (Mk 2, 10b-12a)

Zoran znak da se dogodilo otpuštenje grijeha i obnova čovjekova odnosa s Bogom bit će ozdravljenje uzetoga (Mk 2, 11). Ono što je prema logici pismoznanača bilo teže učiniti u slučaju da je Isus mislio i govorio neodgovorno – da je hulio – kad se dogodi, upravo to će biti dokaz da je govorio o onome što je opunomoćen učiniti. Ozdravljenje od paralize vanjski je znak unutarnjega iscjeljenja odnosa s Bogom.⁴⁵

Svojom božanskom snagom Isus pridiže bolesnika, vraća mu zdravlje i snagu. Bolesnik sav presretan i ushićen, uzima postelju na kojoj su ga donijeli Isusu i kreće u život. To je smisao svakog čuda, svake milosti, podići čovjeka, osposobiti ga da nosi svoj teret i poslati ga ususret drugima, da darom koji je primio dariva druge.⁴⁶

Isus je ponovno kod kuće u Kafarnaumu, okružen je velikim mnoštvom naroda. Ali ljudi koji na nosilima nose uzetoga da ga Isus izliječi znaju si pomoći. Uklanjaju krovne grede i kopaju po krovu od blata jednostavne kuće tako da je nastao otvor kroz koji su spustili nemoćnog bolesnika pred Isusa. Na kraju Isus izgovara spasonosnu riječ: »Tebi zapovijedam, ustani, uzmi postelju i pođi kući!« (Mk 2, 11) Ali u to je izvješće uvršten drugi događaj – ne bez razloga, kao što to pokazuje prijelaz iz retka 10. u redak 11. – pa se sumnjalo u njihovu prvotnu međusobnu povezanost. U središtu je Isusovo oprostjenje grijeha, koje budi prezirne misli u pismoznanača, nepovjerljivih promatrača. Isus pokazuje vlast Sina Čovječjega opraštati grijeha na zemlji (r. 10.). To je za prvu Crkvu trajno značenje toga događaja. Liječenje bolesnih i oprostjenje grijeha stoje u međusobnoj vezi, prema židovskom poimanju čak su u uzročnom

⁴⁴ A. COLE, *Evandjelje po Marku*, 70-73.

⁴⁵ I. ČATIĆ, *Evandjelje po Marku*, 159.

⁴⁶ S. PAVIN, *Isus liječi dušu i tijelo*, 385.

suodnosu, teška se oboljenja promatralo kao posljedicu grijeha. Ako Isus najprije govori riječi praštanja, tada se otklanja dublji korijen zla, a oslobođenje od tjelesne nemoći ispunjenje je ozdravljenja, no istodobno potvrda da su čovjeku oprosteni njegovi grijesi.⁴⁷

1.4.5. Zaključak (Mk 2, 12b)

U Isusovom djelovanju nema podvojenosti između riječi i djela. Ljudi koji čista i slobodna srca promatraju događaj, zaključuju da je ovdje Bog bio na djelu. Spontano i zaneseno počinju slaviti Boga jer takvo što još nikad nisu vidjeli (usp. Mk 2, 12). Posvemašnja novina kojom odiše Kristovo djelovanje: »Što li je ovo? Nova li i snažna nauka! Pa i samim nečistim dusima zapovijeda, i pokoravaju mu se« (Mk 1, 27) znak je da ga se ne može prosuđivati uhodanim mjerilima koja su do tada vrijedila. Pismoznancima je ovo još jedan poziv na temeljito preispitivanje. Poziv na traženje istine. Ozdravljenje je potvrda da Isus o opraštanju grijeha i obnovi bolesnikova odnosa s Bogom nije govorio neutemeljeno. Zahvaljujući prethodno postavljenom pitanju: »Što je lakše reći?« (Mk 2, 9), uslijedila je jasna demonstracija istinitosti Isusovih riječi i ovlasti kojima nastupa. Dakle, najava otpuštanja grijeha bila je utemeljeno i ovlašteno izrečena. Dovoljno elemenata za žurnu teološku revalorizaciju. I dok obični ljudi slave Boga kojega su prepoznali na djelu u Isusovoj osobi, pismoznanci ne govore ništa. To je zloslutni detalj koji čitatelja priprema na predstojeće sukobe.⁴⁸

1.4.6. Excursus o odnosu između bolesti i grijeha

U starozavjetno jednako kao i u novozavjetno vrijeme bolest se shvaćala kao posljedica grijeha, bilo osobnog bilo praroditelja. Riječ je o poimanju koje i danas nerijetko susrećemo. Stoga je vrlo uputno za naše istraživanje osvrnuti se barem u kratkim crtama na to vrlo važno pitanje. Prema novozavjetnim tekstovima, bolest više nije kazna za grijeh ni opomena, nego je prilika da upoznamo Isusa kao ozdravitelja slijepih, gluhih, nijemih, zgrbljenih, hromih, gubavih, žalosnih, opsjednutih zlim duhovima, da upoznamo Isusa i kao obnovitelja života jer je oživljavao one koji su izgubili dah života.⁴⁹

⁴⁷ R. SCHNACKENBURG, *Evandjelje po Marku*, 55-56.

⁴⁸ I. ČATIĆ, *Evandjelje po Marku*, 159-160.

⁴⁹ S. DODIG, Jer ja sam Jahve koji dajem zdravlje. Iskustvo Boga ozdravitelja i spasitelja, u: *Biblija danas* (2020.)1, 3-9., ovdje 7-8.

U kontekstu bolesti i liječenja u Novom zavjetu, spomen izlječenja nadovezuje se na starozavjetni govor o jedinome pravom liječniku. Onaj koji liječi je Isus, a za izlječenje je potrebna vjera. Prema svetopisamskoj je tradiciji čovjekovo tjelesno postojanje usmjereno na međuljudsko i socijalno postojanje. Kao tijelo čovjek se otkriva i upoznaje u odnosu prema drugom čovjeku, i postaje čovjekom u odnosu prema drugome čovjeku, ali i prema Stvoritelju. Svojim tijelom, jer posjeduje životnu snagu, a često i slabost, čovjek se upućuje i prisiljava na djelovanje. Tijelo, dakle, znači mogućnost djelovanja, odlučivanja, razvijanja, a još i više – potrebe da se u potpunosti ostvari. Tijelo govori već samo po sebi, ali još više čovjek se upravo tijelom razvija u svim svojim mogućnostima po čemu najviše postaje svjestan samoga sebe kao tjelesnog bića.

Govoriti stoga o zdravlju i bolesti u Svetome pismu nije moguće na temelju današnjeg poimanja pojmova zdravlja i bolesti, gdje oni predstavljaju naočigled određene fizičke poteškoće. Govoriti o zdravlju i bolesti u Svetome pismu znači govoriti o poremećajima na društvenoj, tjelesnoj, ali i duhovnoj razini. Narušeni odnosi prema Stvoritelju, stanje grijeha, društveni sukobi, narušavanje sklada u stvorenom svijetu, sve su to razlozi koji dovode do bolesti prema svetopisamskoj tradiciji. Bolest je u Starome zavjetu bila kazna i u bolesti je narušena slika čovjeka stvorenog na Božju sliku i priliku. Potrebno je stoga obratiti se Bogu jer on jedini može izliječiti i vratiti čovjeku puninu i mir. Potrebno se pokrenuti, okrenuti Stvoritelju i ponovno krenuti putem svetosti. Onaj koji vjeruje u njegovu ozdraviteljsku moć, čak i ako samo čuje te prihvati njegovu Riječ, može ozdraviti i tako ponovno otkriti puninu dostojanstva sebe kao osobe te postati novo stvorenje.⁵⁰

Bolesti i bolesna stanja koja se spominju u Novom zavjetu opisana su u Starom zavjetu, ali im se u Novom zavjetu pristupa na drugačiji način. U Novom zavjetu bolest ne dolazi kao kazna kojom Bog kažnjava grešnika. Grijeh što ga čovjek učini pod djelovanjem Zloga, razara čovjekovu dušu, a bolestan čovjek udaljava se od Boga. Bog dopušta da bolest snađe čovjeka da bi se predstavila ozdraviteljska Božja misija, da bi se pokazala Božja djela milosrđa. »Slijepi progledaju, hromi hode, gubavi se čiste, gluhi čuju, mrtvu ustaju, siromasima se navješćuje evanđelje.« (Lk 7, 22) Ta bolest »nije na smrt«, nego na »slavu Božju«, da se po njoj proslavi Sin Božji (usp. Iv 11, 4).⁵¹

⁵⁰ A. MALY, Biblijska antropologija zdravlja i bolesti, u: *Bogoslovska smotra* 90(2020.)2, 339-357., ovdje 356-357.

⁵¹ S. DODIG, *Biblijska medicina. O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji*, Zagreb, 2016., 83.

Na primjeru ljudi koje je Isus susretao može se osjetiti nevolja koja obilježava ljudski život. To je fizička nevolja. Slika koja se tako stvara u svezi je s brojnim izvješćima o ozdravljenjima i čudesima koja Marko ugrađuje u svoje evanđelje. A ako on to čini, moguće je da je posrijedi njegova namjera da zanimanje čitatelja skrene na tu konkretnu bijedu. Dojam velike bijede još se više pojačava u skupnim izvješćima koja govore o pravoj navali bolesnih i nemoćnih. Zasiurno, Marko, koji je ta skupna izvješća najvećim dijelom sam redigirao, u prvom redu želi istaknuti moć čudotvorca, ali se ne može predvidjeti ni negativna strana. Ljudski život izložen je mnogostrukim fizičkim i psihičkim ugroženostima. Ta ljudska bijeda stupa pred Isusa i učenike, a učenici dobivaju ukor kad se pokažu nesposobnima pomoći (usp. Mk 9, 18sl.).⁵²

Spoznali smo kako se fizičko ozdravljenje isprepliće s oprostjenjem grijeha, promatrana kao duhovna uzetost, što znači da tjelesna nemoć zarobljava čovjekov duh. Dok ozdravljenje predstavlja povratak fizičkom zdravlju, oprostjenje grijeha vraća čovjeku duševno zdravlje. Za ozdravljenje i za oprostjenje grijeha presudna je čovjekova vjera.⁵³

Čitajući Bibliju, pravi bi vjernik u njoj trebao otkrivati pravednog i dobrog Boga, koji ne želi da čovjek trpi, bude nesretan, bolestan i gladan. Trebao bi spoznati da taj isti Bog želi da među ljudima vlada pravednost i ljubav i da svi budu sretni i zdravi, što će posebno doći do izražaja u Isusovu javnom djelovanju. Isus će naglašavati da je donio ljudima puninu života, da je došao pronaći izgubljeno, spasiti propalo, opraštati grijeha i liječiti sve bolesti. Stoga je ozdravljao sve kojima je ovladao đavao. Opraštanjem grijeha oslobađao je ljude od vlasti đavla. Od početka do kraja svoga javnog djelovanja nalazio je bolesnike na svojim putovima. On ne tumači bolesti u suviše uskoj povezanosti kazne i grijeha. Ne gubi vrijeme razmišljajući što je naravna bolest, a što opsjednutost zlim duhom. To dvoje je povezano i oboje jednako očituje njegovu moć, a smisao im je u konačnici isti, znak je Isusove pobjede nad Sotonom i uspostavljanja Božjeg kraljevstva na zemlji u kojem ljudi žive zdravo i sretno. To ne znači da bolest mora sada nestati iz svijeta, ali već je sada na djelu Božja sila koja će je na kraju pobijediti. Zato Isus od svih bolesnika koji mu iskazuju pouzdanje traži samo jedno: da vjeruju, jer vjeri je sve moguće.

U procesu ozdravljenja naglašena je presudna uloga duboke, čvrste i iskrene vjere, bilo vjere onoga koji je bolešću pogođen, bilo onoga koji za bolesnoga posreduje. »Vidjevši njihovu vjeru,

⁵² J. GNILKA, *Teologija Novog zavjeta*, Zagreb, 1999., 134.

⁵³ S. DODIG, *Biblijska medicina*, 92.

kaže Isus uzetome: 'Sinko! Otpušteni su ti grijesi!'« (Mk 2, 5) Vjera kao zrno gorušičino premješta bregove, čisti duše i liječi tijela. U Bibliji ima primjera iz kojih je razvidno kako je netko ozdravljen snagom vjere svojega bližnjega. Ozdravljenje u Svetome pismu događa se neovisno o osjećajima i spoznajama, samo po vjeri da Bog može i hoće liječiti. Isusu je stalo da se ljudi osjećaju dobro i u tijelu i u duši, a ne samo do uklanjanja tjelesnih bolesti. On promatra bolest ne samo kao nešto što ometa normalno funkcioniranje ljudskog tijela. On nastoji ukazati na mnogo opsežniji sklop stvarnosti koje uvjetuju i osiguravaju ljudsko zdravlje i blagostanje. Temeljne su točke tog i takvog shvaćanja usidrenje čovjekova života u suživot s Bogom, u suživot s bližnjim i s okolišem kao i sa samim sobom.

Isus ukazuje na nužnost ljubavi prema Bogu i bližnjemu kao i na urednoj ljubavi prema samome sebi. Isus je liječeći imao na umu cjelovita čovjeka. On nije ozdravljao samo tjelesne bolesti, nego i psihičke strahove, pritiske, nevolje, koje su u ono vrijeme bile smatrane opsjednućima đavlom. Isus oprašta grijeh i odstranjuje krivnju iz čovjekova života jer su oni suuzročnici bolesti. Odlučno odbija misao da su bolesti kazna za grijeh ili da su sredstvo odgajanja. Njegovim ozdravljenjem ljudi pronalaze spasonosni izlaz iz osamljenosti i izolacije. Konačno, svi su bolesnici u susretu s njime stekli povjerenje. Nakon ozdravljenja svi su oni Bogu zahvaljivali. Po Isusovu čudesnom djelovanju Izraelov se Bog daje prepoznati kao onaj koji čovjeku donosi spasenje, spasenje koje isključuje bolest, a uključuje zdravlje, mir i blagostanje.⁵⁴

2. Drugi u suživotu s osobom koja ima poteškoće s ovisnošću

U drugome dijelu diplomskoga rada pogled ćemo svratiti na bolest ovisnosti. Iako uzeti čovjek iz našega odlomka (Mk 2, 1-12) nije bolovao od ovisnosti, smatramo da je tekst vrlo aktualan za tematiku ovisnosti. Uočavamo sličnost između četvorice drugova koji su donijeli uzetoga pred Isusa (Mk 2, 3) i obitelji koja isto tako nosi svoga bolesnoga člana. Postelja na kojoj je uzeti ležao (Mk 2, 4) podsjeća na ovisnost u kojoj je čovjek na svim svojim razinama mrtav. Promotrit ćemo ulogu obitelji u nošenju i podnošenju ovisnosti. Osvrnut ćemo se i na snagu vjere u borbi s ovisnošću.

⁵⁴ M. ODRLJIN, Biblijski pogled na zdravlje, u: N. BIŽACA, N. A. ANČIĆ (prir.), *Kršćanstvo i zdravlje*, Split, 2006., 89-112., ovdje 109-111.

2.1. OBITELJSKA DINAMIKA

Ovisnost o drogama i alkoholu kao i druge moguće ovisnosti (npr. kladionice), po svojoj nutarnjoj težini i po obimu pustoši, pojave su koje ugrožavaju ljudski rod, koje u pojedincu, obiteljskoj i društvenoj sredini uništavaju najdublje razloge one nade koja mora biti nada u život – nada života. Ovisnosti su svojevrsni atentat na život. Čovjek nema pravo uništiti samoga sebe i ne smije nikada odustati od osobnog dostojanstva što mu ga je Bog dao. Ovisnost ne oštećuje samo fizičko i psihičko blagostanje, nego uništava osobu u samoj njezinoj sposobnosti zajedništva i darivanja.⁵⁵

Alkoholizam je dugotrajna, kronična bolest, pa obiteljski poremećaji, koje s vremenom izaziva, dovode do raspada obiteljske skupine, ili do psihičkih poremećaja u ostalih članova obitelji. U jednom i u drugom slučaju treba računati, da su u momentu kad osoba sklona ovisnosti dolazi na liječenje i članovi njene uže obiteljske skupine, bar indirektno, toliko pogođeni alkoholizmom, da i njima treba pružiti pomoć, a u velikom broju slučajeva i sustavno liječenje.⁵⁶

Pod obiteljskim alkoholizmom pretpostavljamo obrazac mišljenja, osjećanja i ponašanja, koji se pojavljuje kao jedan od načina suočavanja sa životnim stresom i svakodnevnim događajima u obitelji, gdje je barem jedan roditelj ovisan. Alkoholizam roditelja koji dovodi u nevolju samoga čovjeka sklona ovisnosti utječe na supružnika, djecu i bilo koju drugu osobu koja stalno živi s obitelji, primjerice, djeda i baku. Opijanje roditelja stvara iskrivljeni svjetonazor i krive načine suočavanja sa svakodnevnim problemima, poput nijekanja ili minimaliziranja težih obiteljskih konflikata. Ako se alkoholizam ne tretira, oskudne vještine suočavanja sa svakodnevnim problemima i krive pretpostavke o životu, naučene u obitelji u doba djetinjstva, pratit će takvu osobu tijekom cijelog života. Tako oblikovane vještine neće promijeniti ni fizički odlazak od kuće niti veći protok vremena. Netretirana djeca iz takvih obitelji postaju odrasla djeca čovjeka sklona ovisnosti sve dok se sustav uvjerenja, metode komuniciranja i rješavanja problema koje su naučili u roditeljskom domu ne promijene u smislu normalnijih životnih ciljeva.⁵⁷

⁵⁵ M. SRAKIĆ, »Vidje ga i zaobiđe«. Pastoral ovisnika, u: *Vjesnik* 129(2001.)7-8, 470.

⁵⁶ V. HUDOLIN, *Bolest ovisnosti*, Zagreb, 1977., 3-4.

⁵⁷ R. B. FLANNERY, *Posttraumatski stresni poremećaj. Vodič za žrtve: liječenje i oporavak*, Osijek, 1998., 145-146.

Postoje četiri tipa alkoholičarskih obitelji. Prva je najočitija. To je obitelj u kojoj jedan roditelj aktivno konzumira alkohol. Obiteljski se život vrti oko toga i takvoga ponašanja. Drugi tip obitelji je onaj u kojem osoba sklona ovisnosti već dublje vrijeme ne pije i postala je fiziološki trijezna. Obiteljski maloprilagodljivi načini suočavanja sa stvarnošću, naučeni tijekom perioda aktivnog pijenja neće se moći ispraviti bez određenog tretmana. Isti takav proces je prisutan i u trećem tipu obitelji. U toj obiteljskoj konstelaciji osobe sklone alkoholu bile su djed i/ili baka. Njihova su djeca izabrala trijeznost da sljedećoj generaciji uštede kaos kroz koji su sami morali proći. Ako i u ovakvom slučaju iz samonametnute trijeznosti izostane tretman, način razmišljanja alkoholičarske obitelji neće se ispraviti tako da njihova djeca, dakle unuci, lako mogu postati osobe sklone alkoholu. I konačno četvrti tip alkoholičarske obitelji je ona u kojoj zdrava nealkoholičarska obitelj ima dijete koje će kasnije postati čovjek koji prekomjerno konzumira alkohol. Ponašanje djeteta će utjecati na obitelj na način da će proizvesti istu zbrku, konfuziju kao i drugi tipovi obiteljskog alkoholizma. Pogrešan pristup životu, naučen u bilo kojoj od ovih tipova obitelji nikada se neće ispraviti sam po sebi i sam od sebe. Riječ je o psihološkom načinu reagiranja na događaje iz svakodnevnog života koji će obitelj nositi posvuda u svojim dušama sve dok se svjesno ne poduzmu koraci da se takav proces ispravi.⁵⁸

2.1.1. Dom osobe koja boluje od ovisnosti

Dom u kojemu dominira obiteljski alkoholizam karakterizira kontinuirano neočekivano ponašanje i opća pometnja. To je zbog toga što roditelj stalno konzumira alkohol koji onda mijenja normalno odvijanje kemijskih promjena u mozgu. Motorno ponašanje odraslih se mijenja i može, između ostalog, imati za posljedicu slabo koordinirane pokrete, nepovezan govor i nesposobnost normalnog žvakanja hrane. Alkohol utječe na limbički sustav i na sljepoočni režanj gdje se odvijaju procesi pamćenja. To može dovesti do iznenadnih i neočekivanih osjećaja poput neprijateljstva i bijesa, kao i do problema prisjećanja događaja koji su se dogodili prošlu večer. Ovakva anamneza ili zaborav u literaturi je poznat kao *blackout*. I konačno kontinuirano konzumiranje alkohola mijenja mišljenje i sustav vrijednosti osobe koja boluje od ovisnosti. Rezoniranje postaje netočno i osobe se počinju prema drugima odnositi sa zlobom, namjerno ih uznemiruju, potkradaju i posve zanemaruju. Mnogi su od njih savršeni manipulatori. Dodatna obiteljska pometnja nastaje kad se pojedini članovi obitelji pokušaju uhvatiti u koštac s tim i takvim oblicima problematičnog ponašanja. Većina je obiteljskih ponašanja usmjerena prema obuzdavanju i minimaliziranju utjecaja tog poremećenog

⁵⁸ Isto, 146.

ponašanja. Mnogi su domovi osobe sklone ovisnosti obilježeni nekim bezličnim pravilima preživljavanja i serijom zbrkanih poruka u slučaju kad pravila promaše kao što se inače događa. To je zaista bolno iskustvo za svaku osobu, napose dijete.⁵⁹

Ustvrdili smo kako ovisnost nije samo medicinski problem, nego i socijalni koji utječe najvećim dijelom na obitelj. Članovi obitelji međusobno su ovisni – što utječe na jednog člana, utječe i na ostatak obitelji, obrasci interakcije obitelji utječu na ponašanje svakog njezinog člana. Mnogobrojna istraživanja ukazuju na specifičan utjecaj ovisnosti na različite obiteljske strukture. Članovi obitelji proživljavaju osjećaj napuštenosti, anksioznosti, strah, ljutnju, zabrinutost, sram, krivnju ili pozele prekinuti sve veze s osobom koja je ovisna, roditelji su konstantno usredotočeni na dijete s problemom ovisnosti, braće i sestre često se osjećaju zanemarenima, a često i jedan od roditelja ima problem s nekom od ovisnosti. Članovi obitelji koji žive s problemom ovisnosti često zanemaruju vlastite potrebe. Mnoge obitelji su i disfunkcionalne na način da su uloge članova poremećene, nema interakcije među članovima te je jedina poveznica obitelji dijeljenje istog životnog prostora i ideja da su obitelj. Pojavom problema i usredotočenjem na njega, obitelj se ponovno konsolidira. Američka stručnjakinja za ovisnost Stephanie Brown, opisuje obitelj s problemom ovisnosti kao funkcionalnu zajednicu koja postaje disfunkcionalna tek kada se član koji je ovisan podvrgne tretmanu i mijenja svoju dosadašnju ulogu unutar obitelji. Stoga je važno da je čitava obitelj uključena u tretman liječenja da bi se lakše nosila s promjenama koje slijede i ugrožavaju dosadašnju obiteljsku strukturu. Koliko je obitelj zahvaćena problemom ovisnosti ovisi o tome koliko dugo živi s tim problemom, koliko je uznapredovao, u kojoj je mjeri prisutan sram i tajnovitost te koje su uloge i odgovornosti člana obitelji koji ima problem s ovisnošću. Ako se problem ne tretira i članovi obitelji razvijaju destruktivna ponašanja kao što su negiranje, olakšavanje ili pretjerana međusobna zavisnost. Ta ponašanja postaju obiteljska rutina te se stoga teže identificiraju kao čimbenici koji pridonose problemu. Negiranje se javlja kada članovi obitelji ne prepoznaju ili odbijaju priznati da je ovisnost ozbiljan zdravstveni, socijalni, ekonomski i emocionalni problem. Članovi obitelji skloni su negirati težinu problema, činjenicu da se problem širi na čitavu obitelj i da mu svi na neki način pridonose. Kako ovisnost postaje sve veći problem, tako i negiranje raste do onog trenutka kada problem prerasta u krizu u kojoj negiranje više ne funkcionira.⁶⁰

⁵⁹ Isto, 147.

⁶⁰ I. SERDAREVIĆ, I. MARIČIĆ, Važnost uključenosti obitelji u tretman ovisnosti, u: J. ČIKEŠ, D. KRAMARIĆ, J. OSTOJIĆ, J. IVANDIĆ, J. JANKOVIĆ, A. BAGARIĆ (ur.), *Ovisnost, zlouporaba droga*,

2.1.2. Ovisnost o osobi sklonoj ovisnosti – codependency syndrome

Ovisnost o osobi sklonoj ovisnosti jest naučeno ponašanje tijekom zajedničkog života s takvom osobom u kojemu se razvijaju sociopatološki odnosi međuovisnosti članova obitelji i same osobe koje je sklona ovisnosti. Riječ je o psihičkom poremećaju s prepoznatljivim patološkim obrascem doživljavanja i ponašanja, pri čemu je osobi ovisnoj o osobi koja boluje od ovisnosti često teže negoli samom ovisniku. Posljedica je cijeli niz emocionalnih i socijalnih teškoća i deficita koje imaju članovi obitelji osobe koja boluje od ovisnosti (ne mogu uspostaviti prisne emocionalne odnose s drugim ljudima, nepovjerljivi su, imaju nisko samopoštovanje i često se optužuju za sve što krene po zlu). Kako je riječ o obiteljskoj dinamici, kao mjera liječenja uvodi se obiteljska terapija. Često se članovi obitelji uključuju u različite suportivne skupine ili grupe samopomoći. Osim grupne terapije, svakom pojedinom članu obitelji je potreban i individualni pristup. Svim je pristupima zajedničko nastojanje da se članovi obitelji emocionalno odvoje i udalje od ovisnosti pojedinoga člana obitelji, ali ne i od samog čovjeka koji je ovisan.⁶¹

Poznato je kako su osobe sklone ovisnosti u Hrvatskoj vrlo rijetko napuštene od svoje obitelji. Naprotiv ostaju u obitelji i obitelj skrbi o njima. To se donekle razlikuje od iskustva osoba u brojnim drugim društvima gdje bivaju ostavljene da same brinu o sebi i svojoj ovisnosti. Međutim, ono što je dobro za osobu sklonu ovisnosti, ponekad ima negativne posljedice na članove obitelji koji često, osobito u pitanju dugotrajne ovisnosti, razvijaju obiteljsku psihopatologiju koja može dramatično narušiti cjelokupnu obiteljsku dinamiku. Ovisnost člana obitelji mijenja cjelokupnu obitelj, pojavljuje se konflikt odbijanja osobe ovisne o alkoholu i njezine ovisnosti s jedne strane, te potrebe za razumijevanjem i pomoći osobi s druge strane. Ovisnost je kronična, recidivirajuća i teško izlječiva bolest i članovi obitelji osobe sklone ovisnosti trajno su u stanju tjeskobe, iščekivanja i straha. Osoba nauči živjeti s tim problemom te članovi obitelji razvijaju obrambene mehanizme kojima se štite od psihičkog stradavanja. Agresiju ne usmjeravaju prema osobi sklonoj ovisnosti, već je promiču prema nekom drugom ili prema sebi. Ljudi se nauče tako živjeti i postanu ovisni o osobi sklonoj ovisnosti, kao što je i ona ovisna o njima.⁶²

rehabilitacija, resocijalizacija, smanjenje štete. Trendovi, pristupi i odgovori društva na suzbijanje zlouporabe opojnih droga. Stručna konferencija s međunarodnim sudjelovanjem, Zagreb, 2006., 223-226., ovdje, 223-224.

⁶¹ S. BRLAS, *Psihologija ovisnosti u prevenciji i suzbijanju ovisnosti*, Zagreb, 2019., 29.

⁶² *Isto*, 123-124.

Postoje liste simptoma prema kojima se može procijeniti je li došlo do odnosa ovisnosti o samoj osobi koja je sklona ovisnosti. Nisko samopouzdanje članova obitelji, neprepoznavanje granica između sebe i osobe sklone ovisnosti, pretjerana skrb o njoj koja prelazi granice empatije i altruizma, disfunkcionalna komunikacija, zanemarivanje vlastitih potreba na račun potreba osobe, disfunkcija u intimnim i seksualnim odnosima. Liste su samo orijentacijske, jer ne moraju biti prepoznati svi simptomi kako bi se uspješno prepoznao ovaj odnos. Ovaj poremećaj prate neke kontroverze. Mnogi smatraju kako ovakvu obiteljsku dinamiku uopće ne treba tretirati, nego kako treba uklanjati isključivo uzroke, a članovima obitelji pružiti kratkoročnu podršku, jer je proces reverzibilan, te može doći do njegove suspenzije i bez osobite stručne pomoći. Pojedini autori čak smatraju kako *codependency syndrome* u nekim okolnostima može imati i povoljne veze s obiteljskim funkcioniranjem, jer osnažuje intrapsihičke kapacitete članova obitelji i interpersonalne veze između članova obitelji.⁶³

2.2. OBITELJSKA PRAVILA I OBITELJSKE ULOGE IZ DJEČJE PERSPEKTIVE

U obiteljima u kojima je jedan od roditelja sklon ovisnosti djeca od rođenja postaju sudionici u obiteljskoj drami. Obilježja takvih obitelji su nijekanje problema ovisnosti i s njima povezanim problemima. Stoga djeca odrastaju u stalnom stresu. Obiteljsku atmosferu obilježavaju ljutnja, sram, strah, bespomoćnost i besmisao, što stvara veliki emocionalni pritisak. Problem ovisnosti u obitelji je poput dinosaura. Osobe izvan obitelji ga uočavaju, no same obitelji u kojima se nalazi bespomoćne su u njegovu istjerivanju te se, kako bi mogli preživjeti, prave da ga nema.⁶⁴

U obiteljima s problemom ovisnosti postoje pravila koje djeca nose sa sobom i u odraslu dob. Djeca nauče ova pravila rano i vrlo intenzivno jer se cijelo njihovo ponašanje usmjerava prema njima. Prosljeđuju se i učvršćuju putem pogleda, gesta i reakcija te drže obiteljski sustav zatvoren. Neka od njih su:

1. *Ne govori!* O problemu ovisnosti u obitelji se ne razgovara, a osobito ne s nekim izvan nje. Postoji izričita zabrana govorenja o problemu ovisnosti i sramu koji članovi obitelji, u ovom slučaju djeca, osjećaju spram ovisničkog ponašanja jednog od roditelja. Obitelj ujedinijuje potreba da se zajednički, i sami, nose s ovom poteškoćom. Fasada normalne

⁶³ Isto, 126.

⁶⁴ E. MATUZOVIĆ, Obitelj i bolest ovisnosti. Iskustva iz savjetovanišnog rada, u: J. BOŠNJAKOVIĆ, I. STVORIĆ (ur.), *Podrži me po svojoj riječi i živjet ću (Ps 119, 116)*. Zbornik radova djelatnika i suradnika Bračnih i obiteljskih savjetovaništa pri nad/biskupijama u Republici Hrvatskoj, Slavonski Brod, 2021., 57-60., ovdje 57.

obitelji je nešto što se pokazuje i u odnosu na vanjski svijet. Iskustvo ne govorenja o problemu ovisnosti izvan obitelji stvara kod djece osjećaj da pomoć ne postoji i da nema izlaza iz ove situacije.

2. *Ne osjećaj!* To život čini podnošljivijim u izbjegavanju boli. Maska naizgled normalne obitelji osobito je štetna za dijete, jer ga prisiljava negirati valjanost vlastitih emocija i opažanja. Gotovo je nemoguće da dijete razvije jak osjećaj samopouzdanja ako stalno mora lagati o tome što osjeća i misli. Za djecu to znači da moraju brzo odrasti i preuzeti obveze, te biti što manje zahtjevni.
3. *Ne vjeruj!* Krivnja koju osjeća, s obzirom na obiteljsku situaciju, tjera ga na pitanje vjeruju li mu ljudi. Osjećaj da oni sumnjaju u njega nastavlja se i kad dijete postane odrastao čovjek, rezultirajući time da mu je neugodno otkriti bilo što o sebi ili izraziti vlastito mišljenje. Odrastajući, mnoga djeca postaju bolno sramežljiva i razvijaju ogromni i iskrivljeni osjećaj odanosti prema jedinim osobama koje dijele njihovu tajnu, prema obitelji. Takva obiteljska situacija utječe na djecu da ne govore istinu. Sve je neistina, roditelj koji ima problem s ovisnošću laže o razlozima ovisnosti kao i o tome kada će prestati, supružnik laže da zaštiti onog drugoga koji je sklon ovisnosti, dijete laže da zaštiti sebe. Nitko se ne može osloniti na drugoga. Dijete postaje svjesno da jedino sebi može vjerovati.⁶⁵

Uloge u funkcionalnim obiteljima nisu krute i nepromjenjive, nego ovise o životnim prilikama i fazama pojedine obitelji prema kojima se onda prilagođavaju ili mijenjaju. U ovisničkim obiteljima uloge su čvrste i sastavni dio osobnosti svakog pojedinog člana. Od njega imaju očekivanja, često neizrečena i nesvjesno upućena od samih roditelja, ali razmijenjena putem pogleda i gesta. To nisu samo očekivanja oko svakodnevnice brige za obitelj, kao što je odlazak u kupovinu, pripremanje obroka, briga o mlađoj braći ili sestrama, već i poruke kao što su: *Utješi me! Zabavi nas! Ne stvaraj poteškoće! Učini nešto da budemo ponosni na tebe!* Time se djeci pripisuje odgovornost za osjećaje roditelja. Djeca često te uloge nose sa sobom i u odraslu dob. Webscheider i Black opisuju sljedeće uloge koje djeca preuzimaju u ovisničkim obiteljima:

1. *Obiteljski spasitelj ili zlatno dijete* – ono je najčešće najstarije dijete ili jedinac. Preuzima ulogu i zadatke koje roditelji ne mogu ili ne mogu dovoljno dobro odraditi. Ako majka boluje od ovisnosti, onda najčešće najstarija kći preuzima brigu oko kućanskih poslova i ostale mlađe braće ili sestara. Stoga dobiva priznanje i pohvalu i

⁶⁵ Isto, 57-58.

izvan kuće zbog svoje odgovornosti i brižnosti oko pomoći roditeljima. Ova uloga djetetu pruža stupanj sigurnosti i strukture u životu.

2. *Crna ovca ili žrtveno janje* – drugo ili srednje dijete. To je uglavnom najranjivije dijete u obitelji. Ono izaziva kaos u obitelji zbog svog upečatljivog i neprikladnog ponašanja. Pri tome ono preuzima zadaću ublažavanja postojećih problema putem skretanja pozornosti obitelji na nešto izvan ovisnosti. Ponašanje ovakva djeteta je različito, a najčešće se očituje kroz školske probleme, kriminalne radnje, poteškoće u ponašanju. Dijete s takvim ponašanjem kao da poručuje da nigdje zapravo ne pripada.
3. *Mirno i poslušno dijete ili sanjar* – izgubljeno ili mirno dijete je pretežno treće dijete ili srednje dijete. Ono živi povučeno i nenametljivo te time dobiva zasluge i priznanje u obitelji. Izbjegavajući konflikte, ne izražavajući potrebe, živi ponekad u svijetu mašte. Temeljni osjećaj poslušne djece je inferiornosti i osamljenost, te beznađe.
4. *Klaun i zabavljač* – najčešće najmlađe dijete. Svojim humorom unosi u obitelj zabavu i razbija depresivnu stvarnost, stvarajući dojam kao da je u obitelji sve u redu. Unatoč izraženoj hiperaktivnosti, ta djeca ostaju ipak osjetljiva na obiteljske napetosti te često emocionalno nezrela. Imaju izraženu potrebu za priznanjem i prihvaćenjem.

Svim tim ulogama zajednički je visoki stupanj neiskrenosti, perfekcionizma, poricanja i kontrolirajućeg ponašanja, a sve kako bi se održala postojeća obiteljska ravnoteža. Kako dijete reagira na obiteljsku situaciju i koju ulogu preuzima, ovisi i o spolu, starosti, stupnju zrelosti i slično.⁶⁶

2.2.1. Djeca kao potencijalne osobe sklone ovisnosti

U svakoj normalnoj obitelji se osjećaji slobodno pokazuju, u obitelji sklonoj ovisnosti ti se osjećaji potiskuju. U prosječnim obiteljima postoje tzv. konstruktivni savezi. Kod osoba oboljelih od ovisnosti toga nema. Naprotiv tu postoje destruktivne veze, npr. jedan roditelj s jednim djetetom protiv drugog roditelja s drugim djetetom. Obitelji često imaju pravila koja su pravedna, fleksibilna i kojih se svi trebaju držati, npr. *kod nas se nikoga ne tuče*, ili *svatko ima pravo da ga se sasluša*. U obitelji sklonih ovisnosti takvih pravila nema, ili se ona temelje na osjećajima krivnje, srama ili straha, npr. *da nisi slučajno kome rekao gdje si zaradio tu plavu masnicu*.⁶⁷

⁶⁶ Isto, 58-59.

⁶⁷ Ž. CEKOLJ, Pred problemom ovisnosti, u: *Vjesnik* 129(2001.)7-8, 476-479., ovdje 479.

Zašto djeci osobe sklone ovisnosti prijeti opasnost da postanu i sami osobe sklone ovisnosti o drogama? Zašto mladi, po sebi svjesni i odgovorni, postaju osobe zarobljene u ovisnost? Obično sve to počinje u mladenaštvu. Mladići i djevojke počinju piti da bi bili veseli i zabavni, poneki su na to prisiljeni od strane prijatelja, a neki počinju s opijanjem iz čiste znatiželje ili prkosa. Oni piju da bi se osjećali odraslima, da bi na trenutke pobjegli sami od sebe i od svojih problema. Možemo reći da ti mladi eksperimentiraju sami sa sobom. Većina njih je na početku čvrsto uvjeren da ima dovoljno jaku volju da se alkoholizmu odupre. Djeca osobe koja boluje od ovisnosti isto žele biti na čelu, ali oni nemaju osjećaj za ravnopravne donose, sve vide crno-bijelo, u susretu s otvorenim i osjećajnim ljudima jako su nesigurni. Mladi iz obitelji osoba oboljelih od ovisnosti nisu u stanju normalno funkcionirati s drugim ljudima. Da bi ipak to pokušali, trebaju alkohol. Kroz uživanje alkohola postaju opušteni i otvoreniji i zato se odaju sve većim količinama alkohola. Sve to, naravno, ne znači da sva djeca čiji su roditelji u ovisnosti moraju postati to isto, ali postoji velika mogućnost.⁶⁸

Mlada osoba koja se polako prepušta alkoholu počinje se s vremenom žaliti na svoj dosadni život i tragati stalno za nečim novim. Dijete osobe sklone ovisnosti – jer nikada nije znalo koliko će se na jednom određenom mjestu stanovati, koje nikad nije bilo sigurno da li će majka ili otac doći trijezni ili u pijanom stanju kući, i kada će doći – naučilo se prilagođavanju. No to prilagođavanje vodi i u izolaciju. Mladić ili djevojka, koji potječu iz takve obitelji, mogu se svemu i svakome prilagoditi, iako to i ne žele. Oni se ne usuđuju biti sami svoji nego preuzimaju i igraju uloge drugih. Konzumiranje alkohola pomaže im u ovom slučaju da svoje osjećaje slobodno iznesu.⁶⁹

U životu mlade potencijalne osobe sklone ovisnosti dolazi do neočekivanih kriza. Svako normalno dijete spremalo se u svom djetinjstvu za život i za to je imalo dosta vremena. Djeci osobe oboljele od ovisnosti to vrijeme je nedostajalo. Ona ne znaju razlikovati igru od rada. Vrlo rano su morali preuzeti ulogu odraslih. Zbog toga u mladenaštvu nedostaju faze iz djetinjstva. Njima dolazi do svijesti da ustvari nikad nisu bili djeca. Sada se trebaju ponovno orijentirati, a za to im treba alkohol. Dijete osobe sklone ovisnosti, koje je u svojoj obitelji zapravo preživljavalo, bilo je sigurno nerijetko izloženo nasilju i raznim oblicima zlostavljanja.

⁶⁸ *Isto*, 479.

⁶⁹ *Isto*.

Ti udarci, negativni osjećaji, strah i usamljenost prate to biće i kasnije kroz život. Mlada osoba mora shvatiti da ona mora živjeti svoj vlastiti život.⁷⁰

2.3. DUHOVNO IZRANJEN ČOVJEK I OBITELJ

Uvidjeli smo neke od psihičkih problema koje nose sa sobom obitelji koja je pogođena ovisnošću. Nošenje svoga ovisnog člana obitelji podsjeća nas na uzetog čovjeka iz Markova evanđelja (Mk 2, 1 – 12). Pravi prikaz suživota s bolesnom osobom. Osoba sklona ovisnosti je i krivac i žrtva u jednoj osobi.⁷¹ S duhovne strane shvaćamo kako čovjeka može povrijediti samo čovjek patnik, jer je u svojoj nutrini izranjeno biće.

Hagioterapijska antropologija razlikuje se od drugih antropologija po tome što čovjeka promatra kao patnika – *homo patiens* – te istražuje načine kako ga osloboditi besmislenih boli i patnji. Ona uzima domete i podatke drugih antropologija, osobito filozofske i teološke, ali samo ukoliko služe razumijevanju patologije i terapije čovjekove duhovne duše.⁷²

Duhovno je zdravlje temeljni uvjet za svako drugo zdravlje. U svakoj je stanici čovjekova tijela duhovna dimenzija te je tu prisutna čovjekova osoba. Čovjek je u svakoj stanici svog tijela, jer se duh ne može dijeliti, pa gdje god dotaknemo naše tijelo, svagdje osjetimo sebe. Kad napajamo dobrotom, ljubavlju te praštanjem stanice svog tijela čitav organizam postaje zdrav. S druge strane, jasno je da, govorimo li nepravедno, ružno, s mržnjom i zlom, razaramo svoje tijelo i svoju psihu.⁷³

Nije rijetkost naići na čovjeka koji je postao žrtva neumjerenog trošenja alkohola. Odmah se nameće pitanje kakav stav zauzeti prema ljudima koji su žrtve takvih postupaka? Pustiti ih da i dalje *tonu* u tim i takvim slabostima, a sebe pokušavati uvjeriti kako se tu ne može više ništa učiniti? Istovremeno se postavlja pitanje jesu li osobe sklone ovisnosti još u stanju uvidjeti svoj težak i nezavidan položaj? Što se može i treba poduzeti da ih se nekako osvijesti, te im se pomogne da izađu iz tog labirinta?⁷⁴

⁷⁰ Isto.

⁷¹ E. KOIĆ, *Pogled u dušu. Psihosocijalni uvidi u paralelne svjetove*, Sarajevo, 2012., 24.

⁷² T. IVANČIĆ, *Hagioterapijska antropologija. Antropologija u kontekstu patologije i terapije duhovne duše*, Zagreb, 2010., 23.

⁷³ Isto, 139.

⁷⁴ M. BIŠKUP, Ovisnost između grijeha i bolesti, u: *Vjesnik* 129(2001.),7-8, 482-485., ovdje 482.

Gotovo svaka duhovna bolest nosi i neku dozu ovisnosti. Isus kaže da onaj tko čini grijeh, postaje rob grijeha (Iv 8, 34). Ovisnost ima svoje uzroke na duhovnom području, ali se očituje i na psihofizičkom, dapače na tom se području nalaze agensi kao droga, alkohol i drugo što čovjeka čini ovisnim. Ovisništvo je patnja jer čovjeku oduzima moć raspolaganja slobodom. Čovjek postaje rob, te se osjeća poput zarobljenika, često bez nade. Osoba sklona ovisnosti doživljava grižnju savjesti, jer je na neki način za užitak prodala svoju slobodu. Bol u osobi dolazi od ranjenosti njenog duhovnog organizma, ali i od poremećaja koji se događa na psihofizičkoj razini. Često osobe sklone ovisnosti počinju činiti nemoralna djela kako bi se domogle droge, alkohola, novca ili drugih sredstava. Osoba pokušava razraditi svoju životnu filozofiju kojom se brani protiv okoline. No ona pati jer nije normalna osoba, nije slobodna, postaje teret drugima i sebi, razara život i ne vidi kraja kotrljanju u vlastiti ponor.⁷⁵

Čovjek je stvoren kao socijalno biće. On s drugima može uzdržavati svijet, rađati nove ljude, kreirati nove projekte, voditi politiku, živjeti vjeru. Ljubav je temeljna snaga i čežnja čovjeka. Ljubav ga štiti, brani, čuva, razvija, spašava i vodi u sigurnu budućnost. Na sliku Božju stvoren, na sliku Oca, Sina i Duha Svetoga, čovjek nije sam u sebi potpun čovjek, nego u suradnji i životu s drugima. Zato on čezne za ljudima koji ga razumiju, ljube i ostaju mu vjerni. Ali, s druge strane, on postaje ranjen i bolestan kad nema ljubavi drugih. Tada je prestrašen, tada ga svatko može napasti, tada je nesretan i slab. Svaki znak ljubavi najjače liječi čovjekove duhovne rane.⁷⁶

Da bi čovjek imao prijatelje i ljude, koji ga ljube on treba biti dobar, privlačan, nenametljiv i sposoban. No izranjen čovjek reagira suprotno, te stvara oko sebe klimu odbojnosti, a ne ljubavi. Tako rane otvaraju nove rane. Ljudi gube prijatelje, brak im se raspada, djeca ih izbjegavaju, ljudi ne žele s njima kontaktirati, nitko ih ne želi zaposliti, nitko pohvaliti i zauzeti se za njih. Tu je ponor i drama izranjenosti. Izranjen čovjek onda reagira još agresivnije, predaje se porocima, ovisnostima o alkoholu, drogi, lošem društvu i svestrano se gubi.⁷⁷

Često se tužimo kako je naporno živjeti s nekom osobom. Što god kažemo, ona reagira agresivno, što god na njoj kritiziramo, reagira depresivno, ako šutimo, osjeća se povrijeđenim, ako pokušavamo započeti razgovor ona zašuti ili jednostavno pobjegne. Rane duše su skrivene,

⁷⁵ T. IVANČIĆ, *Dijagnoza duše i hagioterapija*, Zagreb, 2006., 252-253.

⁷⁶ T. IVANČIĆ, *Svestrana izranjenost čovjeka. Hagioterapija izranjenosti*, Zagreb, 2016., 91.

⁷⁷ *Isto.*

one se ne očituju u razgovoru s gostima, uzvanicima, no, kad se duže živi s nekim, odjednom se očituju teške rane, koje se ili mogu podnositi ili već prelaze u bolesti koje ne može ni pacijent ni njegova okolina podnositi.⁷⁸

Čitav čovjek je ranjeno biće. Protivljenje Bogu u iskonskom događaju u raj u učinilo je čovjeka otkrivenim svim napadima, bolestima i smrti. Ne postoji ni jedan čovjekov organ koji nije napadnut razaranjem, otrovima, besmisлом, neuspjesima, nerazumijevanjem, depresijama, suicidalnim mislima i potrebom za ozdravljenjem. Iz izvora zla i ranjenosti jasno je da su tom patnjom pogođeni najprije naši teološki i antropološki organi. Teološki su oni koji čovjeka trebaju povezivati s Bogom i budućnošću, koji trebaju najprije pridonijeti terapiji ranjenosti čovjeka. Korijen čovjekova života je Stvoritelj. Čovjek je *antropos*, biće usmjereno prema nebu, prema gore, njegova je bit u odnosu prema Bogu. U njegovoj antropološkoj dimenziji se nalazi i njegova teološka dimenzija. To znači da je čovjek bitno usmjeren na Boga i da jedino ta usmjerenost čuva njegov identitet i daje nadu za povratak u smisao, slobodu i zajedništvo među ljudima i s nebom.⁷⁹

Čovjek je svjestan nekih svojih rana i on se trudi da ih vrlinama, vještinama i novim navikama liječi i nadilazi. No postoje podsvjesne rane kojih čovjek postane svjestan tek kad na kritiku i uvredu reagira ili kad osjeti ograničenost i nemoć da ostvari neku zadaću ili neki projekt. No najviše izranjenosti je u području nesvjesnog. Čovjek ne raspolaže podsvjesnim ni nesvjesnim sadržajima u sebi, nego svjesnim. Čovjeku se događaju neprilike, postaje ovisnik, posegne za samoubojstvom, načini neobične odluke, a da ne zna izvor tih prisila. On se vlada suprotno onome što bi htio, promatra sebe i uočava da to nije izvorno on, nego su tu neke devijacije kojima on ne može upravljati. Tako čovjek postaje nesposoban za zvanja za kojima čezne, htio bi biti pošten, pravedan i dobar, a čini suprotno, htio bi se osloboditi ovisnosti, a nema snage za to. Čovjek misli i govori stvari za koje osjeća da nije njegovo uvjerenje. Kako da sebe razumije i čini ono što bi htio, a ne što mu se odnekud diktira. Ne bi htio griješiti, ali je zlo jače od njega. Čovjek se može rasplakati zbog svojih grijeha, krivnji i zloća, a da ih se ne može osloboditi. On ne čini ono što bi htio, nego ono što ne bi htio, to čini. Sveti Pavao iz Tarza u Poslanici Rimljanima piše da je čovjek prodan pod grijeh. Ako činimo ono što mrzimo, a ne ono što želimo, onda to, piše Pavao, čini grijeh u nama. U nama je to kao zakon, kad bi htjeli činiti dobro, nameće nam se zlo. A zlo, prema istraživanjima neuroznanosti, razara našu duhovnu

⁷⁸ *Isto*, 7.

⁷⁹ *Isto*, 9-11.

dušu i čak stanice našeg mozga, te naš organizam duše ne radi zdravo, nego bolesno, ne sluša naređenje naše savjesti, nego reagira kao pokvareni stroj. Pavao se tuži govoreći »Jadan li sam ja čovjek! Tko će me istrgnuti iz ovog tijela smrtonosnoga?« (Rim 7, 24) Rješenje problema Pavao vidi u prihvaćanju Duha Božjega kojim usmrćujemo zla djela, odnosno kojim liječimo izranjenost našeg bića.⁸⁰

Iz svega toga je jasno kako je nužno imati razumijevanje za ljude, zašto su jedni ovisnici, drugi ateisti, jedni u mukama, drugi zarobljeni. Potrebno je puno milosrđa i suosjećanja prema svakom čovjeku. Liječiti svakoga i pomoći mu da dobro u njemu nadjača zlo, da zdravo tkivo duše vodi čovjeka na dobro. Iz ovoga je ujedno jasno ono što je Isus izrekao u svom Nazaretu citirajući Izaiju proroka: »Duh Gospodnji na meni je jer me pomaza! On me posla blagovjesnikom biti siromasima, proglasiti sužnjima oslobođenje, vid slijepima, na slobodu pustiti potlačene, proglasiti godinu milosti Gospodnje.« (Lk 4, 18) On je ujedno došao liječiti slomljena srca. Sužnjevi, potlačeni, slijepi i ljudi slomljenih srca su svi izranjeni zlom i povrijeđeni ljudima. Ta izranjenost nije sudbina, postoji spasenje.⁸¹

2.3.1. Vjera liječi

Iz naše perikope (Mk 2, 1 – 12) je jasno kako Bog ne želi samo dati ono za što su ga prijatelji uzetoga zamolili, nego daje ono što on zna da je potrebnije. Bog nije trgovac koji daje svojoj djeci samo ono što traže, a sam ostaje daleko od njih. Bog nije liječnik koji ljude samo liječi, ali s njima nema ništa drugo, jer ima svoj privatni život. Bog je Otac, nježniji od svake majke. Bog je dobar brat koji svoju sestru prati, štiti, ljubi i želi živjeti za nju. Bog je u svakoj osobi lijev. Bog je prijatelj koji neprestano čezne gledati lice svojega prijatelja.⁸²

Molitva nije pogodak u cilj, ona nije dobitak na lutriji, molitva nije kupovanje nekog artikla. Ona je hodanje u susret Bogu, ona je otvaranje Božjih vrata. Molitva je otiranje prljavih nogu pred Božjim vratima kako bismo čisti ušli k njemu. Molitva je svlačenje starog, nedostatnog, nečovječnog u nama kako bismo obukli ruho dostojno Boga, njegova kraljevstva i njegovih

⁸⁰ Isto, 11-12.

⁸¹ Isto, 12.

⁸² T. IVANČIĆ, *Duhovno pomoći čovjeku*, Zagreb, 1996., 44.

dvoraca. Zato treba moliti uporno, ustrajno i postojano. Tada ćemo uvijek doživljavati da nismo uzalud molili, vapili i vikali za pomoć.⁸³

Vjernik nije zagledan u svoje grijehе, nego u Božje oči. Iz Božjih očiju crpi Božju volju za svoj život. Njemu je molitva prva i zadnja dužnost, njemu je to mogućnost da uopće preživi, da bude čovjek, da dođe u nebo, da bude sretan. Molitva je njemu biti ili ne biti. Gledajući Boga dobivamo vjeru koja je veća od zrna gorušice i koja onda naraste tako da se drugi ljudi mogu gnijezditi na našim životima, živjeti od nas. A to je vrhunska sreća čovjeka na zemlji. Od toga se živi i nikad ne umire.⁸⁴

Pravo, istinsko ozdravljenje događa se vjerom u Svemogućega Boga koji iznutra mijenja čovjeka i otvara mu neslućena obzorja slobode i novog života. Međutim, vjera kao temeljno povjerenje u Boga traži da priznamo istinu o sebi, da se spustimo u svoju nemoć, na pravu razinu svoje egzistencije i da se tamo susretnemo sa svojim ranama, svojim traumama i potisnutom tjeskobom koju izaziva osjećaj vlastite nemoći. Tko se usudi jedno vrijeme izdržati u toj tjeskobi i priznati vlastitu nemoć, ima veliku šansu da istinski zavapi Bogu i bude uslišan, jer ga Bog upravo tamo čeka. Bog nalazi svoj narod kao i svakog pojedinca u »pustinjskoj jezivoj pustoši« (Pnz 32, 10) kako to lijepo reče biblijski pisac.⁸⁵

U činu vjere aktiviraju se sve čovjekove sposobnosti: njegov razum i srce, misli i emocije, tako da čitav čovjek vjeruje. To je istina, vrlo teško postići jer u nama postoje svjesne, a još češće nesvjesne blokade vjere. Postoji sumnja koja uništi snagu vjere.⁸⁶ Čudo je najljepše dijete vjere. Samo vjera otvara nove neslućene horizonte i uklanja sve granice. U Isusovu smislu *vjerovati (pisteuo)* znači *biti otvoren za nemoguće*. To je nemoguće povezano s Božjom ljubavlju koja pomiče granice dobra. Stoga se biblijska vjera temelji prvenstveno na potpunom pouzdanju u Boga čije su mogućnosti doista neiscrpne. U tom smislu vjera praktički dokida granice pojavnog svijeta i primiče nas jednom posve drugomu i drugačijem svijetu u kojem vladaju druge zakonitosti – svijetu Božjeg kraljevstva. Glavna Isusova želja bila je navještaj Božjeg

⁸³ Isto, 44.

⁸⁴ Isto, 45-46.

⁸⁵ M. NIKIĆ, Psihologija sugestije i snaga vjere – interakcija duha, duše i tijela, u: M. JURČIĆ, M. NIKIĆ, H. VUKUŠIĆ (ur.), *Vjera i zdravlje*, Zagreb, 2005., 9-20., ovdje 14.

⁸⁶ Isto, 14.

kraljevstva, odnosno Božje vladavine u srcima ljudi, a njegovu iscjeliteljsku djelatnost treba shvatiti u svjetlu ostvarivanja toga plana.⁸⁷

Čovjek je po svojoj naravi religiozno biće. Vjera je svjesno i slobodno prihvaćena i razvijena religioznost. Vjera je odgovor čovjeka na Božju ponudu ljubavi. Bog je prvi koji zove čovjeka na dijalog, a čovjek odgovara Bogu svojom vjerom. Vjerovati treba, prije svega u Boga, u njegovo postojanje, njegovu ljubav i dobrotu. Ali, to još nije dovoljno, potrebno je također i vjerovati Bogu, to znači prihvatiti da je najbolje i najispravnije postupati u životu onako kako to Bog traži. Budući da su svi ljudi, htjeli ili ne htjeli, znali to ili ne znali, po svojoj naravi religiozna bića, u svima njima drijema ili možda spava veliki vjernik koji se može probuditi. Ako se u čovjeku ne aktivira ta sposobnost vjerovanja, on će lakše postati žrtvom raznih strahova i duševnih bolesti. Tko ima pravu vjeru lakše podnosi bilo koji strah, odnosno lakše i brže se oslobađa tjeskobe i straha, budući da se svojom vjerom otvara čudesnom djelovanju milosti Božje i spasonosnom učinku Božje ljubavi.⁸⁸

Vjera svakog čovjeka ovisi o slici Boga koju svatko nosi u sebi. Prave slike Boga pomažu osobi da zauzme pravi odnos prema Bogu, da u Bogu nađu sigurnost i mir, dok krive slike Boga uzrokuju bježanje od Boga ili pobunu protiv njega.⁸⁹

Ozračje Božje ljubavi doživljene u molitvi čisti psihi od negativnih misli i deprimirajućih osjećaja, liječi rane duše i povećava slobodu i jasnoću duha. Vjernik koji se moli, na najboljem je putu da snagom koju prima od Boga u molitvi, pobijedi svoju neurozu i razne oblike depresije.⁹⁰

Tamo gdje je transcendentalni odnos poremećen, tamo je i duševno stanje osobe poremećeno. Terapijska dimenzija vjere izražena kroz molitvu u raznim religijama više puta je dokazana. Osoba vjeruje da u molitvi ima izravnu vezu s Bogom, koji sluša čovjekove molbe i hvale, te na njih odgovara svojom milošću koja se ponekad manifestira kao čudesno izlječenje.⁹¹

C. G. Jung je jednom rekao da među svim njegovim pacijentima koji su prešli srednju životnu dob, to jest 35 godina, nema ni jednog jedinog, čiji konačni problem nije proizlazio iz

⁸⁷ *Isto*, 14.

⁸⁸ *Isto*, 15.

⁸⁹ *Isto*.

⁹⁰ *Isto*, 17.

⁹¹ *Isto*, 19.

religioznog stava. Da, svaki u krajnjoj liniji boluje od toga, što je izgubio ono, što je živa religija u svim vremenima davala svojim vjernicima i nijedan od njih nije zaista ozdravio, a da nije opet uspostavio svoj religiozni stav.⁹²

Ugroženi transcendentelni odnos s Bogom uspostavlja se autentičnom vjerom koja donosi duši spasenje, ali također i tijelu bolje blagostanje. Psihotraumatske doživljaje treba liječiti psihoterapijom, ali također i vjerom koja ima moć nadići ljudsku nemoć. Neke psihotraume je nemoguće izbjeći, ali je moguće izbjeći bespomoćnost koja redovito prati stresne i psihotraumatske doživljaje i koja paralizira, a ona često fizički i psihički ubija osobu. Da se to ne bi dogodilo, veliku, zapravo odlučujuću pomoć osobi može pružiti jaka vjera. Čovjek koji vjeruje ne može biti bespomoćan, budući da po vjeri ulazi u Božju nemoć, a Bogu ništa nije nemoguće. Vjera je najbolja prevencija od bespomoćnog predanja opasnosti koja ugrožava ljudski život.⁹³

3. Psihološko-duhovni procesi osobe koja pati zbog ovisnosti

U trećem dijelu diplomskoga rada prikazat ćemo život same osobe koja pati zbog svoje ovisnosti. Uzeti iz Mk 2, 1 – 12 donesen je pred Isusa na postelji. U toj gesti uočavamo povezanost s čovjekom koji je ovisan o alkoholu. Uzeti čovjek leži, a tako i osoba sklona ovisnosti, simbolično govoreći, nema nikakvu perspektivu, nema susret s drugom osobom. Čovjeka ovisna nose drugi, on je opterećenje za svoju okolinu. Postelja može simbolizirati ovisnost za koju je čovjek prikovan. Osjećaj srama koju čovjek ovisan o alkoholu osjeća paralizira čitavo njegovo biće, a to isto čini i uzetost. Isus na kraju izvješća zapovijeda uzetom: »Tebi zapovijedam, ustani, uzmi postelju i pođi kući!« (Mk 2, 12), što ukazuje na to kako je postelja nosila njega, a na kraju on nosi postelju sam. I čovjek sklon ovisnosti čitav svoj život nosi svoju ovisnost o alkoholu sa sobom. Ponovno ćemo se vratiti temi opraštanja (Mk 2, 5), jer uviđamo potrebu oprostiti osobi koja je zarobljena u ovisnost, ali i važnost da ona sama sebi oprostí grijehe.

3.1. OVISNOST O ALKOHOLU

Alkoholizam (alkoholna ovisnost, alkoholna bolest) je ovisnost o etilnom alkoholu. On je depresor središnjeg živčanog sustava, iako pokazuje bifazični učinak, to znači da je početno

⁹² *Isto.*

⁹³ *Isto*, 19-20.

djelovanje alkohola stimulirajuće, anksiolitičko i blaže euforično, a poslije nastupa depresivni učinak. Zbog stimulirajućeg učinka pije alkohol vrlo je rašireno.⁹⁴

Na osnovi opsežnog istraživanja muškaraca, Jellinek (1952.) je opisao kako muškarci koji su skloni ovisnosti prolaze kroz četiri etape na putu do ovisnosti:

1. U *predalkoholičarskoj* fazi pojedinac pije u društvu i povremeno popije prilično puno da bi se oslobodio napetosti i zaboravio na probleme.
2. U *prodromalnoj* fazi pije može postati potajno i mogu ga označavati gubici pamćenja. Osoba koja pije ostaje pri svijesti, govori suvislo, provodi druge aktivnosti a da ne izgleda jako intoksicirano, ali se kasnije uopće ne sjeća događaja. Počinje sve više koristiti alkohol kao drogu, a manje kao piće.
3. Treću fazu naziva *presudnom*, birajući ovaj pridjev zato što u ovoj fazi vidi čovjeka u opasnosti od gubitka svega što cijeni. Već je izgubio kontrolu nad pijenjem. Jednom kad popije jedno piće, nastavlja konzumirati alkohol sve dok mu nije toliko zlo ili postaje previše stuporozan da bi dalje pio. Pojedinčeva socijalna prilagodba počinje također opadati. Počinje piti tijekom dana i njegovo pije postaje vidljivo na poslu, u obitelji i među prijateljima. Osoba zanemaruje jelo, po prvi put ulazi u razdoblje od više dana neprekidnog pijenja – i može doživjeti halucinacije i delirij ako prestane piti. U ovom stadiju individua još uvijek ima sposobnost apstinirati. Može napustiti pije na nekoliko tjedana ili čak mjeseci, ali ako popije samo jedno piće cijeli obrazac počinje iz početka.
4. U posljednjoj, *kroničnoj* fazi pije je kontinuirano, a opijanja česta. Pojedinac živi samo zato da pije. Njegovi tjelesni sustavi postali su tako naučeni na alkohol da njegova odsutnost okida reakcije suzdržavanja. Ako piće nije dostupno, konzumira bilo koju tekućinu koja sadržava alkohol. Pati od neishranjenosti i drugih fizioloških promjena. Zanemaruje svoj vanjski izgled i, izgubivši samopoštovanje, ne osjeća kajanje u vezi bilo kojeg aspekta svog ponašanja. Konačno, potpuno prestaje brinuti o obitelji i domu, o prijateljima, poslu i društvenom statusu.⁹⁵

Na psihofizičkoj razini mogu se nabrojiti neke predispozicije za ovisnost. To su ljudi s neuravnoteženim stavovima u ponašanju, prema nagonima, u opažanju i mišljenju i u odnosima

⁹⁴ D. BEGIĆ, *Psihopatologija*, Zagreb, 2011., 201.

⁹⁵ G. C. DAVISON, J. M. NEALE, *Psihologija abnormalnog doživljavanja i ponašanja*, Jastrebarsko, 2002., 338-339.

s ljudima. Takve smetnje nastaju već u djetinjstvu, a očituju se u odrasloj dobi. Drogi i alkoholu skloni su ljudi koji su bez radosti, duševno hladni, neodgovorni, koji omalovažavaju norme, propise i obveze, koji imaju tanku frustracijsku toleranciju i nizak prag za agresivnost. Predispozicije imaju i ljudi s osjećajem zabrinutosti, nesigurnosti i manje vrijednosti. To su ljudi koji čeznu za naklonošću drugih, a istodobno su preosjetljivi na odbijanje naklonosti i nježnosti. To su i ljudi s nestabilnom emocionalnošću, s povremenim nasilničkim ponašanjem, pa čak i samoubilačkim krizama.⁹⁶ Gotovo nijedna bolest ne može tako temeljito promijeniti život oboljelog kao što to može ovisnost o alkoholu. Ona zahvaća čovjeka u njegovoj cjelokupnosti. Ne postoji nijedno područje čovjekova života koje ostaje nedirnuto od nje.⁹⁷

Svaka oboljela osoba od ovisnosti stječe iskustvo da je put koji vodi iz ovisnosti neravan i težak put. Često se ide jedan korak naprijed, a dva nazad. Postoji nekoliko razloga zašto je to tako teško:

1. Želi li netko svladati svoju ovisnost o alkoholu, to znači da već više godina pije mnogo alkohola. Deset do dvadeset godina teške zlorabe alkohola nisu rijetkost. Možemo li tada, polazeći već samo od tog vremenskog razdoblja, očekivati da će to biti lagan obrat? Alkohol je za takva čovjek postao s vremenom veoma važnom stvari. On je ovladao njegovim mislima i maštarijama, doprijevši mu čak u snove. Oko njega se grupiralo mnogo navika. A sada se treba alkohol jednostavno odbaciti?
2. Alkoholna bolest zahvaća čitava čovjeka. Osoba je često tjelesno teško oštećena, na psihičkom području nesigurna i zbunjena, a isto joj je tako alkohol nanio znatnu štetu i u njenim socijalnim kontaktima. Alkohol je njegovo čudotvorno sredstvo kojim se godinama borio protiv svih neugodnosti. Odjednom bi se trebao čvrsto uhvatiti u koštac sa svim problemima?
3. Nerijetkom su zlorabom alkohola stradale sposobnosti mišljenja i prosudbe, što se može pripisati više ili manje izraženom oštećenju mozga. Mnogim osobama koje su sklone ovisnosti nije isprva moguće bistro misliti, kritički prosuditi svoju situaciju. One žive kao u nekoj magli kroz koju tek povremeno zasvjetluca stvarnost. Ujutro naprimjer kada popusti euforično djelovanje alkohola i prevlada ona jedna strana: nadražaj na povraćanje, drhtanje ruku, osjećaji straha ili izravno pitanje djeteta: »Tata zašto ti toliko

⁹⁶ T. IVANČIĆ, *Ovisnost i sloboda*, Zagreb, 2000., 57.

⁹⁷ R. AßFALG, *Ovisnost o alkoholu i njezino svladavanje. Put iz slijepe ulice*, Đakovo, 1997., 59.

piješ?» pogodi baš trenutak bistrijeg stanja. Najčešće iz toga ne proizađe mnogo više od osjećaja krivnje, samosažaljenja i ponovnog pijančevanja.

4. Iz ovisnosti nije lako izaći i zbog toga, jer je ona čvrsto ukorijenjena u temeljnim stavovima dotična čovjeka. Misli se na stavove, na primjer: »ja sam kao muškarac posve bezvrijedan«, »ja sam promašen čovjek«, »ja sam preslab da bi izdržao stvarnost«. Ako se treba odbaciti alkohol, moraju se ispraviti i ti stavovi koji su često nastali već u ranom djetinjstvu.
5. Uvijek se postavlja pitanje o smislu. Ovisnost o alkoholu može se shvatiti kao očajničko traganje za srećom ili kao veselo samoubojstvo. Nerijetko mora onaj tko želi izaći iz ovisnosti, proći kroz duboko očajanje dok ne nađe hrabrosti da sebe trijezno vidi i počne iznova.
6. Alkohol se hvali i veliča na svakom uglu. Nemoguće mu je potpuno izmaknuti. Stoga mora osoba sklona ovisnosti računati s tim da će uvijek iznova doći u iskušenje.
7. Za nju će to biti teško, jer ne može više piti umjereno i zato ne smije više popiti ni kap alkohola.
8. Treba računati sa zamkama sjećanja. Ono se neugodno brzo zaboravlja.
9. Svaki se čovjek sklon o alkoholu isprva opire priznati svoju bolest. On se osjeća žigosanim i odgurnutim u položaj odbačena čovjeka. Onako kao što je isprva skrivao prekomjerno uživanje alkohola, pokušava kasnije, nakon što se odlučio za apstinenciju, prikrivati svoje nekonzumiranje alkohola. Nastoji što je više moguće držati čitavu stvar u tajnosti. Negativne reakcije okoline i strah dotičnog da će izgubiti ugled, teške su zapreke. Mnogi umiju cijeniti napredak. Ti su strahovi međutim u glavama dotičnih ovisnika veoma snažni. To dolazi otuda što oni sami sebe još prosuđuju mjerilima što su ih u doba svog pijančevanja dijelili sa svojim drugovima. Prestane li osoba piti alkohol, ne odriče se samo svoje omiljene navike. Ona definira sama sebe nanovo u odnosu spram svojih bližnjih. Mora prihvatiti činjenicu da nije više ona koja je bila prije. Njena se uloga mijenja.
10. Ako je alkohol prije svega sredstvo da bi se ono negativno držalo podalje od sebe i sve doživljavalo u ružičastom izdanju, u svakom slučaju sredstvo što zamagljuje stvarnost i čini je podnošljivijom, tada se put iz ovisnosti može usporediti sa slijetanjem na kamenito tlo. Može biti mučno podnijeti bol i neugodnosti, izdržati neispunjenje snova i čežnji. Ali se može uspjeti.⁹⁸

⁹⁸ R. AßFALG, *Ovisnost o alkoholu i njezino svladavanje*, 113-118.

3.1.1. Program 12 koraka za alkoholičare

Program 12 koraka svjetski je priznat i poznat način pomoći raznim ovisničkim ponašanjima. U Hrvatskoj je gotovo nepoznat iako je već dugo prisutan kroz susrete Anonimnih alkoholičara koji su sinonim ovog programa i njegovi osnivači. Program se danas sve više širi i kroz druge udruge anonimnih ovisnika i jedan je od najučinkovitijih načina suočavanja s modernim ovisničkim ponašanjima i njihovoga mijenjanja, osobito u zapadnim društvima.⁹⁹

Program od 12 koraka je univerzalan. Svaka osoba sklona ovisnosti ponavlja isti oblik ponašanja koji se može opisati kao neprekidna vrtinja u krugu koji sačinjavaju: bijeg od problema (anksioznost, strah, potisnute agresije), osjećaj krivnje, stid i izolacija. Uzroci ovisnosti različiti su kao i oblici, ali način ponašanja vrlo je sličan, često identičan. Također je slična i reakcija na činjenicu da je osoba usvojila ovisnički način ponašanja: nijekanje, minimalizacija ili generaliziranje problema.¹⁰⁰

Koraci:

1. Mi priznajemo da smo bespomoćni prema alkoholu – naši su životi postali nemogući.¹⁰¹ Shvaćanje da je čovjek nemoćan i da ne može kontrolirati svoj život vodi ga do spoznaje da on nije gospodar svoga života, da on nije Bog. Osoba nema kontrolu i prvi korak prema oporavku treba biti priznanje i prihvaćanje te činjenice koja je tako očita svima drugima, ali ju opsesivno – kompulzivni čovjek ovisan tako uporno niječe,¹⁰²
2. Shvatili smo da nas Sila veća od nas samih može ozdraviti,
3. Donijeli smo odluku da smo svoju volju i svoje živote predali Bogu jer ga razumijemo.¹⁰³

Koracima predaje (prva tri koraka) pridaje se najveća pažnja, ne samo zbog toga što su ključ za razumijevanje cijelog programa, već i zbog toga što im se svaki čovjek sklon ovisnosti mora vraćati gotovo na dnevnoj bazi jer, učeći i uviđajući pred koliko je stvari i realnosti života

⁹⁹ A. VOLENIK, Program 12 koraka kao odgovor na moderna ovisnička ponašanja, u: *Obnovljeni život* 69(2014)4., 497-508., ovdje 497.

¹⁰⁰ *Isto*, 502.

¹⁰¹ Đ. LJUBIČIĆ, *Duhovnost i psihijatrija. Što koristi čovjeku ako zadobije čitav svijet, a izgubi dušu*, Rijeka, 2009., 83.

¹⁰² A. VOLENIK, Program 12 koraka kao odgovor na moderna ovisnička ponašanja, 504.

¹⁰³ Đ. LJUBIČIĆ, *Duhovnost i psihijatrija*, 83.

bespomoćan u smislu da ih ne može kontrolirati bira najbolji put za prihvaćanje i promjenu – povratak na prva tri koraka.¹⁰⁴

4. Istražili smo unutrašnjost sebe,
5. Priznali smo Bogu, sebi i drugim ljudima pravi uzrok naših pogrešaka,
6. Spremni smo da nam Bog ukloni sve ove karakterne pogreške,
7. Ponizno pitamo Boga da ukloni sve naše nedostatke,
8. Izradili smo popis svih osoba koje smo povrijedili i spremni smo prema svima ispraviti pogreške,
9. Učinit ćemo ispravke kod svih gdje je to moguće, osim kada to ne bi naštetilo nama ili njima,
10. Nastavit ćemo ponašati se najispravnije što možemo, a kada to ne možemo, priznat ćemo pogrešku,
11. Molitvom i meditacijom poboljšali smo naš svjestan kontakt s Bogom jer ga razumijemo, molimo jedino za znanje o njegovoj volji za nas i za snagu da nastavimo dalje,
12. Kao rezultati ovih koraka duhovno smo probuđeni. Nastojat ćemo širiti ove poruke i drugim alkoholičarima i provodit ćemo ova načela u svim dijelovima svoga života.¹⁰⁵

Program 12 koraka jednostavno je način oporavka od ovisnosti koji, teorijski gledano, ulazi u domenu psihologije i psihijatrije, ali jednako tako i u domenu teologije, točnije duhovnosti i pastoralne skrbi. Peti, šesti i sedmi korak programa jasno i nedvosmisleno usmjeruju osobu k Bogu.¹⁰⁶

Postavka programa se obično naziva radikalna iskrenost (*radical honesty*). Laž je ono što povezuje osobu sklonu ovisnosti i njenu ovisnost kako bi od drugih sakrili svoje opijanje, i/ili dvostruki život. Mnogi se ljudi skloni ovisnosti možda nakon mnogo godina, možda prvi puta u životu, uče takvoj radikalnoj istini, prvo o svojoj ovisnosti, a onda i o samima sebi. Važna je činjenica da svaki čovjek sklon ovisnosti u programu postaje i molitelj. Američki protestantski teolog Reinhold Neibuhr napisao je Molitvu spokoja (*Serenity prayer*): »Bože, daruj mi spokoj da prihvatim stvari koje ne mogu promijeniti, hrabrost da promijenim stvari koje mogu

¹⁰⁴ A. VOLENIK, Program 12 koraka kao odgovor na moderna ovisnička ponašanja, 505.

¹⁰⁵ Đ. LJUBIČIĆ, *Duhovnost i psihijatrija*, 83-84.

¹⁰⁶ A. VOLENIK, Program 12 koraka kao odgovor na moderna ovisnička ponašanja, 507.

promijeniti i mudrost da razlikujem to dvoje. Živeći dan za danom, uživajući trenutak za trenutkom, prihvaćajući poteškoće kao put prema miru, prihvaćajući, poput Isusa, ovaj grešni svijet kakav jest, a ne kakvim ga ja želim, imajući povjerenja da ćeš ti sve usmjeriti na dobro, ukoliko se predam tvojoj volji, tako da mogu, u razumnoj mjeri biti sretan u ovom životu, i nadalje zauvijek s Tobom sretan u budućem.«¹⁰⁷

3.2. OSOBA SKLONA OVISNOSTI

Osobe sklone ovisnosti nisu po svojoj naravi zle i pokvarene osobe. Nisu po naravi lopovi, lažljivci, prevaranti i nasilnici. Štoviše, redovito su u pitanju vrlo duboke i inteligentne osobe, koje imaju duboke i veoma profinjene osjećaje, iskrene i plemenite osobe, istančana sluha za svoga bližnjega. No imale su nesreću da u nekim ključnim trenucima i godinama svog života nisu imale nikoga tko bi vrednovao blago što ga nose u sebi i pomagao im da ga zaštite i razvijaju. Nije se našao nitko tko bi čuo i razumio vapaj njihove nutrine, otkrio njihovu glad i njihovu žeđ za dubokim smislom i autentičnom ljubavlju, tko bi prepoznao blago u »glinenim posudama« (2 Kor 4, 7) njihova bića i nutrine, ohrabrio ih i pomogao im da se usmjere drugim životnim putem. Osobe sklone ovisnosti gotovo u pravilu imaju istančan osjećaj za autentičnost, istinu, pravičnost, ljudskost i ljubav. Uočavaju i emotivno veoma snažno doživljavaju pomanjkanje tih vrednota. Dok ih se optužuje da su nasilni, samodostatni i lažljivi, oni su ustvari žrtve nepripremljenosti, nesposobnosti i nespremnosti na rivalstvo i grubu konkurenciju, što ih nameće suvremeno razosobljeno i egoizmom zaraženo društvo. Nesposobnima za život učinio ih je istančan osjećaj za istinu, za autentične vrednote, za ljudsku osobu, njezine osjećaje i njezine potrebe. Oni su najčešće žrtve vlastite iskrenosti u neautentičnoj i dvoličnoj sredini te žrtve vlastite beskompromisne vjernosti vrednotama ljudske osobe. Slabima ih je u stvari učinilo pomanjkanje ljudskosti u njihovoj sredini.¹⁰⁸

Osobe doživljavaju da se u njime nešto slomilo, kao da im duhovno srce ne funkcionira. Progonjeni su strahom, depresijom, rezignacijom. Pred sobom vide smrt, a sami sebi se čine kao truli, izjedeni, nedostojni imena čovjek. Slomljeno dostojanstvo čovjeka, kao vjernika i dostojanstvo djeteta Božjega, stvara osjećaj užasa, jer čovjek izgubi poštovanje i ugled među

¹⁰⁷ *Isto*, 506-507.

¹⁰⁸ Đ. HRANIĆ, Posvjedočiti humano lice Isusa Krista, u: *Vjesnik* 129(2001.)7-8, 469.

ljudima i doživi prezir. To je osjećaj nezaustavljivog kotrljanja prema propasti, slomljen je otpor zlu i ropstvu, slomljeno dostojanstvo i čovjek klizi prema dnu zla i patnje.¹⁰⁹

Ovisnost karakterizira progresivni gubitak kontrole nad vlastitim životom. Gubi se kontrola nad samim ovisničkim ponašanjem, jer se ono godinama progresivno pogoršava. Osoba se sve više udaljuje od svojih voljenih i od prijatelja jer mu ovisnost postaje središnja tema života. Dominiraju osjećaji srdžbe, tuge, bijesa, srama i depresija. Osoba mora drugačije urediti svoj dnevni život kako bi zadovoljila svoje ovisničke potrebe i svakodnevnica postaje komplicirana. Potpuno se mijenja sustav vrijednosti i ovisnici počinju lagati, krasti te verbalno i tjelesno zlostavljati bliske osobe. Ne može se govoriti o alkoholičarima propalicama i skitnicama. Govorimo o osobama koje su poput nas samih. To su zaposleni muškarci i žene, koji podižu djecu, brinu o svom domu, koji su uključeni u Crkvu i društvene aktivnosti. Razlika je u tome što je ovisnik/žrtva vrlo neučinkovit u izvršavanju tih temeljnih životnih zadataka.¹¹⁰

Osoba koja boluje od ovisnosti postaje emotivno nesposobna osjetiti ljude i imati za njih suosjećanja. Gubi sluh za glas savjesti, ne može se radovati jer ju krivica opterećuje. Ne može se brinuti za sebe i za druge. Nemoćna je zaustaviti raspadanje svoga duhovno-tjelesnog sustava. Jedino joj je alkohol na umu i za nj je spremna sve žrtvovati.¹¹¹

Takva osoba proživljava jezovite strahove i užas, a jedini izlaz vidi u novom uzimanju alkohola. Nešto ju je iznutra oplijenilo, odvojilo od nje same, onesposobilo da samostalno odlučuje i raspolaze svojim sposobnostima. Nešto ju je osamilo, odvojilo od drugih, od Boga, od najbližih, od sućuti za njih, od postulata savjesti, od pravde, života, ljepote i smisla. Osiromašena je, oplijenjena i vezana. Ona se pokorava silama koje se njome služe da ju unište, izruguju te ostave napola mrtva. Narkotici i alkohol lažu, obećavaju užitak, jedva što od toga daju, a oduzimaju čovjeku sve, pa i njega samoga. Osoba se osjeća kao u krletci, zatvorena, nesposobna poželjeti slobodu, prezrena od okoline koja ju prekora, osuđuje, savjetuje ili odbacuje. Isus kaže da je on jači i da dolazi, veže zlo u čovjeku i oduzima mu čovjeka kao plijen te ga izvodi u slobodu i spas. Isus kaže da je davao lažac i ubojica ljudi (usp. Iv 8, 44). Gdje je čovjek slab, tamo davao dolazi da ga iskuša. Kad čovjek sagriješi, već sile zla kao hijene u krdima hrle na njega i kao

¹⁰⁹ T. IVANČIĆ, *Ovisnost i sloboda*, Zagreb, 2000., 60.

¹¹⁰ R. B. FLANNERX, *Posttraumatski stresni poremećaj. Vodič za žrtve: liječenje i oporavak*, Osijek, 1998., 91-92.

¹¹¹ T. IVANČIĆ, *Ovisnost i sloboda*, 63.

ptičurine se obaraju da mu iskljuju život. Iz toga slijedi zaključak da ovisnicima treba svestrano pomoći. Oni trebaju Božju i ljudsku zauzetost.¹¹²

3.2.1. Zarobljena slobodna volja

Riječ ovisnost je sastavnica prijedloga »o« i glagola »visjeti«, a označuje da čovjek o nekome ili nečemu visi, da je vezan. Značenje te riječi je nesposobnost za slobodu, nemoć da se čovjek oslobodi.¹¹³ Ovdje uočavamo povezanost s našim uzetim čovjekom iz perikope. Uzeti čovjek je također vezan za postelju, nema mogućnost slobodno živjeti jer je u ropstvu uzetosti, a isto je tako u ropstvu i osoba koja ima poteškoće s ovisnošću. Obje osobe nemaju slobodnu volju, jer su zarobljene bolešću i grijehom. Ne mogu samostalno živjeti, ovise o drugoj osobi koja im pomaže u svakodnevnom životu. Uzetog nose prijatelji, a osobu koja boluje od ovisnosti nosi obitelj koja zajedno s tom osobom proživljava bolest ovisnosti.

Osoba sklona ovisnosti postaje nesposobna slobodno odlučivati. Duboko u svom biću čezne za slobodom, ali doživljava da joj je ovisništvo utisnuto u dušu i tijelo, te da cijelo biće reagira ovisno. Pa i kad se pokuša naprezati za slobodom, doživljava da je preslaba da raskine okove. Kada se odluči da neće konzumirati drogu ili alkohol, osjeća da ta odluka ne pokreće njene sile, da ju moć duše i tijela ne slušaju ili kao da ju ismijavaju držeći ga u ropstvu. Osoba se osjeća da je u vlasti neke sile i da ne raspolaže sobom u odlukama i u njihovom provođenju. Ona također doživljava da ne može stvoriti cjelovitu odluku, jer je ovisnost zaposjela njenu slobodu. Ima iskustvo da je sloboda vezana ili prodana pa stoga ne može činiti operativnu odluku niti je provesti. Ona je postala sužanj neke sile.¹¹⁴

Isus iz Nazareta kaže da je došao »izliječiti slomljeno srce, proglasiti sužnjima oslobođenje, na slobodu pustiti potlačene« (usp. Lk 4, 18 i Iz 61, 1-3). Iz toga zaključujemo da od ovisništva nisu mogli osloboditi ljudi, nego je morao doći Bog. Iz toga se može zaključiti da se u ovisnosti radi o ropstvu, navezanosti koja ima izvor u onom dijelu čovjekova biće u kojem je samo Bog kompetentan. To je područje bitka, egzistencije, čovjekove slobode i savjesti, čovjekove duhovne dimenzije. U ovisnosti je prisutna i sila koja veže osobu, a to je sila grijeha. Od grijeha ju može osloboditi samo Sin Božji, odnosno Sin Čovječji: »ali da znate: vlastan je Sin Čovječji na zemlji otpuštati grijeh« (Mk 2, 10). Grijeh ima vlast i moć nad čovjekom. Kada mu se

¹¹² *Isto*, 65-66.

¹¹³ *Isto*, 50.

¹¹⁴ *Isto*, 56.

čovjek preda, tada on njime zavlada. Ovisništvo je slobodno prihvaćanje alkohola, čime je ovisnik ušao u ropstvo grijeha.¹¹⁵

Osoba ovisna o alkoholu je prisiljena sebe ubijati. Alkohol joj je nametnut kao jedina vrednota i kao okov iz kojega ne može van. Ona ne može željeti nešto drugo i ne može se odlučiti za nešto vrjednije. Kao što joj u drogi netko naređuje što joj je činiti i kao da joj netko veže pogled na ono što ju ubija. Ta sila koja veže nadilazi shvaćanje i moć psihosomatske dimenzije čovjeka.¹¹⁶

Alkoholizam je duhovna ovisnost. Čovjek prodaje svoju slobodu za užitek koji mu trenutno pruža alkohol. On se prodaje alkoholu i ovisnosti. Pijući alkohol čovjek osjeti neko rasterećenje, postaje imun na opomene i prigovore koje mu daju u kući ili u braku, čini mu se, dapače, da nije više tako osjetljiv zbog svojih životnih problema i poteškoća. Kao da ga alkohol zaštićuje od svih napada izvana. Umjesto da čini dobro, čovjek radije propušta dobro, ali uzima alkohol da bi se oslobodio grižnje savjesti. Osoba ovisna o alkoholu prodaje samu sebe, a time ujedno i svoju obitelj. Neke osobe počnu sebe opravdavati, druge osjećaju da su postali robovi, da je alkohol ipak samo varka, ali optužuju druge da su tome krivi i tako postaju agresivni, znaju tući, tjerati obitelj iz kuće i čak ubijati ljude. Alkoholizam je stoga protivnik života na zemlji i života vječnoga. Osoba koja prekomjerno konzumira alkohol s vremenom postaje nesposobna birati dobro za sebe, jer je pod velikim utjecajem alkohola, te mnogih drugih nesvjesnih procesa. Tako zapravo prodaje svoju volju za komadić jeftine utjehe. Stoga je neodgovorna, osjeća grižnju savjesti. Zato bježi od ljudi, pokušava se sakriti, ali to ne može i pred Bogom. Ona bi željela slobodu, ali ne bi željela dati onu jeftinu utjehu koju joj ta sloboda oduzima. Boji se odgovornosti ili slobode od alkohola i rada koji će morati preuzeti ako se oslobodi alkoholizma. Ona zaboravlja da će onoga časa kad bude slobodna od alkohola, čeznuti da smije raditi i ta odgovornost neće biti teška, nego, naprotiv, slatka.¹¹⁷

3.2.2. Čovjek u besmislu

Viktor E. Frankl tvrdi kako psihijatrima ne dolaze pacijenti toliko sa svojim osjećajima manje vrijednosti – nego mnogo više s osjećajem besmislenosti, s osjećajem praznine, s onim što je sam autor nazvao *egzistencijalni vakuum*. Egzistencijalni vakuum porastao je do dimenzija

¹¹⁵ Isto, 60-61.

¹¹⁶ Isto, 63.

¹¹⁷ T. IVANČIĆ, *Duhovno pomoći čovjeku*, Zagreb, 1996., 215-216.

fenomena svjetskih razmjera. I on još uvijek raste. Osjećaj besmislenosti ne raste samo nego se i širi.¹¹⁸

»Nije zapravo bitno što mi očekujemo od života, nego što život očekuje od nas«¹¹⁹ poznat je citat koji donosi neurolog i psihijatar Viktor E. Frankl. Treba se prestati zapitkivati što je smisao života i umjesto toga razmišljati o sebi kao onima koje život propitkuje – svakoga dana, svakoga sata. Naš se odgovor mora sastojati ne od govora i meditacije nego od ispravnog djelovanja i ispravnog ponašanja. Živjeti znači preuzeti na sebe odgovornost za pronalaženje pravog odgovora na životne probleme i ispunjavati zadatke koje život neprestano stavlja pred svakog pojedinca. Ti su zadaci, pa tako i smisao života, drugačiji za svakog čovjeka i razlikuju se od trenutka do trenutka. Stoga je nemoguće na nekakav općenit način definirati smisao života. Život nije nešto neodređeno nego više stvarno i konkretno, baš kao što su i životni zadaci stvarni i konkretni. Oni oblikuju čovjekovu sudbinu koja je za svakog pojedinca drugačija i jedinstvena. Nijedan se čovjek i njegova sudbina ne mogu usporediti s nekim drugim čovjekom i njegovom sudbinom. Nijedna se situacija ne ponavlja i svaka traži drugačiji odgovor. Katkad se od čovjeka traži da jednostavno prihvati sudbinu, da nosi križ. Svaka je situacija jedinstvena i zato uvijek postoji samo jedan točan odgovor na problem s kojim nas određena situacija suoči. Kad čovjek shvati da mu je sudbina da pati, mora tu patnju prihvatiti kao zadatak. Mora prihvatiti činjenicu da je čak i u patnji jedinstven i sam u univerzumu. Nitko ga ne može osloboditi patnje ili patiti umjesto njega. Jedinstvena prilika koja mu se nudi leži u načinu na koji nosi svoj teret.¹²⁰

Prema Franklu osoba je pozvana otkriti smisao u životu jer će samo tako biti sposobna odgovoriti na egzistencijalni vakuum koji se upravo ondje javlja gdje nedostaje smisao, što dovodi do egzistencijalne frustracije, do zatvorenosti u sebe. Nasuprot mogućnosti smisla čovjek je odgovoran te osjeća i doživljava ne samo potrebu postaviti si pitanje: »Kakav smisao ima život?«, što je jedno općenito pitanje, nego i postaviti si jedno daleko određnije i osobnije pitanje: »Kakav smisao ima moj život?« Na to pitanje svatko je pojedinačno pozvan odgovoriti, to je izraz čovjeka i ono što je najhumanije u njemu. Odgovor koji čovjek daje na to pitanje

¹¹⁸ V. E. FRANKL, *Bog podsvijesti. Psihoterapija i religija*, Zagreb, 1985., 76-77.

¹¹⁹ V. E. FRANKL, *Čovjekovo traganje za smislom*, Zagreb, 2010., 76.

¹²⁰ *Isto*, 76-77.

okrenut je prema budućnosti koja se tada ne promatra kao nešto prijeteće, nego željno iščekujući.¹²¹

Život je za čovjeka isto što i postojanje. Čovjek doživljava da život nije samo trajanje na zemlji, nego vječni. Život se gubi kad čovjek prihvati zlo kao svoju odluku preko bilo kojeg organa duhovne duše. Osobito je to vidljivo kad se odluči na grijeh. Vidi se to i kad svoju slobodu iskoristi za zlo. On ubija život kad se počne spuštati prema ovisnosti. Treba ovo dobro shvatiti da je dovoljno da zlo uđe kroz jedan organ duhovne duše pa da čovjeka ubije. Smrt dakle nastupa ako se bilo gdje probije zlo i čovjekova sloboda na njega pristane. Otrov možemo ubrizgati na bilo kojem dijelu tijela jednako će ubiti čitavog čovjeka. Na bilo kojem mjestu on će ući u čitav krvotok. Tako je i sa zlom. Ako na bilo kojem mjestu, na bilo kojem organu dopuštamo zlo, ono će zahvatiti čitavog čovjeka.¹²²

3.2.2.1. Osobe sklone ovisnosti traže život

Osobe sklone ovisnosti žude za životom, za ispunjenim životom. Žele živjeti, ali su umorni od uzaludnog traganja i gubljenja po stranputicama života. Fizički su iscrpljeni od ovisnosti koja ih je zarobila na svim razinama njihova bića. Ovisnost im je oduzela smisao postojanja, oduzela im je radost života, ostavila ih je same, napuštene, slomljene, bezvoljne, duboko razočarane. Ovisnost im svaku minutu njihova postojanja na zemlji ubija život.

Između korica knjige »Zagrljaj« časne sestre Elvire uvidamo kako su osobe sklone ovisnosti poput bisera podignutih iz blata, očišćeni zagrljajem ljubavi. Zajednica Cenacolo je mjesto gdje beznađe rađa nadom, gdje onaj tko je razočaran, osamljen, tužan i marginaliziran iznova nalazi svjetlo i volju za životom.¹²³ Ovisnici su u potrazi za osmišljenim životom, ali i Životom koji je Isus. U trenutku kada čovjek izgubi ili naruši odnos s vertikalom, počinje tonuti u mnoga zla, pa tako i u ovisnost.

U časnoj sestri se zapalio oganj snažne želje da se angažira oko mladih, pogotovo onih koji su očajnički tražili smisao života. Osobe zarobljene u ovisnosti su besciljno lutale ulicama, a njihov nečujni vapaj za životom i mirom nije joj dao mira, vapaj drogiranja, izgubljenosti, očaja i tihog umiranja. Željeli su znati postoji li ljubav, postoji li nada, je li moguće postići nutarnji

¹²¹ J. BOŠNJAKOVIĆ, Suočavanje s krivnjom i sramom, u: *Diacovensia* 25(2017.)1, 51-74., ovdje 69.

¹²² T. IVANČIĆ, *Hagioterapija u susretu s čovjekom*, Zagreb, 2015., 302-303.

¹²³ E. PETROZZI, *Zagrljaj. Priča o zajednici Cenacolo*, Split, 2014., 79.

mir, može li se njihov život iznova izgraditi i osmisliti. Oni su bez pastira, bez uporišta, duhovno i fizički propadaju, okruženi tolikim blagostanjem, novcima, automobilima, a ipak beskrajno tužni i ugasla pogleda.¹²⁴ Imali su sve što se u materijalnom smislu može poželjeti, a ipak su bili sami, tužna srca i izgubljeni u ispraznosti života.¹²⁵

Sestra Elvira se prisjećala kako su započeli u ruševnoj i napuštenoj kući koja je simbolički nalikovala na živote tih mladih ovisnika. U mladima, pogotovo u onima koji su problematični postoji veliko skriveno blago. Oni nisu starci, nisu bolesnici ili fizički hendikepirani. To su mladi koji su se izgubili na putu života. Imaju pravo na drugu priliku, otkriti da vrijede, da u njima postoji veliko bogatstvo dobrote, snage i ljubavi, bogatstvo koje moraju otkriti i u koje moraju vjerovati.¹²⁶

Na samome koncu, sestra Elvira svjedočila je kako je susrela Boga u onom nadutom licu pijanca koji je teturajući udario glavom o pod. Mladi danas žive kao siročad, osamljeni, napušteni, jer još nisu susreli majčinsko, očinsko, prijateljsko, zaručničko lice ljubavi. Bog je ta ljubav koju oduvijek tražimo. Bog je Život života: »Ja sam put, istina i život...« (Iv 14, 6).¹²⁷

3.2.2.2. Susret s Isusom u uzetosti i ovisnosti

U evanđeoskom izvješću Mk 2, 1-12 uočavamo prizor neizrecive ljepote. Povezujemo uzetoga s osobom koja boluje od ovisnosti. Prijatelji nose svoga bolesnika te u dosjetljivoj ljubavi otvaraju krov i spuštaju bolesna prijatelja pred Isusa. Dirnut takvom dosjetljivošću i povjerenjem, Isus ozdravlja bolesnika, a pritom pokazuje kako je riječ o dubokoj nevolji, o uzetosti cijeloga bića, a ne samo tijela. Takva ukočenost nastaje ako se poremete čovjekovi odnosi prema Bogu. Isus oslobađa čovjeka od toga dubinskog poremećaja, budi u njemu životnu radost i osposobljuje ga da sam nosi svoje breme. Lijepo je pomoći čovjeku nositi teret, ali je mnogo bolje osposobiti ga da sam uzme svoju postelju i ide svojoj kući.¹²⁸ Može se usporediti sa suživotom s ovisnicima. Potrebno im je pomoći podignuti ih iz ponora, ali je mnogo potrebnije upoznati ih s Isusom jer će tada biti u stanju uzeti svoj teret ovisnosti u svoje

¹²⁴ *Isto*, 25.

¹²⁵ *Isto*, 114.

¹²⁶ *Isto*, 35.

¹²⁷ *Isto*.

¹²⁸ T. LADAN, V. B. JARAK, *Evanđelje po Marku*, Mostar, 1990., 30.

ruke i »poći kući« (usp. Mk 2, 11). S Isusom će znati živjeti svoj život, koji je do sada živjela njihova ovisnost.

3.2.3. Kompleksni osjećaji kod osobe koja boluje od ovisnosti – sram i krivnja

Jedna je od tipičnih nuspojava gotovo svih ovisnosti povlačenje i izolacija (*withdrawal*) povezano s osjećajima stida i krivnje. Zatvoreni krug opijanja stvara osjećaj stida i krivnje zbog takvog ponašanja. Izolacija i osamljivanje zbog takvog ponašanja koji samo pojačavaju želju za novom dozom dobro je priznat obrazac ponašanja svakoj osobi sklonoj ovisnosti. Uz to takav obrazac ponašanja obično pogoduje povećavanju doze određene droge da bi se postigao isti učinak ugone i zaborava na osjećaj krivnje i stida.¹²⁹

U osoba ovisnim o alkoholu potvrđuju se prisutnost slabog ega, njihove psihopatološke crte ličnosti, antisocijalno ponašanje, hostilnost kao posljedica nemogućnosti kontrole poriva, impulzivnost, niska tolerancija frustracija, teškoće u uspostavljanju odgovarajućih odnosa, problem sa seksualnim identitetom te negativne predodžbe o sebi (*self-images*).¹³⁰

Sram je jedna od najsnažnijih ljudskih emocija, koja nastaje kao rezultat negativne procjene cijelog *selfa* ili nekog aspekta *selfa*. Sram se javlja kao posljedica neprihvatanja ili odbacivanja određenog dijela samoga sebe, odnosno dijela *selfa* kojega osoba ne može prihvatiti i integrirati u cjelovitu sliku sebe, i osoba ne želi da taj dio nje uopće postoji. To dovodi do intenzivnog preplavljujućeg osjećaja potpune nemoći, bezvrijednosti, beznačajnosti, želje da se osoba povuče u sebe, da nestane, propadne u zemlju. Patološki sram se nalazi u podlozi raznih kliničkih patoloških fenomena kao što su destruktivna i agresivna ponašanja, suicidalnost, ovisnosti, alkoholizam, poremećaji uzimanja hrane, patološki narcizam i drugi.¹³¹

Alkoholizam je sindrom zasnovan na sramu. Ovisnički je proces kompulzivan, repetitivan i snažno se opire promjeni. U psihopatološkim poremećajima kada osoba ima razvojni deficit ili oštećeni *self*, koristi *self-objekt* da se umiri, utješi ili uskladi. Alkohol se može smatrati takvim *self-objektom*, što ga osoba kompulzivno uzima da se umanjí anksioznost i da se zacijele *self* oštećenja i ujedno umanjí osjećaj srama i izolacije, jer osoba ovisna o alkoholu nema internaliziranu funkciju samoumirivanja i nije u stanju samostalno umiriti psihičku tenziju.

¹²⁹ A. VOLENIK, Program 12 koraka kao odgovor na moderna ovisnička ponašanja, 505.

¹³⁰ Z. KOVAČIĆ PETROVIĆ, T. PERAICA, D. KOZARIĆ – KOVAČIĆ, Dinamika srama u psihoterapiji osoba ovisnih o alkoholu, u: *Socijalna psihijatrija* 47(2019.)4, 497-524., ovdje 500.

¹³¹ *Isto*, 500-501.

Nakon epizoda pijenja javlja se ponovno osjećaj srama uz krivnju i da bi ga se eliminiralo osoba ovisna o alkoholu kompulzivno ponavlja spiralu srama ponovno posežući za alkoholom koji je *self – objekt* bez kojega osoba ne može funkcionirati. Osoba se osjeća poniženo u svakoj situaciji kad osjeti da ju ovisnost kontrolira ili kad ne uspije nadjačati ovisnički poriv ili kad nema moć nad njim. Osoba koja se osjeća kao da ju je vlastita ovisnost porazila počinje mrziti samu sebe ili osjeća prezir prema vlastitoj nemoći, nedostatku odlučnosti i unutarnje snage. Važno je razumjeti da su odgajatelji osobe koja boluje od alkoholizma bili neempatični, nekonzistentni i toksični prema njoj u ranom djetinjstvu, što je prouzročilo oštećenje *selfa*.¹³²

Kada promišljamo o krivnji i sramu, tada je nužno reći da je riječ o unutarnjim procesima kroz koje osoba prolazi s obzirom na vlastito iskustvo odnosa prema sebi, ali isto tako i odnosa prema drugima i Bogu. I krivnja i sram osjećaji su koji su bitno povezani s drugim/Drugim.¹³³ H. B. Lewis je prva od psihoanalitičkih autora koja se detaljnije pozabavila sramom u vidu kliničke prakse. Ona je naglašavala borbu i nastojanje oko povratka osjećaja vrijednosti koji se izgubio i u odnosu drugih prema osobi i u odnosu osobe prema samoj sebi. L. Weurmser opisuje sram povezujući ga s vjerovanjem da *nešto nije u redu sa mnom* koje osoba proživljava pripisujući si ujedno etikete: slab sam, prljav sam, pokvaren sam.¹³⁴

Gledajući s biblijsko-teološkog stajališta, sram je posljedica čovjekova nasjedanja na zmijinu prijevaru što je dovelo do poremećaja međusobnih odnosa koji je urodio sramom od tuđeg pogleda. Osoba se skriva od pogleda, i od Boga i od drugih, ali i sama od sebe. Iskustvo srama je vrlo bolno i osoba u takvom stanju osjeća i doživljava određeni unutarnji rascjep. Sram se rađa kad u javnosti izgubimo sliku koju smo imali o sebi. Sram proizlazi iz gubitka odgovarajuće slike o sebi u javnosti i gubitka samopoštovanja, samovrjednovanja, što utječe zatim na kompleks manje vrijednosti te ugrožava identitet osobe.¹³⁵

Kod srama je objekt cijela osoba, *sebstvo*, *self* ta bol zahvaća cijelo biće. Osoba se osjeća maleno, bezvrijedno i bespomoćno.¹³⁶ Isto čini i uzetost u Mk 2, 1-12, pri čemu je cijela osoba paralizirana kao što se događa i u osjećaju srama.

¹³² *Isto*, 508-509.

¹³³ J. BOŠNJAKOVIĆ, Suočavanje s krivnjom i sramom, 51-52.

¹³⁴ *Isto*, 61.

¹³⁵ *Isto*, 62-63.

¹³⁶ *Isto*, 64.

Sram se odnosi na spoznaju da je netko onakva osoba kakva ne želi biti te je također izraz tragičnog otuđenja od samih sebe, kao i od svojih bližnjih. To je ono što se događa s osobama koje imaju poteškoća s alkoholom. Osobe se osjećaju posramljeno od sebe, ali otuđene i od drugih jer se žele skriti od njihovih pogleda, a često smatraju da drugi poznaju njihove tamne strane, te zbog toga i više izbjegavaju pogled drugih. Sram je povezan s osamljenošću i izolacijom, odbačenošću i tajnovitošću, pogreškama i manama.¹³⁷

Kod srama je vrlo bitno empatijski suosjećati s osobom jer empatija oslobađa od osjećaja srama. Prvi korak u suočavanju sa sramom, ali i s osjećajem krivnje je pokazivanje suosjećanja i razumijevanja, empatije prema osobi koja se srami ili koja se osjeća krivom. Takav pristup je usmjeren prema ponovnom uspostavljanju kontakta s osobom jer kod posramljene osobe dolazi do prekida veze s drugima, s bližnjima i s Bogom.¹³⁸ Drugi korak je aktivno suosjećanje, to jest želja da se olakša ili ukloni bol zbog koje osoba pati, što smo također vidjeli kod četvorice ljudi u perikopi koji žele pomoći uzetome, noseći ga Isusu.

U stidu vidimo simbol nesigurnosti i egzistencijalnog siromaštva. To je znak da život ne nalazi u sebi svoju dosljednost i da je svaki čovjek strukturalno obilježen potrebom, željom i očekivanjem boljeg sutra.¹³⁹ Promotrimo li osobe koje pate od ovisnosti vidimo da se radi o ljudima koji se zadovoljavaju s nečim nebitnim, umjesto da traže ono bitno. Oni se često stide, ali poduzimaju samo nešto da svoj osjećaj stida kratkotrajno zaborave, umjesto da svoj stid dugoročno odstrane iz ovog svijeta. Naravno da alkohol pomaže u odstranjenju osjećaja stida, ali onaj tko poseže za tim sredstvom sličan je čovjeku koji sirenu koja najavljuje požar u kući u kojoj on stanuje jednostavno isključuje da mu ne remeti mir. Osjećaj suvišnosti, nesigurnosti, stida, egzistencijalna frustriranost i čovjekovo očajanje nisu ništa drugo do SOS – pozivi duše, apeli ljudskog duha da se poduzme nešto smisleno, pozivi za pomoć čovjekove savjesti koja ne može više izdržati u dotičnoj stvarnosti takvoga života. Blago onome koji taj zov ne isključuje umjetno, već ga nastoji izdržati u svoj njegovoj nelagodnosti. Blago onome tko se odriče zavaravanja glede prijatnijih osjećaja, te radije osluškuje signale iz najdublje, spasonosne jezgre svoga bića. Signale koji svoju poruku posreduju na određenoj transcendentnoj frekvenciji: »Ne

¹³⁷ *Isto*, 72.

¹³⁸ *Isto*, 70.

¹³⁹ C. DOTOLO, Stid i sram: teološka hermeneutika ljudskog stanja, u: *Crkva u svijetu* 51(2016.)3, 413-425., ovdje 423.

radi se o tome da nam ono što činimo daje dobar osjećaj, nego o tome da je to zaista dobro. A zato što je dobro ono će na posljetku podariti bolji osjećaj od svega na svijetu.«¹⁴⁰

Osjećaj krivnje otežava osobi živjeti u slobodi te crpi i dosta energije od osobe. Kod osjećaja krivnje osoba se zatim zaustavlja kod same sebe i vrti u krug.¹⁴¹ Osjećaj krivnje vezuje čovjeka za njegovu prošlost i čini da se ta prošlost pokazuje još većom nego što stvarno jest, sjećanja su uvećana razmišljanjem do tih razmjera da se ne mogu ukloniti. Opsjednutost krivnjom je proces bez kraja, koji oduzima energiju i upornost. Put u budućnost je blokiran, a osoba je s premalo snage za ono što sadrži budućnost. One se boje budućnosti jer su naučile živjeti bez nade. Stoga je čovjek krivnje uvijek okrenut prošlosti, svojim propustima, grijesima, bolesnim zastranjenjima, a ne budućnosti i želi da se u nadolazećem vremenu iskupi i očovječi.¹⁴²

Sram promatramo kao javni osjećaj, dok je krivnja privatni. U krivnji nema usmjerenosti na samoga sebe, nego uglavnom na nedostojnu radnju, na štetu počinjenu drugima, iz čega proizlazi žaljenje. Dakle, prema Anolliju: »Razlika između Sebe zločestoga (sram) i zločestog ponašanja (krivnja) stoji u temelju duboke razlike između ovih dvaju osjećaja.« Sram dovodi do unutarnje patnje ili krivnje iz kojega bi trebala proizaći želja za ispravljanjem.¹⁴³

Ipak, ima više toga pozitivnog u sramu i krivnji. Tako sram, a još više osjećaj krivnje među ostalima nas i potiče da se suočimo sa sobom, da provjeravamo sebe same, da promišljamo, da se ispravljamo, pomaže nam da rastemo.¹⁴⁴

3.2.3.1. Put samooproštenja i oproštenja

Kako smo prethodno najavili vraćamo se temi oproštenja grijeha. Uzetom čovjeku grijehe je otpustio Sin Čovječji (Mk 2, 10). Oproštenje grijeha vraća čovjeku duhovno zdravlje. Osobe sklone alkoholu zarobljene su u zlo i grijeh. Samo pristajanje uz ovisnost označava kidanje odnosa s Bogom, s bližnjima ali i sa sobom samima. Za oslobođenje iz ovisnosti presudno je suočavanje sa grijehom. Suočavanje sa svojim grijesima nije nimalo lagano, to je vrlo težak i ponižavajući put, ali istodobno i vrlo oslobađajući. Čovjek ulazeći u svoju nutrinu uočava

¹⁴⁰ E. LUKAS, *Duhovna psihologija. Izvori smisljena života*, Đakovo, 2006., 137-138.

¹⁴¹ J. BOŠNJAKOVIĆ, Suočavanje s krivnjom i sramom, 65.

¹⁴² J. JUKIĆ, Savjest i krivnja u psihološkoj perspektivi, u: *Bogoslovka smotra* 47(1977.)2-3, 213-232., ovdje 231.

¹⁴³ S. TOGNACCI, Psihologija srama: glavni psihologijski i kulturološki vidovi, u: *Crkva u svijetu* 51(2016.)3, 453-477., ovdje 463.

¹⁴⁴ *Isto*, 454.

bijedu, pustoš, nepravdu koju je počinio drugima i zlo koje je priuštio samome sebi. Za osobu sklonu ovisnosti važno je priznati svoje grijeh, iskreno se pokajati i zatražiti oprostenje od osobe koju je povrijedila. Važno je priznati se grešnikom, ali i čovjekom dostojnog oprosta.

U ljudskoj povijesti očituje se temeljno ropstvo i temeljna ovisnost koja se naziva grijeh. U ropstvo se ulazi korak po korak. U početku se čovjek može oprijeti ovisnosti, ali ako joj se preda, sudbina mu je zapečaćena.¹⁴⁵ Kajanje oslobađa čovjeka zla koje je on učinio sebi i drugome, a praštanje ga oslobađa mržnje u koju je upao onda kada je njemu netko drugi nanio zlo. Kajanje i praštanje su duhovni antibiotici koji ubijaju mržnju, osvetoljubivost, srdžbu, bijes, ogovaranje, svađu, nepravdu, zloću, depresiju, agresivnost, suicid, osjećaj krivnje.¹⁴⁶

Osjetiti da nam je oprošteno neopisivo je iskustvo. Takvo iskustvo uvidjeli smo u Isusovim riječima: »Sinko! Otpuštaju ti se grijesi.« (Mk 2, 5) Ono nije usporedivo ni s jednim drugim iskustvom, čak ni iskustvom ljubavi, priznanja, radosti, uspjeha, ponovnog zbližavanja među prijateljima. Pokrenuto od sobstva koje živi neuvjetovanu ljubav za vas, doseže vaše ja u najdubljem dijelu vašeg bića. S tog razloga, kvalificiramo ga kao temeljno i transcendentno iskustvo.¹⁴⁷

Lewis Smedes naziva oprostenje *fundamental feeling* – temeljni osjećaj. Temeljni, jer više nego sva druga iskustva stvara osjećaj da je čovjek priznat i cijenjen zbog onoga što on jest u svojoj najvećoj dubini. Osjeća se tada bezuvjetno ljubljenim usprkos svojim podlostima, svojim nedostacima, svojim neuspjesima ili svojim prijestupima. U tom času, reklo bi se da se čovjekovo duboko ja spoznalo vezanim za izvor ljubavi i nerazdvojivim od njega. Premda se može osjetiti veliki osjećaj krivnje zbog svojih grijeha ili pogrešaka, osjećaj da je čovjek bio dostojan oprostjenja još je veći i stvara sigurnost da se nikad više ne može izgubiti taj izvor neizmjerne ljubavi. Zna da u svako vrijeme može ponovno doći napiti se na tom izvoru i ponovno biti potvrđen u ljubavi.¹⁴⁸

Teško je gledati sebe i vidjeti svoje krivnje, a ne biti u napasti pasti u zdvojnost. Kakva god bila povreda ili počinjeno zlodjelo, nužno je dopustiti da mir uđe u čovjeka s milošću oprostjenja. Tražiti oprostjenje, a ne poniziti se prolazi nužno kroz etapu sklada, mira i spokoja. To traženje

¹⁴⁵ T. IVANČIĆ, *Ovisnost i sloboda*, 90.

¹⁴⁶ L. CRNEK, *Hagioterapijska ljekarna*, Zagreb, 2011., 76-77.

¹⁴⁷ J. MONBOURQUETTE, I. d'ASPREMONT, *Tražiti oprostjenje a ne poniziti se*, Zagreb, 2014., 74.

¹⁴⁸ J. MONBOURQUETTE, *Kako oprostiti. Oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Zagreb, 1997., 153.

oproštenja samomu sebi ne bi smjelo postati čin unižavanja i ponižavanja sebe nego, naprotiv, obnova samopoštovanja, čin nutarnjeg oslobođenja i pomirenja.¹⁴⁹

Evandjelje nas uči da su obraćenici oni koji su se pustili ljubiti usprkos svom siromaštvu, dok su okorjeli oni koji su odbili da se prepuste ljubavi i da im se oprost. S jedne strane, vidimo osobe takve kao Marija Magdalena, Zakej, Matej, Samarijanka kako prihvaćaju biti dirnute milosrdnom Kristovom ljubavlju. S druge strane, konstatiramo da su pismoznanci i farizeji, Šimun i neumoljivi dužnik, kao toliki drugi konformisti ostali neosjetljivi na ljubav i na Božje oprostjenje.¹⁵⁰

Isus ne pokazuje prema grešnicima ohol, moralizatorski ili preziran stav, nego je jednostavan, skroman i sposoban da shvati. Uzima inicijativu da posjeti zarobljene zbog svoje krivnje. Zatim, kad je s njima, vrednuje ih stavljajući se u položaj da od njih nešto primi. Od Samarijanke traži da mu dade piti, vidjevši Zakeja pušta da ga pozove u svoju kuću itd. Još prije nego bi govorio o oprostjenju, počinjao bi uspostavljajući odnos s osobom, a što je upravo suprotnost dinamici srama gdje se osoba izolira od drugih. Dakle, upravo u temeljnom prihvaćanju osobe Isus očituje svoje oprostjenje.¹⁵¹

Svako ljudsko biće posjeduje duhovno sobstvo, dušu nastanjenu božanskim koje ju čini prikladnom da si oprost. Ali prečesto, vjernici ili nevjernici sumnjaju u ljubav sobstva i propuste prikazati svoje povrede ljubavi sobstva. Ne uspijevaju osloboditi se lika Boga osvetnika ili nepokolebljive fatalnosti. Ne uzdaju se u bezuvjetno oprostjenje sobstva, obitavališta Duha Ljubavi. Prema tome, oprostjenje samomu sebi postaje nemoguće.¹⁵² Čini se očitim da onaj koji ne ljubi sebe i ne oprašta sebi neće moći ni ljubiti drugoga i oprostiti drugomu. S druge strane, ljubav prema sebi i opraštanje sebi čini se da su neostvarivi bez pomoći Drugoga. Zato se pokazuje bitnim da čovjek prihvati sebe dostojnim oprostjenja i da mu je već oprosteno kako bi mogao postati sposobnim i sam oprostiti.¹⁵³

Oprostiti sebi znači prihvatiti sebe kao Božji dar i zavoljeti se. Egoizam je u tome da osoba sebe iskorištava za užitke umjesto za plemenitost i čestitost. Ljubiti sebe znači prihvatiti sebe

¹⁴⁹ J. MONBOURQUETTE, I. d'ASPREMONT, *Tražiti oprostjenje a ne poniziti se*, 77.

¹⁵⁰ *Isto*, 75.

¹⁵¹ J. MONBOURQUETTE, *Kako oprostiti*, 172.

¹⁵² J. MONBOURQUETTE, I. d'ASPREMONT, *Tražiti oprostjenje a ne poniziti se*, 76.

¹⁵³ J. MONBOURQUETTE, *Kako oprostiti*, 156.

onakvim kakvim je Bog stvorio osobu i sebe baš takvog zavoljeti. Budući da je Bog čovjeka stvorio u svijetu koji je, među ostalim, obilježen grijehom, bolešću i smrću, mržnjom, ratovima, gladi i nesporazumima, čin čovjeka prihvaća sebe slabog, nemoćnog i takvog da treba Boga, onda je realan i omogućuje Bogu i sebi da postane drugačiji, jak, pravo dijete Božje. Čovjek sebi prašta kad mu se čini da se blamira, kad ne uspije, kad je slabiji od drugih, kad nema sve kao drugi. Bog voli čovjeka onakvog kakav jest. Baš takvi, ali voljeni, ljudi mogu postići sve za čim čeznu.¹⁵⁴ Prva promjena se događa bezuvjetnim prihvaćanjem osobe, što se dakako možemo primijeniti na naš govor o osobama koje boluju od ovisnosti. Ozdravljenje počinje onoga trenutka kada doživljavaju da su kao osobe poštovane, vrednovane, prihvaćene.

Prelazimo na opraštanje drugima. Oprostiti drugima znači spoznati da ih je Bog stvorio i da su oni Božja stvorenja i Božji darovi. Svaki čovjek je uronjen u svijet grijeha, bolesti, nemoći i smrti. Svaki čovjek se nalazi u kušnjama i Napasnik nastoji oduzeti mu svako povjerenje u Boga i u druge. Opraštati znači biti suosjećajan prema čovjeku, kao što je Bog prema ljudima. Oprostiti ujedno znači uvidjeti razliku između grijeha i grešnika. Uočiti da su grijeh i zlo u čovjeku njegova duhovna bolest. Kad netko oboli psihički ili fizički onda ga ne optužujemo i ne odbacujemo, nego ga još više ljubimo, suosjećajni smo prema njemu i liječimo ga. Jednako bi trebalo postupati i s čovjekom koji je zao, grešan, neprijatelj, koji nas mrzi i ubija, jer je on duhovno bolestan. Bolest se zove grijeh. A od te bolesti ga možemo osloboditi samo ako ne vjerujemo zlu u njemu, nego ljubavi koju Bog daje tom čovjeku. Oslobađamo ga kad mu opraštamo. Praštanjem dijelimo čovjeka od zla i utjecaja zla oko njega i u njemu te ga oslobađamo da bi bio duhovno zdrav.¹⁵⁵

Opraštajući drugima oslobađamo sebe od zla koje od zlog čovjeka prelazi na nas. Duhovno zlo prelazi na čovjeka onog časa kad drugog čovjeka počnemo mrziti, odbijati i ne ljubiti. Opraštajući duhovno bolesnom čovjeku uništavamo zlo u njemu, a njega spašavamo. Svaka mržnja uništava one koje mrzimo, ali još više uništava nas. Mržnja i nepraštanje su obol na žrtveniku grijeha i smrti.¹⁵⁶

Čovjek je sklon u svom uvreditelju vidjeti biće odvratno, prijevarno, agresivno, nevjerno, opasno, prijeteće, omraženo, neodgovorno. Opsesivno sjećanje čina koji vrijeđa uvjetuje pogled

¹⁵⁴ T. IVANČIĆ, *Korijeni hagioterapije*, Zagreb, 1997., 40.

¹⁵⁵ *Isto*, 40-41.

¹⁵⁶ *Isto*, 41.

uvrijeđenoga toliko da uvreditelj prestaje biti osoba sposobna razvijati se jer bi bila zauvijek obilježena svojim prijestupom. Često postaje personificirana zloba i opakost.¹⁵⁷ Stara poslovice kaže: »Bog oprašta sve jer shvaća sve«. To je duboka istina koju vrijedi dozvati u sjećanje. Upoznavši jedanput nasljeđe i povijest neke osobe, lakše je staviti se u njezinu kožu i shvatiti odskoke njezina vladanja. To ne znači umanjivanje težine njegova zločina, ali traži više milosrđa prema njemu.¹⁵⁸

Ljudi imaju težnju da svedu uvreditelja na njegov pakosni čin i da ga od tada omalovažavaju. Ipak, pogrešno ponašanje uvreditelja nije nipošto posljednja riječ o njemu. Jer, usprkos svojim pogreškama, on ostaje sposoban da se promijeni i da se popravi. Što je razočaranje dublje, to više se čovjek izlaže opasnosti da gleda samo nedostatke u uvreditelja i da ga želi uništiti. Autor Jean Monbourquette navodi primjer žene čiji je osobni i obiteljski život razorio muž alkoholičar. Premda ga je odlučila napustiti, nije ga, usprkos svemu, prestala ljubiti i diviti se njegovoj nježnosti, njegovoj hrabrosti, njegovu osjećaju za humor, njegovoj dubokoj vjeri. I dodala je: »Nitko mi neće moći oduzeti ljubav i radost što sam živjela s tim čovjekom.« Autor više u toj ženi nije vidio žrtvu ugnjetavanu od muža alkoholičara, nego slobodnu ženu.¹⁵⁹ Sve kad bi čovjek htio sve znati o uvreditelju, nikada ne bi dokraja prodro u tajnu njegove osobe niti otkrio motive njegova čina, motive koji su često nepoznati i njemu samome. Nalazimo se pred tajnom žive osobe, tako da shvatiti uvreditelja znači prihvatiti da ne shvaćamo sve.¹⁶⁰

Prema Enrightovu mišljenju oproštenje se definira kao odricanje od negativnog utjecaja i osude gledanjem počinitelja sa suosjećanjem i ljubavlju, svjesni velike nepravde počinitelja.¹⁶¹ Oproštenje promatrajući iz teološke perspektive ima svoj početak u Bogu koji bezuvjetno ljubi i oprašta, a uključuje više relacija. Prije svega podrazumijeva da je čovjek obogaćen relacijom s Bogom koji ga je stvorio i na čiju je sliku stvoren. Druga relacija je čovjekov odnos prema bližnjemu koji je najljepše i najzahtjevnije ljudsko djelo tijekom života. Ni jedan odnos prema nekoj stvari nije toliko lijep i zahtjevan koliko je to odnos prema živoj osobi, osobi koja izmiče čovjekovoj želji kontrolirati i staviti je pod svoje kategorije.

¹⁵⁷ J. MONBOURQUETTE, *Kako oprostiti*, 134.

¹⁵⁸ *Isto*, 136-137.

¹⁵⁹ *Isto*, 139.

¹⁶⁰ *Isto*.

¹⁶¹ J. BOŠNJAKOVIĆ, S. SMOLJO – DOBROVOLJSKI, *Bogatstvo suosjećanja*, Zagreb – Đakovo, 2023., 216.

Treća relacija, iznimno važna kada se govori o oprost, je relacija čovjeka prema samome sebi. Svatko od nas živi prvi put i zato su pogreške dopuštene, no isto tako može se reći kako čovjek najviše riječi u svom životu izriče prema samom sebi te je, stoga, važno za čovjeka s ljubavlju se odnositi prema sebi. Sačuvati vlastito dostojanstvo moguće je tako što kroz doživljeno suosjećanje osoba doživi također da joj je oprošten dug, grijeh, propust, zamjerka, pogreška te, ohrabrena tim doživljajem, i sama postaje sposobna, suosjećati, opraštati drugima.¹⁶²

Promatrajući temu opraštenja grijeha, uočili smo Isusov stav prema grešnicima. Naglašeno je kako su obraćenici iz evanđelja osobe koje su unatoč svojim grijesima, manama, pogreškama dopustili biti ljubljeni. Osobe koje su zarobljene u ovisnost trebaju Drugoga i drugoga. Potrebno im je pristupati s ljubavlju, suosjećanjem, prihvaćanjem. Ljubeći osobe koje su sklone ovisnosti pokazujemo im ljubljeno lice Isusa Krista. U susretu s čovjekom koji ih prihvaća, koji im oprašta oni susreću Boga koji ih čeka i koji ih ljubi. Taj susret ljubavi je presudan. To je susret u kojem će osobe sklone ovisnosti shvatiti da su vrijedne opraštanja, da su dragocjene i da zaslužuju živjeti. Susret s Isusom i u izvješću o Isusovu susretu s uzetim ukazuje na to da je Isus voljan oprostiti grijeh i da prihvaća svakog izgubljenog i izranjenog čovjeka koji mu se obraća. Jedino u susretu s Isusom u svetoj ispovijedi čovjek može biti oslobođen od duhovnih i tjelesnih ovisnosti te iznova rođen u snazi vjere i uz pomoć svojih bližnjih, započeti hod prema slobodi i punini života.

Kako nasljedovati Isusa u opraštenju? Jean – Marie Pohier odgovara sretnim izrazima: »Biblijski Bog istodobno nam objavljuje da je ranjiv – on je otac izgubljenog sina, ili onaj koji polazi tražiti izgubljenu ovcu – i koji se odriče toga da nam naplati. To je za nas neodrživ paradoks. Zato mislim da možemo nasljedovati Božje opraštenje samo vrlo izdaleka. Valja se nadati da će Bog, ako se budemo s njime družili, možda malo utjecati na nas«.¹⁶³

3.2.3.2. Snaga vjere na putu ozdravljenja

Isus uvijek želi biti bliz čovjeku, to je prikazano i u izvješću o uzetom (Mk 2, 1-12). Isus osluškuje potrebe mnoštva u Kafarnaumu te im dolazi naviještati Riječ. Isus i danas osluškuje vapaje i potrebe ljudi koji su u problemu i naviješta im riječ oslobođenja i spasenja. Za temu našeg istraživanja od velikog je značenja dolazak četvorice koja su na postelji nosila svog uzetog prijatelja (usp. Mk 2, 3). »Vidjevši njihovu vjeru« (Mk 2, 5) Isus spašava uzetog čovjeka.

¹⁶² J. BOŠNJAKOVIĆ, S. SMOLJO – DOBROVOLJSKI, *Bogatstvo suosjećanja*, 219.

¹⁶³ J. MONBOURQUETTE, *Kako oprostiti*, 172.

Presudna je vjera četvorice koja su donijela uzetog pred Isusa. Vjera je ta koja spašava, liječi, pa i najmanja vjera može učiniti čudo. I u suživotu s osobom koja je ovisna o alkoholu bitna stvarnost je vjera. Vjera je ta koja pobjeđuje unatoč beznađu i ponovnom padu bližnje osobe u ovisnost. Isus čini čudo preko osobe koja je blizu osobe patnika. Osoba koja je u suživotu s čovjekom koji je ovisan o alkoholu mora shvatiti kako je taj čovjek duhovno bolestan, mora shvatiti kako ga je nužno voditi u molitvi k Isusu. Osobe s ljubavlju donose pred Isusa svoga bližnjega koji je u uzet i prikovan uz svoju postelju. Osoba uzetog podsjeća nas na osobu sklону ovisnosti. Osobu zarobljenu u ovisnosti nose njezini bližnji, nose ju u susret Isusu kako bi ju Isus oslobodio njezine ovisnosti.

Postelja na kojoj nose uzetoga (usp. Mk 2, 4) može simbolizirati ovisnost o kojoj je čovjek ovisan, vezan, zarobljen. Osoba uzetog i osoba sklona ovisnosti ovise o svojim bližnjima, na opterećenje su im, nemaju sposobnost samostalnog življenja, nemaju susret ni komunikaciju s drugim ljudima, izolirane su, zarobljene u svojim bolestima, okovane grijesima, poput mrtvaca, bez ikakve perspektive. Shvaćaju svoju bijedu, svjesne su okova koji ih veže, ali također nemaju snage same se oduprijeti zlu, grijehu i bolesti.

»Sinko! Otpuštaju ti se grijesi!« (Mk 2, 5) ovi redci ukazuju na duboke i razarajuće duhovne i tjelesne posljedice grijeha. Grijeh je taj koji je vezao uzetog za njegovu postelju, grijeh je taj koji je zarobio osobu u ovisnost. Sin Čovječji na zemlji otpušta grijeh. Duhovno oslobođenje se upravo događa u susretu s Isusom. Isusu je stalo da svaki čovjek bude sretan, duhovno i tjelesno zdrav, ali prije svega da bude oslobođen grijeha. Osobe koje su donijele svoga bližnjega na postelji, simboliziraju bližnje koji žive s osobom koja je sklona ovisnosti. Uočavamo kako je potrebno na osobe koje su zarobljene u ovisnosti gledati s ljubavlju, suosjećanjem, prihvaćanjem, opraštanjem. Potrebno ih je donositi k Isusu, potrebno ih je poticati na promjenu perspektive, potrebno im je ukazati na ispunjen život.

Nužno je da osobe sklone ovisnosti baš poput uzetog čovjeka uzmu svoju postelju, svoju ovisnost i odu svojoj kući izliječeni, oslobođeni i spašeni. Jedino u susretu s Isusom osobe sklone ovisnosti mogu prihvatiti odgovornost za svoj život, mogu razumjeti da im je potrebna pomoć, ali da nitko osim njih samih ne može donijeti odluku za novi početak. Poput uzetog čovjeka moraju stvari uzeti u svoje ruke, shvaćajući da su sposobni osmisliti svoj život, te da nitko umjesto njih sami ne može živjeti njihov život.

Zaključak

Cilj ovog diplomskog rada bio je na interdisciplinarnan način povezati Sveto pismo i psihologiju, tj. izvješće o ozdravljenju uzetoga (Mk 2, 1-12) s osobom koja boluje od ovisnosti. U prvome dijelu rada analizirali smo evanđeoski ulomak u njegovu bližem i daljnjem literarnom kontekstu i u sinoptičkoj tradiciji. Matejeva (9, 1-8) i Lukina (5, 17-26) poruka paralelnog izvješća o uzetomu ista je kao i Markova, ali se razlikuje u detaljima zbog zajednica različitog podrijetla kojima su pisali. Analizirajući gramatičke i sintaktičke elemente odredili smo koncentričnu strukturu teksta u čijem se središtu nalazi tema oproštenja grijeha (Mk 2, 6-10a). U svjetlu prethodno određene strukture pristupili smo detaljnijoj egzegetsko-teološkoj analizi Mk 2, 1-12 analizi u svjetlu starozavjetne podloge, paralelnih sinoptičkih tekstova i literarnog konteksta. Isusu je stalo do svakoga čovjeka, on sebe čini bližnjim (Lk 10, 36) svim osobama koje ponizno, skrušeno, s vjerom i molitvom dođu k njemu. Isus želi čovjekovu suradnju, želi čovjekovu vjeru. Četvorica koja su na postelji donijela uzetog prijatelja k Isusu su primjeri vjernika koji unatoč preprekama i poteškoćama donose svog bolesnog brata. Uzeti u susretu s Isusom ne dobiva samo tjelesno ozdravljenje, nego još važnije duhovno iscjeljenje.

Analizirajući Markovo izvješće o ozdravljenju uzetoga uočili smo u njemu moguće poveznice s osobom koja boluje od ovisnosti. Stoga smo u drugome dijelu diplomskog rada analizirali obitelj koja je pogođena bolešću ovisnosti. Uočili smo sličnost obitelji s četvoricom koja su donijela svog bolesnog prijatelja. Obitelj je ta koja nosi svog člana koji se izgubio na putu života, koji je okovan grijesima, koji je zarobljen u ovisnosti. Analizirali smo dinamike unutar takve obitelji, promatrali uloge koji svaki član ima, pravila kojih se svaki član mora pridržavati. S osobom koja je sklona ovisnosti potrebno je imati razumijevanja, ljubavi, praštanja i prihvaćanja. Potrebno je shvatiti da je ta osoba duboko u sebi izranjena, duhovno bolesna. Vjera je ta koja nam pomaže imati strpljenja, ljubavi i suosjećanja za tu osobu.

Treći dio istraživanja posvetili smo samoj osobi koja je zarobljena u ovisnost o alkoholu. Uočili smo težinu, muku i trpljenje takvog života. Shvatili smo čovjekovu prikovanost uz postelju ovisnosti. Osoba je potrebna drugoga, ali još više potrebna je susreta s Isusom. Isus je taj koji donosi spasenje, ozdravljenje, oslobođenje od grijeha. Promatrali smo sa psihološke strane procese unutar osobe. U tome nam je ode velike pomoći bio hagioterapijski pristup čovjeku. Uočili smo patnju osobe zbog besmisla života, duboko oštećene slobodne volje, depresiju, izolaciju, osamljenost, sram, krivnju, neprestanu vrtanju u krug, jezovit prizor postupnog umiranja i hodanja po samom rubu. Shvatili smo kako je moguć izlazak iz ropstva ovisnosti

ako se čovjek susretne s Bogom, napose po osobama koje su spremne čini se bližnjima. Čovjek upada u ovisnost kada izgubi odnos s Bogom i bližnjima. Kada prekine komunikaciju s Bogom i bližnjima tada čovjek gubi svoj život i počinje se zadovoljavati zemaljskim stvarima, prolaznim hirovima koji oduzimaju na kraju sve. U tom svjetlu od iznimne je važnosti i tema oprostjenja grijeha. Važno je imati ljubavi prema osobi koja je sagriješila, prihvatiti ju nazad u okrilje obiteljskoga doma. Ali je važno i da osoba sama sebi oprost, jer će tako biti sposobna ljubiti i druge ljude.

Bibliografija

Crkveni izvori

KAŠTELIN, Jure, DUDA, Bonaventura (ur.), *Biblija*, Zagreb, 2019.

Knjige

AßFALG, Reinhold, *Ovisnost o alkoholu i njezino svladavanje. Put iz slijepo ulice*, Đakovo, 1997.

BEGIĆ, Dražen, *Psihopatologija*, Zagreb, 2011.

BOŠNJAKOVIĆ, Josip, SMOLJO – DOBROVOLJSKI, Sanda, *Bogatstvo suosjećanja*, Zagreb – Đakovo, 2023.

BRLAS, Siniša, *Psihologija ovisnosti u prevenciji i suzbijanju ovisnosti*, Zagreb, 2019.

COLE, Alan, *Evandjelje po Marku. Uvod i komentar*, Novi Sad, 1984.

CRNEK, Lela, *Hagioterapijska ljekarna*, Zagreb, 2011.

ČATIĆ, Ivica, *Evandjelje po Marku – prvi dio (1, 1 – 3, 6). Uvodna pitanja i komentari*, Zagreb, 2022.

DAVISON, Gerald C., NEALE, John M., *Psihologija abnormalnog doživljavanja i ponašanja*, Jastrebarsko, 2002.

DODIG, Slavica, *Biblijska medicina. O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji*, Zagreb, 2016.

FLANNERY, Raymond B., *Posttraumatski stresni poremećaj. Vodič za žrtve: liječenje i oporavak*, Osijek, 1998.

FRANKL, Viktor Emil, *Bog podsvijesti. Psihoterapija i religija*, Zagreb, 1985.

FRANKL, Viktor Emil, *Čovjekovo traganje za smislom*, Zagreb, 2010.

FUŽINATO, Silvana, GRILLI, Massimo, *Riječ Božja u ljudskom jeziku. Tumačenje Biblije u komunikacijskoj perspektivi*, Zagreb, 2019.

GNILKA, Joachim, *Isus iz Nazareta. Poruka i povijest*, Zagreb, 2009.

GNILKA, Joachim, *Teologija Novog zavjeta*, Zagreb, 1999.

GRILLI, Massimo, *»Paradosso e mistero«. Il Vangelo di Marco*, Bologna, 2012.

HARRINGTON Daniel J., VIVIANO, Benedict T., KARRIS, Robert J., DILLON, Richard J., PERKINS, PHEME, *Komentar Evandjelja i Djela apostolskih*, Sarajevo, 1997.

HARRINGTON, Wilfrid J., *Uvod u Novi zavjet. Spomen ispunjenja*, Zagreb, 1975.

HUDOLIN, Vladimir, *Bolest ovisnosti*, Zagreb, 1977.

- IVANČIĆ, Tomislav, *Dijagnoza duše i hagioterapija*, Zagreb, 2006.
- IVANČIĆ, Tomislav, *Duhovno pomoći čovjeku*, Zagreb, 1996.
- IVANČIĆ, Tomislav, *Hagioterapija u susretu s čovjekom*, Zagreb, 2015.
- IVANČIĆ, Tomislav, *Hagioterapijska antropologija. Antropologija u kontekstu patologije i terapije duhovne duše*, Zagreb, 2010.
- IVANČIĆ, Tomislav, *Korijeni hagioterapije*, Zagreb, 1997.
- IVANČIĆ, Tomislav, *Ovisnost i sloboda*, Zagreb, 2000.
- IVANČIĆ, Tomislav, *Svestrana izranjenost čovjeka. Hagioterapija izranjenosti*, Zagreb, 2016.
- KOIĆ, Elvira, *Pogled u dušu. Psihosocijalni uvidi u paralelne svjetove*, Sarajevo, 2021.
- LADAN, Tomislav, JARAK, Vjeko – Božo, *Evandjelje po Marku*, Mostar, 1990.
- LIMBECK, Meinrad, *Markovo evanđelje*, Zagreb, 1999.
- LUKAS, Elisabeth, *Duhovna psihologija. Izvor smisljena života*, Đakovo, 2006.
- LJUBIČIĆ, Đulijano, *Duhovnost i psihijatrija. Što koristi čovjeku ako zadobije čitav svijet, a izgubi dušu*, Rijeka, 2009.
- MONBOURQUETTE, Jean, d'ASPREMONT, Isabelle, *Tražiti oprostjenje a ne poniziti se*, Zagreb, 2014.
- MONBOURQUETTE, Jean, *Kako oprostiti. Oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Zagreb, 1997.
- PETROZZI, Elvira, *Zagrljaj. Priča o zajednici Cenacolo*, Split, 2014.
- POPOVIĆ, Anto, *Novozavjetno vrijeme. Povijesno-političko i religiozno-kulturno okruženje*, Zagreb, 2007.
- REBIĆ, Adalbert, *Biblijsko-teološki pabirci o Isusu Kristu*, Zagreb, 2005.
- SCHNACKENBURG, Rudolf, *Evandjelje po Marku. Duhovno čitanje*, Zagreb, 2018.
- SCHNACKENBURG, Rudolf, *Osoba Isusa Krista u četiri evanđelja*, Zagreb, 1997.
- WEISER, Alfons, *Središnje teme Novog zavjeta*, Zagreb, 1981.

Članci

- BIŠKUP, Marijan, Ovisnost između grijeha i bolesti, u: *Vjesnik* 129(2001.)7-8, 482-485.
- BOŠNJAKOVIĆ, Josip, Suočavanje s krivnjom i sramom, u: *Diacovensia* 25(2017.)1, 51-74.
- CEKOLJ, Željko, Pred problemom ovisnosti, u: *Vjesnik* 129(2001.)7-8, 476-479.

DODIG, Slavica, Jer ja sam Jahve koji dajem zdravlje. Iskustvo Boga ozdravitelja i spasitelja, u: *Biblija danas* (2020.)1, 3-9.

DOTOLO, Carmelo, Stid i sram: teološka hermeneutika ljudskog stanja, u: *Crkva u svijetu* 51(2016.)3, 413-425.

GILET, Jacques, Isus Krist, ozdravitelj i patnik, u: *Communio* 31(1977.), 28-31.

HRANIĆ, Đuro, Posvjedočiti humano lice Isusa Krista, u: *Vjesnik* 129(2001.)7-8, 469.

JUKIĆ, Jakov, Savjest i krivnja u psihološkoj perspektivi, u: *Bogoslovska smotra* 47(1977.)2-3, 213-232.

KOVAČ PETROVIĆ, Zrinka, PERAICA, Tina, KOZARIĆ – KOVAČIĆ, Dragica, Dinamika srama u psihoterapiji osoba ovisnih o alkoholu, u: *Socijalna psihijatrija* 47(2019.)4, 497-524.

MALY, Anđelo, Biblijska antropologija zdravlja i bolesti, u: *Bogoslovska smotra* 90(2020.)2, 339-357.

MATUZOVIĆ, Elizabeta, Obitelj i bolest ovisnosti. Iskustva iz savjetovanišnog rada, u: J. BOŠNJAKOVIĆ, I. STVORIĆ (ur.), *Podrži me po svojoj riječi i živjet ću (Ps 119, 116)*. Zbornik radova djelatnika i suradnika Bračnih i obiteljskih savjetovaništa pri nad/biskupijama u Republici Hrvatskoj, Slavonski Brod, 2021., 57-60.

NIKIĆ, Mijo, Psihologija sugestije i snaga vjere – interakcija duha, duše i tijela, u: M. JURČIĆ, M. NIKIĆ, H. VUKUŠIĆ (ur.), *Vjera i zdravlje*, Zagreb, 2005., 9-20.

ODRLJIN, Miljenko, Biblijski pogled na zdravlje, u: N. BIŽACA, N. A. ANČIĆ (prir.), *Kršćanstvo i zdravlje*, Split, 2006., 89-112.

PAVIN, Slavko, Isus liječi dušu i tijelo. Lk 5, 17-25, u: M. JURČIĆ, M. NIKIĆ, H. VUKUŠIĆ (ur.) *Vjera i zdravlje*, Zagreb, 2005., 384-385.

RUNJE, Domagoj, Oproštenje grijeha i čuda ozdravljenja kod Isusa, u: S. KLJAJIĆ (ur.), *Spasenje od grijeha – ozdravljenje od bolesti*, Znanstveni simpozij o vjeri i zdravlju u povodu 200. obljetnice rođenja liječnika fra. Mihovila Sučića, Livno – Split, 2021., 59-77.

SERDAREVIĆ, Ilinka, MARIČIĆ, Ivona, Važnost uključenosti obitelji u tretman ovisnosti, u: J. ČIKEŠ, D. KRAMARIĆ, J. OSTOJIĆ, J. IVANDIĆ, J. JANKOVIĆ, A. BAGARIĆ (ur.), *Ovisnost, zlouporaba droga, rehabilitacija, resocijalizacija, smanjenje štete. Trendovi, pristupi i odgovori društva na suzbijanje zlouporabe opojnih droga*. Stručna konferencija s međunarodnim sudjelovanjem, Zagreb, 2006., 223-226.

SRAKIĆ, Marin, »Vidje ga i zaobiđe«. Pastoral ovisnika, u: *Vjesnik* 129(2001.)7-8, 470.

TOGNACCI, Stefano, Psihologija srama: glavni psihologijski i kulturološki vidovi, u: *Crkva u svijetu* 51(2016.)3, 453-477.

VIDOVIĆ, Marinko, Vjera u Markovu evanđelju, s posebnim osvrtom na vjeru zauzetu protiv uzetosti, u: *Vrhbosnensia* 18(2014.)1, 5-49.

VOLENIK, Antun, Program 12 koraka kao odgovor na moderna ovisnička ponašanja, u: *Obnovljeni život* 69(2014.)4, 497-508.

Rječnici, leksikoni, enciklopedije

LÉON – DUFOUR, Xavier (ur.), *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb, 1993.

ALEXANDER, Pat, *Enciklopedija Biblije*, Zagreb, 1980.